

**Romanipoliittisen ohjelman
toimeenpanon ohjaus ja seuranta**

TYÖRYHMÄN RAPORTTI

Helsinki 2014

■ SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	13.5.2014
Tekijät	Toimeksiantaja
Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantatyöryhmä	Sosiaali- ja terveysministeriö
Puheenjohtaja Kari Ilmonen, STM	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä
Sihteeri Anneli Weiste-Paakkanen, THL	STM128:00/2011, 6.3.2012

Muiston nimi

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seuranta. Työryhmän raportti.

Tiivistelmä

■ Suomen romanipoliittinen ohjelma hyväksyttiin vuonna 2009. Romanipoliittisessa ohjelmassa on kuusi painopistealuetta ja kymmenen toimintalinjausta. Ohjelmaan sisältyy 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän, jonka tehtävänä oli koordinoita ja seurata romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Työryhmään kuului 24 jäsentä, joista puolet oli romanitaustaisia. Työryhmän määraaika päättyi vuoden 2013 lopussa.

Tämän ensimmäisen seurantaraportin tiedot perustuvat ministeriöiltä ja muilta vastuutahoilta, kunnilta kuntakuulemisen yhteydessä ja romaneilta esimerkiksi järjestökuulemisen välityksellä vuonna 2013 kerättyihin tietoihin. Raportissa tarkastellaan, miten romanipoliittisen ohjelman tavoitteet ovat toteutuneet työllisyyden, koulutuksen, sosiaali- ja terveystalvelujen, syrjinnän vastaisen toiminnan ja asumisen aloilla. Lisäksi raportissa selostetaan, miten ohjelmaa on toteutettu alueellisella ja paikallisella tasolla.

Romanipoliittinen ohjelma on parantanut tietoisuutta ja koordinaatiota romanasioissa valtakunnallisella tasolla. Eri ministeriöille vastuutetut toimenpiteet ovat toteutuneet parhaiten, ja osassa toimenpiteistä on edistytty merkittävästi. Erityisesti opetussektorilla on tapahtunut huomattavaa edistystä. Toimeenpano paikallisella tasolla on ollut haasteellista. Erityisiä haasteita voidaan tunnistaa romanien työllistymisen ja aikuiskoulutuksen saralla.

Kunta- ja järjestökuulemiset ja valtakunnalliset romanasiaian neuvottelukuntien neuvottelupäivät ovat osoitus toimivasta yhteistyöstä romanien, valtionhallinnon ja kuntien välillä. Romaniväestön aktiivinen osallistuminen ohjelman toimeenpanoon kertoo luottamuksesta toimijoiden välillä. Luottamuksellisia suhteita rakentaa osaltaan Suomen käytäntö osallistaa romaniväestö heitä koskevaan päätöksentekoon.

Työryhmä esittää muun muassa, että romaninaisten ja -miesten tilannetta seurattaisiin jatkossa paremmin. Kunnille osoitettuja toimenpiteitä esitetään toteutettavaksi mm. ESR- rahoituksella. Seuranta tulee edelleen jatkaa ja sille tulee taata riittävät resurssit.

Asiasanat

romanit, osallisuus, yhdenvertaisuus, romanikieli, romanikulttuuri, romanasiaian hallinto

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:48	Muut tiedot	
	www.stm.fi	
ISSN-L 2242-0037	Kokonaissivumäärä	Kieli
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)	106	suomi
ISBN 978-952-00- 3464-1		
URN:ISBN:978-952-00- 3464-1		
http://urn.fi/ URN:ISBN:978-952-00- 3464-1		

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	13.5.2014
Författare	Uppdragsgivare
Styr- och uppföljningsgruppen för verkställandet av programmet för romsk politik	Social- och hälsovårdsministeriet
Ordförande Kari Ilmonen, SHM	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet
Sekreterare Anneli Weiste-Paakkanen, Institutet för hälsa och välfärd	STM128:00/2011, 6.3.2012

Rapportens titel

Styrning och uppföljning av verkställandet av programmet för romsk politik. Arbetsgruppens rapport.

Referat

■ Programmet för romsk politik i Finland godkändes år 2009. Programmet har sex insatsområden och tio handlingsriktlinjer. Programmet omfattar 147 åtgärder, och ansvaret för att verkställa dessa har fördelats mellan flera förvaltningsområden. Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte 2012 en arbetsgrupp med uppgift att samordna och följa genomförandet av programmet. Arbetsgruppen bestod av 24 medlemmar, hälften av vilka har romsk bakgrund. Arbetsgruppens mandattid löpte ut vid utgången av 2013.

Uppgifterna i denna första uppföljningsrapport baserar sig på information som samlats in år 2013 från olika ministerier och andra ansvariga aktörer, från kommuner i samband med hörandet av kommunerna och från romer t.ex. genom hörandet av deras organisationer. I rapporten granskas hur målen för programmet har nåtts i fråga om sysselsättning, utbildning, social- och hälsovårdstjänster, bekämpning av diskriminering och boende. I rapporten redogörs också för hur programmet har genomförts på det regionala och lokala planet.

Programmet för romsk politik har förbättrat vetskapen om och samordningen av romska frågor på det riksomfattande planet. De åtgärder som ålagts olika ministerier har genomförts bäst, och viktiga framsteg har gjorts i fråga om en del åtgärder. Det har skett betydande förbättringar i synnerhet inom undervisningsområdet. Genomförandet på det lokala planet har däremot inneburit utmaningar. Särskilda utmaningar kan identifieras inom området för sysselsättning och vuxenutbildning.

Hörandet av kommuner och organisationer och de nationella förhandlingsdagarna för delegationerna för romska ärenden vittnar om ett väl fungerande samarbete mellan romer, statsförvaltningen och kommunerna. Den romska befolkningens aktiva deltagande i genomförandet av programmet är ett bevis på att det råder förtroende mellan aktörerna. Finländsk praxis att engagera den romska befolkningen i beslutsfattandet som gäller dem själva bidrar till att bygga upp förtroendefulla relationer.

Arbetsgruppen föreslår bl.a. att situationen för romska kvinnor och män ska följas upp bättre i framtiden. De åtgärder som ålagts kommunerna föreslås bli genomförda med hjälp av bl.a. ESF-finansiering. Uppföljningen ska fortsätta, och tillräckligt med resurser ska garanteras för detta.

Nyckelord

delaktighet, förvaltning av romska ärenden, likabehandling, rom(er), rommani, romsk kultur

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2013:48

Övriga uppgifter
www.stm.fi/svenska

ISSN-L 2242-0037

ISSN 2242-0037 (online)

ISBN 978-952-00-3464-1

URN:ISBN:978-952-00-3464-1

<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3464-1

Sidoantal

106

Språk

finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

SISÄLLYS

1	Tausta	5
2	Euroopan unionin toiminta romanasioissa	5
3	Seurannan toteuttaminen	7
3.1	Romanipoliittisen ohjelman Toimeenpanon ohjaus- ja seurantatyöryhmä	7
3.2	Taloudelliset voimavarat	9
3.2.1	Ministeriöiden virkatyönä ja valtionavustuksella toteutetut toimenpiteet	9
3.2.2	EU-rahoitteiset toimenpiteet	10
3.2.3	Raha-automaattiyhdistyksen avustukset	11
4	Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon tulokset	11
4.1	Kansallinen taso	11
4.1.1	Koulutus	11
4.1.2	Työllisyys	13
4.1.3	Asuminen	14
4.1.4	Sosiaali- ja terveydenhuolto	15
4.1.5	Syrjinnän vastainen työ	17
4.1.6	Romanikieli ja -kulttuuri	19
4.1.7	Romaninaiset	20
4.1.8	Romaninuoret	21
4.1.9	Kansainvälinen romanipolitiikka	22
4.2	Aluetaso	24
4.3	Paikallistaso	25
4.4	Kansalaisjärjestöjen näkemykset	27
5	Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	28
5.1	Romanipoliittisen ohjelman onnistumiset ja tulevaisuuden haasteet	28
5.2	Romanipoliittisen ohjelman ja sen seurannan uudistaminen	29
	Lähteet	32
	Liite 1	34
	Romanipoliittisen ohjelman toimenpiteiden toteutuminen. Liikennevaloarviointi	34
	Liite 2	60
	Suomen romaniväestön hyvinvoinnin ja Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon seurantaindikaattorien kehittämishankkeen loppuraportti 2012 (THL)	60
	Liite 3	74
	Suomen vastaukset komission kyselyyn kansallisen romanistrategian toimeenpanosta	74
	04.11.2009 Questionnaire: Roma Inclusion in Member States	74
	09.01.2011 Commission Communication on an EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020	78
	28.11.2012 Vastaus komissiolle kansallisten romanistrategioiden toimeenpanosta	81
	03.12.2013 Vastaus komissiolle pyyntöön jakaa tietoa kansallisten romanistrategioiden toimeenpanosta	87
	Liite 4	101
	Ehdotus jatkossa seurattaviksi toimenpiteiksi	101

1 TAUSTA

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti joulukuussa 2008 työryhmän valmistelemaan Suomen ensimmäistä romanipoliittista ohjelmaa. Päätöksen taustalla oli pääministeri Matti Vanhasen antama toimeksianto romaniasiain neuvottelukunnalle valmistella muistio romanien elinolojen kehittämistä Suomessa. Työryhmään osallistui 24 eri hallinnonalan viranomaista sekä romanijärjestön edustajaa. Työryhmä piti ohjelman valmistelun aikana romaniväestölle viisi kuulemistilaisuutta eri puolilla Suomea sekä kuulemistilaisuuden kuntien sosiaalitoimen edustajille. Työryhmä hyväksyi Suomen ensimmäisen romanipoliittisen ohjelman 25.11.2009 ja se luovutettiin sosiaali- ja terveysministeriölle 8.12.2009.

Suomen romanipoliittisen ohjelman tavoitteena on edistää romanien yhdenvertaisuutta ja osallisuutta elämän eri alueilla. Se on kokonaisvaltainen, kattava ja konkreettinen toimenpideohjelma, jonka avulla saadaan aikaan pysyviä parannuksia romaniväestön asemaan. Romanipoliittisessa ohjelmassa on kuusi painopistealuetta ja kymmenen toimintalinjausta. Ohjelmaan sisältyy 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Ohjelma vastaa myös komission tiedonannon (KOM (2011) 173 lopullinen) romanien koulutusta, työllisyyttä, terveydenhoitoa ja asumista koskevia painotuksia ja siinä on otettu huomioon kansainvälisten järjestöjen suositukset romanipolitiikan kehittämiseksi jäsenvaltioissa.

Suomen romanipoliittisen ohjelman painopisteitä ovat:

- 1) Romanilasten ja -nuorten koulutukseen osallistumisen vahvistaminen
- 2) Aikuisen romaniväestön koulutuksen vahvistaminen ja työmarkkinoille sijoittumisen edistäminen
- 3) Romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen vakiinnuttamalla romanit huomioon ottavia toimintakäytäntöjä
- 4) Romanikielen- ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen
- 5) Romaniväestön yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen
- 6) Romanipolitiikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen.

Romanipoliittisen ohjelman pohjalta valtioneuvosto hyväksyi periaatepäätöksen romanipolitiikan linjauksiksi joulukuussa 2010 (STM julkaisuja 2010:16). Periaatepäätöksen mukaan ministeriöiden tulee toteuttaa ohjelmassa vastuulleen määritellyt toimenpiteitä käytävissä olevien määrärahojensa rajoissa. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivalla valtakunnallisella romaniasiain neuvottelukunnalla on merkittävä rooli romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon tukena.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa todetaan, että romanipoliittisen ohjelman toimeenpano käynnistetään ja erityisiä toimia kohdistetaan romanien koulutustason ja työllisyyden edistämiseen, asumisongelmien ratkaisemiseen sekä romanilasten, -nuorten ja -perheiden osallisuuden edistämiseen. Periaatepäätöksessä todetaan, että ohjelman toteutumista arvioidaan määräajoin. Ensimmäinen seurantaraportti ohjelman toteutumisesta annetaan vuonna 2013.

2 EUROOPAN UNIONIN TOIMINTA ROMANIASIOISSA

EU:n toiminta romaniasioissa perustuu neuvoston direktiiviin rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (2000/43/EY). Toinen merkittävä direktiivi on direktiivi yhdenvertaisesta kohtelusta työssä ja ammatissa (2000/78/EY), joka suojaa uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa työssä tapahtuvaa syrjintää vastaan. Erityisesti liikkuville

romaneille merkityksellinen on direktiivi Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti unionin alueella (2004/38/EY).

Romanien osallisuuden edistäminen on ollut Eurooppa-neuvoston agendalla 14.12.2007 kokouksesta lähtien, jolloin EU:n Eurooppa-neuvosto kehotti jäsenvaltioita käynnistämään romanien osallisuutta edistäviä toimia ja pyysi komissiolta raporttia toteutetuista romanien osallisuutta edistävästä ohjelmista ja toimenpiteistä.

Komissio antoi 2.2.2008 asiakirjan ”Tiedonanto syrjimättömyydestä ja yhtäläisistä mahdollisuuksista – yhteisön välineet ja politiikat romanien osallisuudesta edistämiseksi”. Asiakirjassa komissio kehotti jäsenvaltioita laatimaan kansalliset romanistrategiat. Joulukuussa 2008 hyväksyttiin neuvoston päätelmät romanien osallisuudesta. Päätelmien pohjalta perustettiin romanien osallisuusfoorumi (Roma Inclusion Platform), jolle oli laadittu tiekartta. Jäsenmaat sitoutuivat myös valtavirtaistamaan romaniväestöä koskevia kysymyksiä EU:n ja kansallisiin politiikkoihin sekä varmistamaan, että EU:n rahoitusvälineet ovat romaniväestön käytettävissä.

Neuvoston seuraavissa päätelmissä romanien osallisuudesta (8.6.2009) hyväksyttiin romaneja koskevat kymmenen peruseriaatetta. Nämä periaatteet tulee ottaa huomioon politiikkoja suunniteltaessa ja toteutettaessa, jotta koulutus, asuminen, sosiaali- ja terveystalvet, työllisyys, oikeusturva sekä urheilu- ja kulttuuripalvelut voidaan taata romaneille yhtäläisin perustein verrattuna valtaväestöön. Suomi on vastannut komission kyselyyn romanien osallisuudesta 4.11.2009 (liite 3).

Huhtikuussa 2010 komissio antoi tiedonannon romaniväestön sosiaalisesta ja taloudellisesta integraatiosta Euroopassa sekä siihen liittyvän komission työasiakirjan ”Romanit Euroopassa – Euroopan unionin instrumenttien implementointi ja romanien osallistamispolitiikat – edistymisraportti 2008–2010”. Komissio totesi tiedonannoissaan, että EU:lla on jo käytössä vakuuttavat lainsäädäntöön, rahoitukseen ja politiikan koordinointiin liittyvät välineet romanien osallistamisen tukemiseksi. Lisäponnistuksia tarvitaan kuitenkin edelleen tavoitteiden saavuttamiseksi. Neuvoston romanien osallisuutta edistävät päätelmät (7.6.2010) olivat edellisten toistoa. Asiakirjassa nostettiin esille EU:n rahoitusinstrumenttien tehokas käyttö, kymmenen peruseriaatetta, yhteistyön parantaminen, paikallistason toiminta, romanikysymysten valtavirtaistaminen sekä romaninaisten tilanne.

Vuonna 2011 komissio antoi tiedonannon EU:n puitekehyksestä vuoteen 2020 ulottuville romanien kansallisille integrointistrategioille (5.4.2011; KOM (2011) 173 lopullinen). Kehys on EU:n vastaus nykytilanteeseen eikä muuta sitä, että jäsenvaltioilla on edelleen ensisijainen vastuu romanien integraatiosta. Kehyksellä komissio kannustaa jäsenvaltioita laatimaan kokonaisvaltaisen lähestymistavan romanien integroimiseen tai jatkamaan sellaisen kehittämistä ja hyväksymään seuraavassa esitetyt tavoitteet suhteutettuna niiden alueella asuvan romaniväestön kokoon ja ottaen huomioon kunkin maan erilaiset lähtökohdat. Romanien integrointia koskevien EU:n tavoitteiden olisi katettava seuraavat neljä avainalaa: koulutus, työllisyys, terveydenhoito ja asuminen. Neuvoston päätelmissä (19.5.2011) EU:n puitekehyksestä vuoteen 2020 ulottuville romanien integraatiota edistäville kansallisille strategioille jäsenvaltioita pyydetään valmistelemaan romanien kansallinen integrointistrategia tai tarkistamaan sitä. Jäsenvaltiot esittelevät strategiansa komissiolle vuoden 2011 loppuun mennessä sekä nimeävät kansallisen romaniyhteystahon.

Komission tiedonanto toukokuussa 2012 (21.5.2012; KOM (2012) 226 lopullinen) koski romanistrategioiden toimeenpanon ensi askelia. Kehitys on ollut myönteistä mutta liian hidasta. Kaikki jäsenvaltiot Maltaa lukuun ottamatta, jolla ei ole romaniväestöä, ovat laatineet strategian tai yhdenmetyt toimenpidekokonaisuuksia. Komissio korostaa kehityksen seuraamista neljällä avainalueella sekä EU:n rahastojen hyödyntämistä. Suomi on vastannut komission kyselyihin kansallisista romanistrategioista 9.12.2011 (E 117/2011 vp), 28.11.2012 (E 144/2012 vp) ja 3.12.2013 (E 160/2013 vp) (liite 3).

Komissio antoi kesäkuussa 2013 tiedonannon (26.6.2013; KOM (2013) 454 lopullinen) romanien integraatiota edistävien kansallisten strategioiden täytäntöönpanosta sekä ehdotuksen neuvoston suositukseksi romanien integraatiota jäsenvaltioissa edistävästä tuloksellisista toimenpiteistä (KOM (2013) 460 lopullinen). Tiedonannossa komissio keskittyy romanien integraatiota edistävien strategioiden rakenteellisiin edellytyksiin, erityisesti eri sidosryhmien aktiviteettien parempaan koordinointiin. Neuvoston suosituksella halutaan tehostaa kansallisten romanistrategioiden täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa.

Indikaattoreita kehitetään tällä hetkellä monella eri taholla Euroopan unionissa. Komissio seuraa omia erityispainoalueitaan, joita ovat asuminen, opetus, terveys, syrjintä, koti ja kulttuuri. Myös EU:n perusoikeusvirasto (FRA) kartoittaa romaniväestöä koskevia indikaattoreita. Tällä hetkellä parhaiten seurataan romanilasten opetusta ja koulutusta. Indikaattorien puuttuessa joudutaan tekemään erillisselvityksiä ja siksi yhteistyö indikaattoreiden löytämiseksi olisi tehtävä romanitaustaisten henkilöiden kanssa.

Huippukokoukset, osallisuusfoorumi ja yhdyshenkilökokoukset

Neuvoston joulukuun 2008 päätelmien pohjalta perustettiin EU:n romanien osallisuusfoorumi (ns. Roma Platform), joka kokoontui ensimmäistä kertaa huhtikuussa 2009 Prahassa. Osallisuusfoorumi tuo yhteen jäsenvaltioiden hallitukset, EU:n, kansainväliset organisaatiot sekä romanien kansalaisjärjestöt. Sen tavoitteena on yhteistyön, vuoropuhelun ja hyvien käytänteiden levittäminen. Platform-kokouksia on pidetty seuraavasti: 24.4.2009 Prahassa, 28.9.2009, 17.6.2010 ja 13.12.2010 Brysselissä, 7.–8.4.2011 Budapestissä sekä 17.–18.11.2011, 22.3.2012 ja 27.6.2013 Brysselissä.

Romanikysymyksiä koskevia huippukokouksia jäsenvaltioiden ministereille on järjestetty 16.9.2008 Brysselissä ja 9.4.2010 Cordobassa. Ministeri Liisa Hyssälä osallistui Cordobassa järjestettyyn huippukokoukseen ja piti kokouksessa puheenvuoron Suomen romanipolitiikasta.

Ensimmäisessä romaniyhdyshenkilöiden kokouksessa (National Roma Contact Points, NRCP) 2.–3.10.2012 jäsenvaltiot vaihtoivat tietoa ja kokemuksia kansallisten romanistrategioiden toimeenpanosta kansallisella, alue- ja paikallistasolla. Toisessa kokouksessa (7.–8.3.2013) esiteltiin komission rahoitusinstrumentteja, kerrottiin paikallistason verkostoyhteistyöstä romanien elinolojen parantamiseksi ja käytiin keskustelua komission ehdotuksesta neuvoston romanipolitiikkaa koskeväksi suositukseksi. Kolmannen kokouksen (30.9.–1.10.2013) teemana oli romanistrategioiden toimeenpano paikallistasolla.

3 SEURANNAN TOTEUTTAMINEN

3.1 ROMANIPOLIITTISEN OHJELMAN TOIMEENPANON OHJAUS- JA SEURANTATYÖRYHMÄ

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti ajalle 6.3.2012–31.12.2013 työryhmän, jonka tehtävänä oli koordinoita ja seurata romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Työryhmän jäseniä olivat eri ministeriöt, Suomen Kuntaliitto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Jyväskylän kaupunki, valtakunnallinen romaniasiain neuvottelukunta, Lounais-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta, Jyväskylän kaupungin paikallinen romanityöryhmä sekä viisi romanijärjestöä. Pysyvinä asiantuntijoina olivat alueellisten neuvottelukuntien suunnittelijat, valtakunnallisen romaniasiain neuvottelukunnan pääsihteeri, vähemmistövaltuutetun toimiston ylitarkastaja sekä Opetushallituksen opetusneuvos. Työryhmään kuului puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja sihteerien lisäksi 24 jäsentä, joista puolet oli romanitaustaisia. Jäsenille oli nimetty myös varajäsenet. Työryhmän asettamisvaiheessa pyrittiin turvaamaan sekä horisontaalinen yhteis-

työ ministeriöiden välillä että vertikaalinen yhteistyö kansallisen, alue- ja paikallistason välillä. Työryhmällä oli neljä kokousta vuonna 2012 ja neljä vuonna 2013.

Ohjaus- ja seurantatyöryhmä hyväksyi ensimmäisessä kokouksessaan seurantavälineen, jonka avulla seurataan romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyvien toimenpiteiden (147) toteuttamista kansallisella tasolla. Vastuutahoille (ministeriöt, romaniasiaain neuvottelukunta, Opetushallitus, asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, syrjinnän seurantaryhmä, Vähemmistövaltuutettu, yliopistot ja korkeakoulut, Yleisradio ja Tilastokeskus) osoitetussa kyselyssä tahoja pyydettiin vastaamaan kuuteen avoimeen kysymykseen toimenpiteiden toteutumisesta. Kysymykset koskivat toimenpiteen toteutusta, toteuttamista edistäviä tekijöitä ja esteitä, seurantamittareita, rahoitusta, toteuttamisaikataulua sekä romanitoimijoiden osallistamista. Vastuutaho ilmoitti toimenpanon toteutusvaiheen liikennevalosymbolien avulla (punainen = ei käynnistynyt, keltainen = käynnistymässä tai vihreä = toteutunut). Vastuutahoille lähetettiin seurantakysely kahdessa erässä, joiden määräajat olivat kesäkuussa ja elokuussa 2012. Seurannan asiantuntijatukena toimiva THL kokosi vastaukset.

THL:n sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön rahoittaman seurantaindikaattorien kehittämistyön pohjana on Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) kehittämä kansallisesti sovellettava kolmiportainen malli ihmisoikeusindikaattoreista.

Indikaattorit on jaettu

- 1) rakenneindikaattoreihin (vain lainsäädäntöä kuvaavat indikaattorit),
- 2) prosessi-indikaattoreihin (toimenpiteitä, hankkeita, rahoitusta, panoksia, tuotoksia ym. resursseja kuvaavat indikaattorit) ja
- 3) vaikuttavuusindikaattoreihin (tavoitteen toteutumista ja lopputulosta kuvaavat indikaattorit).

Ohjelman toimintalinjauksille (10) määriteltiin indikaattoreita (1–3) joka ryhmästä. THL antoi ministeriöille asiantuntijatukena eri hallinnonalojen indikaattorien kehittämistyössä osana ohjaus- ja seurantatyöryhmän toimintaa.

Indikaattorien kehittämisprosessissa huomioon otettavia seikkoja olivat indikaattorien laaja-alaisuus ja priorisointi. Lisäksi oli huomioitava, että kehittämisprosessi oli hallinnonalojen vastuulla. Joidenkin indikaattoreiden kehittämiseksi oli tehtävä yhteistyötä jopa neljän toimintalinjauksen kesken ja tarvittiin ehdotuksia siitä, mitä tietoa oli mahdollista saada ja päätös niiden hankkimiseksi. ROMPON indikaattorien seurannannasta oli tarkoituksena tehdä niin suppea, että se voitaisiin toteuttaa säännöllisesti jatkossakin. Romanivähemmistön kohdalla indikaattorit tehtiin nimenomaan itseidentifioinnin perusteella, mutta sen lisäksi esille tuli tarve arvioida ja tehdä erillisselvityksiä. Tarkasteltavia asioita voisivat olla esimerkiksi kielellisten oikeuksien toteutuminen.

Ohjaus- ja seurantatyöryhmän toisessa kokouksessaan käsiteltiin romanien työllisyyttä ja asumistilannetta seurantakyselyn ja ympäristöministeriön Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus -selvityksen (YM raportteja 8/2012) pohjalta. Kolmannessa kokouksessa käsiteltiin romanien opetustilannetta sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Tällä tavoin katettiin komission tiedonannossa esille nostetut neljä avainaluetta. Vuonna 2013 panostettiin erityisesti ohjelman toteuttamiseen alue- ja paikallistasolla. Romanijärjestöjen kuuleminen järjestettiin toukokuussa 2013 (ks. kohta 4.4.) ja kuntia kuultiin lokakuussa 2013 (ks. kohta 4.3.). Ohjausryhmän viimeisessä kokouksessa hyväksyttiin romanipoliittisen ohjelman seurantaraportti.

3.2 TALOUDELLISET VOIMAVARAT

3.2.1 Ministeriöiden virkatyönä ja valtionavustuksella toteutetut toimenpiteet

Opetushallituksessa toimiva Romaniväestön koulutusryhmä koordinoi romanioppilaiden perusopetuksen valtakunnallista kehittämistoimintaa. Opetushallitus on myöntänyt kunnille valtionavustusta romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen vuosina 2008–2013 yhteensä 2,26 miljoonaa euroa. Kehittämistoiminta on ollut osa perusopetuksen kehittämistä. Yhteensä 36 kuntaa, joissa on romanioppilaita, on hakenut valtionavustusta. Arviolta vähintään 80 % kaikista perusopetusikäisistä romanioppilaista on tuen piirissä. Romanioppilaiden perusopetuksen tuen rahoitusta on vuodesta 2012 alkaen kohdennettu voimakkaasti romanioppilaiden ohjaamiseen toiselle asteelle.

Opetushallituksen toimintamäärärahoja on käytetty esimerkiksi romanihuoltajien koulutusaiheisiin seminaareihin, opettajien täydennyskoulutukseen romanikulttuuritietouden levittämiseksi sekä romanikielen pilottikielipesien toimintaan. Opetushallitus on vuodesta 2010 alkaen myöntänyt erityisavustusta kunnille ja järjestöille kielipesätoimintaan. Valtionavustuksen määrä toimintaan oli yhteensä 211 000 euroa vuosina 2011–2013. Toimintamuoto on suunnattu kaikenikäisille romaneille ja sen tarkoituksena on elvyttää romanikielen suullista käyttöä. Vuosina 2012–2013 Suomessa toimi yhteensä 13 romanikielistä kielipesää eri paikkakunnilla. Opetushallituksen vähälevikkisen oppimateriaalin rahoitusta on käytetty romanikielisen tai kaksikielisen oppimateriaalin valmistukseen. Lisäksi Opetushallitus antoi opetuksen järjestäjille valtionavustusta romanikielen opettamiseen omana äidinkielenä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa 39 000 euroa vuonna 2012. Vuonna 2013–2014 Opetushallitus tekee selvityksen aikuisen romaniväestön koulutustilanteesta ja laatii sen tulosten perusteella toimenpideohjelman. Selvitys toteutetaan Opetushallituksen toimintamäärärahoilla.

Työllisyyttä koskeissa toimenpiteissä kehittämishankkeiden rahoitus tulee kansallisista työllisyysmäärärahoista työllisyyspoliittisena avustuksena tai Euroopan sosiaalirahastosta (ESR). Työhön valmentavat ja muut työllisyyttä edistävät palvelut rahoitetaan kansallisista työllisyysmäärärahoista. Näihin palveluihin kuuluu myös yrittäjyyden tukeminen. Niin ikään työ- ja elinkeinotoimistojen toiminnan kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä tehdään kansallisella työvoimapolitiikan rahoituksella. Työvoiman palvelukeskus -toimintamalli on erikoispalvelu moniammatillista tukea tarvitseville työttömille. Kustannuksiin osallistuvat työ- ja elinkeinotoimistot, kunnat ja Kansaneläkelaitos. Nuorten työpajatoiminnan rahoituksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön määrärahoista maksetaan kunnille yleistä valtionosuutta muun muassa työtoiminnan järjestämiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste) on sosiaali- ja terveysministeriön pääohjelma, jonka avulla uudistetaan ja johdetaan suomalaista sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Kaste-ohjelmaa toteutetaan kuntien ja kuntayhtymien, eri hallinnonalojen, järjestöjen, yritysten, seurakuntien, koulutusyksiköiden ja kansallisten ja alueellisten tutkimus- ja kehittämissyksiköiden välisellä yhteistyöllä. Ohjelman tavoitteena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja sekä järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja rakenteet asiakasta kuunnellen. Ohjelma muodostuu kuudesta osaohjelmasta.

Ensimmäisessä osaohjelmassa ”Riskiryhmien mahdollisuutta osallisuuteen, hyvinvointiin ja terveyteen parannetaan” mainitaan etniset vähemmistöt kohdassa, jossa pitkäaikaistyöttömiin ja vaikeasti työllistyvien työelämäosallisuutta edistetään uudistamalla aikuissosiaaliryhmien menetelmiä. Myös pitkäaikaisasunnottomuutta halutaan vähentää. Toisen osaohjelman ”Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja uudistetaan” toimenpiteessä, jolla vahvistetaan ehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluja sekä kehitetään lastensuojelutyötä, mainitaan myös romani- nuoret. Heidän ja muiden syrjäytymisuhan alla olevien nuorten koulutus- ja työelämäosallisuutta pyritään lisäämään yhteistyössä Nuorten yhteiskuntatakuu -ohjelman kanssa.

Kunnat voivat hakea rahoitusta Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisesta kehittämisohjelmasta (KASTE II) 2012–2015 kunnissa toteutettaviin sosiaali- ja terveysalan toimenpiteisiin. Kaste-ohjelmassa mainitaan, että sen kautta tuetaan romanipoliittista ohjelmaa. Kunnille järjestetyssä kuulemistilaisuudessa (ks. kohta 4.3.) todettiin, että kuntien tulisi rohkaistua hakemaan Kaste-rahoitusta romanihankkeille. Tällä hetkellä ei ole romanihankkeita, joiden rahoitus tulisi Kaste-ohjelmasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa tutkimus- ja kehittämismäärärahoistaan romanipoliittisen ohjelman seurannan ja seurantaindikaattorien kehittämistä sekä selvitystä romaniväestön hyvinvointi-indikaattorien kehittämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö on myöntänyt rahoituksen THL:n romanien terveyttä ja hyvinvointia koskevan esitutkimuksen toteuttamiseen. Tutkimuksen kokonaisbudjetti oli 121 000 euroa. Romaninaisten lähisuhde- ja perheväkivaltaa koskevaan selvitykseen osoitettiin 60 000 euroa. Suomen aktiivinen osallistuminen EU:n romanien osallisuusfoorumiin (Roma Inclusion Platform), romanien yhdyshenkilöryhmän toimintaan (EU Roma Contact Point group) sekä EU:n perusoikeusviraston romanipoliittikan edistymistä koskevaan pilottihankkeeseen edellyttää sosiaali- ja terveysministeriön virkamiesten työaikaa ja resursseja.

Asumiseen liittyvät toimenpiteet on rahoitettu ympäristöministeriön määrärahoista ja tehty osittain virkatyönä. Ympäristöministeriö on rahoittanut romanien asumista koskevan selvityksen vuonna 2012. Ympäristöministeriö myös osallistui kansallisen syrjinnän vastaisen ohjelman (Progress / Yhdenvertaisuus etusijalle (YES) -hankkeet) ja alueellisten romaniasian neuvottelukuntien järjestämiin alueellisiin seminaareihin (4), joissa käsiteltiin romanien asumiseen liittyvien ongelmien ratkaisuja.

Ulkoasiainministeriön vastuulla olevat toimenpiteet on toteutettu vuonna 2011 virkatyönä lisämäärärahojen turvin. Suomen eurooppalaisen romanipoliittikan tavoitteet julkaistiin käsikirjana ulkoasiainministeriön virallisessa julkaisusarjassa ja siihen osoitettiin ministeriön toimintamäärärahoja.

Oikeusministeriön vastuulla olevat toimenpiteet sekä vuonna 2012 aloitettu selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta tehdään myös virkatyönä. Myös Yleisradio on käynnistänyt toimenpiteitä määrärahojensa puitteissa.

3.2.2 EU-rahoitteiset toimenpiteet

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanossa erityisesti työllisyyden edistämiseen ja syrjinnän seurantaan ja ehkäisemiseen on hyödynnetty EU-rahoitusta. Euroopan sosiaalirahaston valtakunnallisesta Välityömarkkinat-kehittämisohjelmasta on rahoitettu työ- ja elinkeinoministeriön pilottihanketta, jossa annettiin valmentavaa koulutusta romanitaustaisille opiskelijoille, jotta he voivat toimia tukihenkilöinä työllistymisen ohjausprosesseissa tai jatkaa ohjausalan opintoja. Koulutusta annettiin marraskuusta 2012 kesäkuuhun 2013 ja sen toteutuksesta vastasi Uudenmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Uusitaito-hanke.

Suuri osa syrjinnän vastaisista toimenpiteistä toteutetaan osana sisäasiainministeriön koordinoimaa Yhdenvertaisuus etusijalla -hanketta, jota rahoittavat eri ministeriöt ja EU-komissio Progress-ohjelman Syrjimättömyys-hankelinjasta. Romaneihin kohdistuvaan syrjinnän vastaiseen työhön on vuosina 2011–2013 osoitettu yhteensä 274 500 euroa. Vuonna 2011 toteutettiin koulutusohjelma romani- ja vammaisjärjestöille, joissa valmennettiin järjestöjä syrjinnän vastaisten tapahtumien ja hankkeiden toteuttamiseen (51 500 euroa). YES-hankkeessa on tuotettu vuonna 2012 oppimateriaali perusopetukseen romanien historiasta, kulttuurista ja romaninuorten nykypäivästä (32 000 €). Parhailaan valmistellaan myös laajaa materiaalikokonaisuutta, ns. romaniportaalia, joka tulee sisältämään 10–12 verkkosivua (86 000 euroa).

EU-rahoituksella on toteutettu myös TV- ja radiokampanja romaneihin kohdistuvien kielteisten stereotyyppien murtamiseksi (30 000 euroa) ja neljän alueellisen seminaarin sarja,

jotka koskivat romanien asumista (34 000 euroa). Kampanjan pääroolissa olivat Suomen eturivin rap-muusikot. Lisäksi on toteutettu työnantajille suunnattu kampanja vähemmistönuorten rekrytoimiseksi (23 000 euroa).

Vuoden 2013 alussa julkaistiin tutkimus eri vähemmistöjen kokemuksista oikeusturvakeinojen käyttämisestä (9 000 euroa). Tutkimuksessa perehdyttiin myös romanien tekemiin syrjintäilmoituksiin vastuuviranomaisille ja haastateltiin romanitaustaisia henkilöitä, jotka olivat käyneet valitusprosessin läpi. Parhailaan tehdään YES-hankerahoituksella tutkimusta eri vähemmistöryhmiin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden syrjintäkokemuksista sosiaali- ja terveyspalveluissa (9 000 euroa).

3.2.3 Raha-automaattiyhdistyksen avustukset

Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) myöntämiä avustuksia jaetaan vuosittain hakemusten perustella sosiaali- ja terveysalan järjestöille. Keskeiset romanijärjestöt saavat sekä yleis- että hankeavustusta RAY:ltä. Avustusten vuosittainen määrä on noin 500 000–600 000 euroa. Järjestöjen hankkeet toteuttavat romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyviä tavoitteita.

4 ROMANIPOLIITTISEN OHJELMAN TOIMEENPANON TULOKSET

4.1 KANSALLINEN TASO

4.1.1 Koulutus

Romanioppilaiden perusopetuksen tilannetta selvitettiin Opetushallituksessa ensimmäistä kertaa kymmenen vuotta sitten lukuvuonna 2000–2001. Opetushallitus teki seurantatutkimuksen 2010–2011 haastatteleamalla yhteensä 240 perusopetusikäistä romanilasta ja -nuorta sekä heidän huoltajiaan. Yhteensä 1341 rehtoria vastasi sähköiseen kyselyyn.

Opetushallituksen ensimmäinen romanioppilaiden perusopetuksen selvitys osoitti, että romanilasten koulunkäynnin ongelmat liittyivät luokalle jäämiseen ja runsaisiin poissaoloihin. Erityisopetuksessa opiskeli huomattava määrä romanilapsia ja esiopetukseen osallistuminen oli valtaväestön lapsia vähäisempää. Myös koulun keskeyttäminen oli yleisempää kuin valtaväestöllä. Romanilapset menestyivät taito- ja taideaineissa, sosiaalisuudessa ja heidän käytöstapansa olivat hyvät.

Uusin tutkimus osoittaa myönteisiä kehityssuuntia esimerkiksi esiopetukseen ja romanikielen opetukseen osallistumisessa sekä romanikotien ja koulun välien välisen yhteistyön onnistumisessa. Romanilasten osallistuminen esiopetukseen on yhä vähäisempää kuin valtaväestön lapsilla, mutta se on lisääntynyt merkittävästi kymmenen vuoden aikana. Romanikodeissa on ymmärretty esiopetukseen osallistumisen tärkeys lapsen kouluvalmiuksien kehittämisessä. Romanikielellä on aivan erityinen merkitys myönteisen romani-identiteetin kannalta ja erinomaisena tuloksena voidaankin pitää romanikielen opetukseen osallistuvien määrän kaksinkertaistumista.

Perusopetuksessa yhä suuremmalla osalla romanioppilaita koulu sujuu hyvin, mutta edelleen viidenneksellä kaikista romanioppilaista on merkittäviä koulunkäyntiin liittyviä ongelmia. Aikainen itsenäistyminen ja perheen perustaminen sekä tiedon ja tuen puute haittaavat jatko-opintoihin hakeutumista ja ammatin hankkimista. Tällä on suora kielteinen vaikutus romanien työllistymiseen.

Noin puolet romanioppilaista siirtyy ammatillisiin jatko-opintoihin, mutta hyvin harvat lukioon. Romanioppilaat tarvitsevatkin muita oppilaita enemmän tukea toisen asteen opintoihin

siirtymisessä. Monessa kunnassa ohjaukseen on kiinnitetty paljon huomiota: romanioppilaita on tuettu koulutuksen kaikissa nivelvaiheissa ja erityisesti heidän siirtyessään ammatillisiin opintoihin tai lukioon. Romanikotien ja koulujen välillä vallitsee nykyään erityisen hyvä yhteistyö, mikä toivottavasti pitkällä aikavälillä johtaa romanien koulutustason nousuun. Erilaiset yhteistyömuodot romaniperheiden koulutustietouden lisäämiseksi ja romaninuorille suunnatun opinto-ohjauksen, mentoroinnin ja uraohjauksen kehittämisessä ovat tärkeitä. (OPH raportit ja selvitykset 2011:26).

Romanioppilaiden poissaolojen suuri määrä tunnustetaan menestyksestä koulunkäyntiä haittaavaksi tekijäksi, johon tulee puuttua. Usein poissaolot johtuvat perhesyistä. Opetushallituksen tutkimus kuitenkin osoittaa, että romanilapset jäävät myös valtaväestön lapsia herkemmin kotiin erilaisista syistä.

Romanioppilaiden haastatteluissa ilmeni myös jonkun verran koulukiusaamista, joka aiheutti luvattomia poissaoloja. Romanioppilainiin kohdistuvaan kiusaamiseen, joka ilmenee usein etnisenä nimittelyinä, puututaan entistä tehokkaammin. Etnisyyteen kohdistuva kiusaaminen tulee sisällyttää osaksi koulukiusaamisen vastaista KiVa Koulu -hanketta, jotta voitaisiin lisätä opettajien valmiuksia puuttua kiusaamiseen.

Romanipoliittisen ohjelman käytännön toimenpiteitä ja hyviä käytäntöjä

Opetushallitus tekee vuosina 2013–2014 selvityksen romaniaikuisten koulutuksen tilanteesta ja koulutustarpeista. Selvityksen perusteella laaditaan toimenpideohjelma romanien koulutuksen kehittämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romani-kielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista (1977/2009) säädetään saamen kielen ja romanikielen osalta valtionavustukseen oikeuttava ryhmäkoko oman äidinkielen opetuksessa pienemmäksi kuin maahanmuuttajien oman äidinkielen osalta. Romanikielen ja saamen kielen osalta, mikäli opetuksen järjestäjällä on oppilaita vähemmän kuin neljä, voi laskennallisen ryhmän vähimmäiskoko olla kaksi oppilasta. Muutos tuli voimaan 29.12.2009. Vuosittain romanikieltä opiskelee yhteensä 150–180 oppilasta yhteensä noin 12 kunnassa.

YES-hankkeessa on verkkoon tuotettu oppimateriaali perusopetukseen romanien historiaa, kulttuurista ja romaninuorten nykypäivästä. Materiaalissa käsitellään myös romaneihin kohdistuvia ennakkoluuloja ja uskomuksia. Oppimateriaali on suunnattu yläkouluikäisille ja sisältää opettajan oppaan. Opetushallitus on järjestänyt romanivanhemmille seminaareja. Romanioppilaiden perusopetuksen kehittämiskunnissa esiopetukseen osallistumista on pidetty esillä romaniperheille suunnatuissa tilaisuuksissa. Romaniperheet ovat suhtautuneet asiaan myönteisesti.

Vuonna 2011 Opetushallitus tuotti julkaisun Köpi ja Topi – mukavia tehtäviä romanilapsille. Opetushallitus tuotti vuonna 2013 esitteen Romanioppilaiden ohjaus toiselle asteelle ja tuki jatko-opinnoissa, joka on tarkoitettu koulujen ja romaniperheiden käyttöön. Opetushallitus on tehnyt täydennyskoulutusyhteistyötä opettajankoulutuslaitosten, kuntien ja koulujen kanssa opettajien valmiuksien lisäämiseksi, jotta he pystyisivät tukemaan romanioppilaiden koulunkäyntiä. Romanikieltä opettaville on järjestetty opetusta mm. Romano-hankkeessa (järjestäjinä Opetushallitus ja Educodes) 2009–2011 sekä romanikielen kesäkouluissa.

Hyväksi käytännöksi ovat osoittautuneet myös läksykerhot romanioppilaiden oppimisen tukena. Esimerkiksi Imatralla, Jyväskylässä ja Kiteellä ohjattu ja säännöllinen läksyjen tekeminen on parantanut monen oppilaan koulunkäyntivalmiuksia. Läksykerho avaa myös koko perheelle mallin koulunkäynnin ja opiskelun pitkäjänteisyydestä. Läksykerhon kautta romanioppilaiden oppimistulokset ovat monesti parantuneet, mikä on johtanut poissaolojen vähentymiseen.

Kehittämiskunnissa romanioppilaita ohjataan aktiivisesti jatko-opintoihin. Jo alakoulussa romanioppilaiden kanssa tulee aloittaa lapsille sopiva opinto-ohjauskeskustelu. Yläkoulussa romanioppilaiden omia tulevaisuudentoiveita tulee käsitellä heidän omista lähtökohdistaan. Parhaimmillaan romanioppilaille voidaan järjestää mentorointia, jossa oppilaat tapaavat säännöllisesti romaniaikuisen, joka toimii esikuvana, neuvoa ja kannustaa jatko-opintoihin hakeutumisessa.

Monille paikkakunnille on palkattu romanitaustaisia koulunkäyntiavustajia. Koulunkäyntiavustajat tukevat luokan kaikkia oppilaita, mikä on osoittautunut toimivaksi käytännöksi. Erityisesti romanilapsille he toimivat identiteetin tukena. Koulunkäyntiavustajat toimivat myös sillanrakentajina koulujen ja kotien välillä.

4.1.2 Työllisyys

Työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuksessa Romanian pitkä matka työmarkkinoille (TEM julkaisu 22/2008) todetaan, että romanien työllistymisen esteitä ovat esimerkiksi alhainen koulutustaso, vähäinen ammatillinen koulutus ja työkokemuksen puute. Romanit ovat samoilla työmarkkinoilla muiden vaikeassa työmarkkina-asetmassa olevien kanssa. Lisäksi romanien työllistymisen esteinä ovat sekä sopivien työpaikkojen puuttuminen, kulttuuriset erityispiirteet ja romanien omat asenteet että syvälle juurtuneet ennakkoluulot ja kielteiset asenteet romaneja kohtaan.

Romanitaustaisten työnhakijoiden määrä vaihtelee eri TE-toimistoissa. Palveluiden tarjoamisessa lähtökohtana on yksilöllinen palvelutarve, jonka pohjalta TE-toimiston virkailija valitsee asiakkaalle palvelulinjan. Palvelun tarjoamista ohjaa henkilön työllistymissuunnitelma. Ammatillista koulutusta edeltävästä valmennuksesta (aiemmin valmentava työvoimakoulutus) on saatu hyviä kokemuksia, sillä usein opiskelijat tarvitsevat opiskelutaitojen vahvistamista ja perustaitojen kertaamista. TE-toimisto voi ohjata asiakkaita myös työpajatoimintaan. Jos romaniasiakkaita on paljon, heille voidaan suunnitella omien koulutusryhmien perustamista työvoimakoulutukseen tai esimerkiksi ompelukursseja, joskin nykysuuntaus on romaniopiskelijoiden ja valtaväestön opiskelijoiden yhteisten koulutusten järjestäminen. Näin voidaan varmistaa laaja koulutusammattien valinta. Työ- ja elinkeinoministeriö on kiinnittänyt ohjeistuksessaan ja rakennetyöttömyyden alentamislinjauksissaan huomiota siihen, että koulutusta tulisi tarjota myös rakenteellisesti työttömille asiakkaille, joita romaniasiakkaat pääasiassa ovat.

Romanipoliittisen ohjelman käytännön toimenpiteitä ja hyviä käytäntöjä

Nuorten yhteiskuntatakuun linjauksissa kiinnitetään huomiota myös niiden nuorten palveluihin, jotka tarvitsevat keskimääräistä enemmän tukea. Etnisen taustan omaavilla nuorilla tuen tarve on keskimääräistä suurempi verrattuna muihin nuoriin. Nuorten työllisyystilanteesta on saatavissa tilastoja, mutta romaninuorien tilannetta ei voida seurata henkilötietojen käyttöä koskevan lainsäädännön vuoksi.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012) tuli voimaan 1.1.2013. Lain 1. luvun 8 §:n 1 momentissa tuodaan aiempaan lakiin (1295/2002, 2. luvun 4 §) verrattuna vahvemmin esiin yhdenvertaisuuden aktiivinen edistäminen. Kyseisen lainkohdan mukaan julkista työvoima- ja yrityspalvelua tarjottaessa, kehitettäessä sekä siitä tiedotettaessa on aktiivisesti edistettävä yhdenvertaisuuden toteutumista sekä naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla.

Progress-ohjelman YES-hankkeen syksyn 2012 mediakampanjalla pyrittiin vaikuttamaan työntajiin ja työnhakijoihin. Kampanjalla haluttiin edistää myönteisemmän asenneilmapiirin kehittymistä romanien lisäksi muiden työmarkkinoilla syrjinnän vaarassa olevien ryhmien osalta. Kampanjan yhtenä osana oli tiedotusmateriaalin tuottaminen työpaikka- ja työelämäkäytännöistä. Työ- ja elinkeinoministeriö on rahoittanut uusintapainoksen oppaasta Palk-

kaisinko romanin (2011). Opas on suunnattu romanien koulutuksen järjestäjille, kouluttajille ja työvoimaviranomaisille. Opas perustuu kolmen vuosina 2004–2007 toteutetun Equal-projektin kokemuksiin romanien työelämän ja koulutuksen tukemisesta. Opasta on jaettu muun muassa TE-toimistoille ja se on saatavilla myös internetissä. Toimenpiteiden toteutumisesta on edistynyt tiedon saaminen romanikulttuurista esimerkiksi aluehallintovirastojen romanitaustaisilta suunnittelijoilta.

Työllisyyspoliittisen avustuksen Tempo-hanke edisti maahanmuuttajien ja romanien työllistymistä. Hankkeen tuloksena syntyi malli työnhakija-asiakkaan valmennuksesta sekä työnantajille tarkoitettu malli sijoittaa näitä asiakkaita työpaikoille ja työyhteisöihin. Käytännössä Tempo tarjosi työnhakijoille työvalmennusta, kieli- ja kulttuurivalmennusta, ura- ja opinto-ohjausta, palveluohjausta ja psykososiaalista tukea. Tavoitteena oli työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Usein asiakkaan polku työelämään kulki esimerkiksi opiskelun tai työharjoittelun kautta. Hanketta rahoittivat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) ja Helsingin Diakonissalaitos vuosina 2008–2012.

Meneillään olevan rakennerahastokauden hankkeissa ja työllisyyspoliittisen avustuksen hankkeissa on saatu hyviä kokemuksia romanitaustaisista työllistymisen tukihenkilöistä. Tällaisia hankkeita ovat Kauhajoella toteutettu työpajaympäristöön sijoittuva ESR-hanke ja Mikkelin seudun kunnissa toimiva Vaaksa-hanke. Mikkelin Työvoiman palvelukeskus Reitti on palkannut Vaaksa-hankkeeseen romanin helpottaakseen romaniväestön erityispiirteiden huomioon ottamista työllistymisessä. Vaaksa-hanke on tehnyt aktiivisesti työtä toimintamallin levittämiseksi.

Hyvänä käytäntönä voidaan mainita Jyväskylässä toimiva Siltana huomiseen -hanke, jonka tavoitteena on romaninuorten tukeminen osallistumaan aktiivisesti erilaisiin toimintoihin, kuten kaupungin nuorisotyöhön, työllisyys- ja koulutusmarkkinoille sekä yritys-elämään. Nuoria myös ohjataan ja aktivoidaan erilaisten harrastusten pariin ja annetaan ohjeita terveistä elämäntavoista. Hanketta rahoittaa Jyväskylän kaupunki ja se toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän romaninuoret ry:n kanssa.

Lahdessa on toiminut vuodesta 2008 alkaen Nikulan toimintakeskus. Nikulan toimintakeskuksen tavoitteena on romanien osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen sekä romanikielen ja -kulttuurin ylläpitäminen ja siitä tiedottaminen. Toimintakeskus on myös tukenut romaniväestön työmarkkinoille sijoittumista tarjoamalla työharjoitteluja, -kokeiluja ja palkkatukityöjaksoja. Nikulan toimintakeskuksessa vakituinen henkilökunta on työssä ELY-keskuksen työvoimapolitiittisen hankeavustuksen turvin. Keskuksessa on tuettu oppisopimuskoulutuksessa olevia ja järjestetty myös vankien koevapauteen liittyviä työharjoittelujaksoja. Hankkeen lopporaportti on valmisteilla. Hankkeeseen sisältyy myös ulkoinen arviointi.

4.1.3 Asuminen

Ennen 1970-lukua Suomen romanit asuivat asuntovaunuissa ja huonokuntoisissa vanhoissa taloissa. Tilanne muuttui merkittävästi 1970-luvulta alkaen kun erityislainsäädännöllä ryhdyttiin edistämään romanien asuttamista moderneihin lähiöihin. Laki mustalaisväestön asunto-olojen parantamiseksi (713/75) velvoitti kuntia järjestämään vuokra-asuntoja romaneille ja määräsi tähän tarkoitukseen varoja valtion budjetista. Laki oli voimassa vuosina 1976–1981. Erityislainsäädännön tuloksena romanien asumisolot paranivat merkittävästi eivätkä nykyään poikkeaa valtaväestön kunnallisen vuokra-asumisen tasosta. Suomessa yleinen asumisen taso on hyvä, eivätkä romanien asunnot poikkeaa varustetasoltaan suomalaista. Valtaosa romaneista asuu kuntien tarjoamissa vuokra-asunnoissa.

Osana romanipoliittista ohjelmaa ympäristöministeriö toteutti selvityksen romaniväestön asumistilanteesta. Selvityksen (YM raportteja 8/2012) mukaan romanien suurin asumiseen liittyvä ongelma on asunnon saaminen. Sopivan asunnon löytymistä vaikeuttaa syrjintä yksi-

tyisillä vuokramarkkinoilla, kulttuuriset tekijät ja yleiset huono-osaisuustekijät, kuten pienituloisuus, aiemmat maksuhäiriöt ja päihdeongelmat. Ympäristöministeriön ja Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus (ARA) oppaissa asukasvalitsijoille (2008 ja 2013) todetaan, että romanien tapoja tulisi huomioida asunnonjaossa, jos ne eivät ole ristiriidassa perustuslain ja muiden lakien kanssa. Yhdenvertaisuuslaki kieltää etnisen syrjinnän asukasvalinnoissa. Käytäntö, jossa viranomaiset ovat kysyneet alueen romaniedustajilta niin kutsuttua muuttolupaa uusien romanasukkaiden valinnoissa, on perustuslain ja muun asumiseen liittyvän lainsäädännön vastainen.

Romaniperheille tarjotaan usein vuokra-asuntoja alueilta, joille on keskittynyt huono-osaisuutta. Selvityksen (YM raportteja 8/2012) mukaan romaneilla ilmeneviä asumisen aikaisia ongelmia ovat naapureita häiritsevä sosiaalisuus, kuten sukulaisseurueiden vierailut ja ongelmat taloyhtiöiden yhteisten tilojen käytössä. Valtaväestöllä puolestaan on enemmän vuokratästejä, asunnon huonoa ylläpitoa ja lemmikkien aiheuttamia ongelmia.

Romanipoliittisen ohjelman käytännön toimenpiteitä ja hyviä käytäntöjä

Useat ministeriöt ovat osallistuneet ja rahoittaneet YES 5 -hankkeen alueellisia seminaareja (4), joissa asuntoviranomaisten ja romaniyhdistysten kanssa käsiteltiin selvityksessä ilmenneitä asioita. Eri seminaareissa on jaettu romanien asumiseen ja asukasvalintaan liittyvää tietoa romaniyhdistyksille, kunnille, järjestöille ja muille toimijoille. Osana hanketta on julkaistu seminaarien yhteisraportti Oma koti kullaa kallis, jota on jaettu kunnille sähköisenä versiona. Osana romanien asumisen yhdenvertaisuuden edistämisen prosessia laadittiin romaneille suunnattu Haetko vuokra-asuntoa? -asumisesite. Hanke järjesti myös useita yhteisötapaamisia romaneille yhteistyössä romanijärjestöjen kanssa. Tavoitteena oli avata keskustelu edellä mainitusta muuttolupakäytännöstä ja mahdollisuuksista ratkaista ristiriitatilanteita muilla tavoilla.

Hyväksi käytännöksi romanien asumiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi on osoittautunut Jyväskylässä toteutettu naapurussovittelu. Ristiriitojen taustalla ovat usein erilaiset asumistavat ja -kulttuurit. Naapurussovittelu on arkisten ristiriitojen ratkaisemista: sovittelessa on usein kyse tulehtuneiden välien rauhoittamisesta ja uusien toimintatapojen sopimisesta. Jyväskylän vuokra-asunnot Oy on kouluttanut vapaaehtoisia sovittelemiseksi. Osalla heistä on monikulttuurista tuntemusta. Myös ARA kouluttaa jatkuvasti asukasvalintaa tekeviä henkilöitä ja romanien asumiseen liittyviä asioita käsitellään näissä koulutuksissa tarpeen mukaan.

4.1.4 Sosiaali- ja terveydenhuolto

Romanipoliittisen ohjelman kuulemistilaisuuksissa romaniväestö nosti keskeisiksi kehittämisalueiksi varhaiskasvatuksen sekä vanhemmuuden ja perheiden tukemisen. Koulutuksen ja työn ohella myös sosiaalipoliittisilla toimilla voidaan lisätä romaniväestön osallisuutta ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa.

Romaniväestön elämäntilanteeseen liittyy erityisiä vaiheita, joissa sosiaalipoliittisilla toimilla voidaan parantaa haavoittuvassa asemassa olevien asemaa. Monet romanien kokemaan syrjintään ja toimeentulovaikeuksiin liittyvistä ongelmista heijastuvat lapsiin. Siten romaneille suunnatun perhetyön kehittäminen on olennainen osa romanien osallisuuden lisäämistä. Perhekulttuurin muuttuminen entistä ydinperhekeskeisemmäksi on haaste romanivanhuksille. Moni romanivanhus kärsii sairauksista, joiden aiheuttajat kumpuavat lapsuudessa ja nuoruudessa koetusta köyhyydestä, heikoista elinolosuhteista ja kiertelevästä elämäntavasta. Romanivanhuksilla on suuri tarve sosiaali- ja terveyspalveluihin, mutta he eivät välttämättä osaa tai halua käyttää palveluja.

Romanipoliittisen ohjelman käytännön toimenpiteitä ja hyviä käytäntöjä

Suurin osa romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyvistä sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteistä on kuntien vastuulla. Tästä syystä sosiaali- ja terveysministeriö järjesti kunnille kuulemistilaisuuden 11.10.2013, jonka tavoitteena oli selvittää, miten romanipoliittinen ohjelma on toteutunut paikallisella tasolla. (ks. kohta 4.3).

Neuvolatyö on asetuksen (338/2011) mukaan tarveperustaista: kunkin lapsen ja perheen yksilölliset tuen tarpeet tunnustetaan ja erityistä tukea tarvitseville järjestetään kohdennettua tukea. Vuonna 2011 uudistettu neuvola-asetus on hieman parantanut tilannetta. Valtakunnallisissa seurannoissa ei ole tähän asti eritelty mitään ryhmää erikseen. Sama koskee perhetyötä. Romaneille suunnattua perhetyötä, romanitaustaisten perhetyöntekijöiden rekrytoimista sekä romanien huomioimista neuvolatyössä ja lasten suojelussa olisi kysyttävä kunnilta erillistee-malla romanit.

Lastensuojelun käsikirjassa neuvotaan kohtaamaan romaniasiakas ensisijaisesti samalla tavoin kuin muutkin asiakkaat. Vasta toissijaisesti tulisi huomioida asiakkaan kulttuuritausta. Romaniasiakkaiden palveluissa on muistettava, että perheiden ongelmat eivät johdu romanikulttuurista vaan samoista sosio-ekonomisista tekijöistä kuin muillakin suomalaisilla. THL:n Kasvun kumppanit -internetsivuilta löytyy ohjeita romaniasiakkaan kohtaamiseen lapsiperheiden palveluissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille on tuotettu jonkin verran materiaalia romaniväestön tarpeista ja kohtaamisesta. Opetushallitus on julkaissut *Romani ja terveyspalvelut -oppaan* (2000, 4.uudistettu painos 2012) terveydenhuollon ammattilaisille. Vanhustyötä käsitellään Suomen Romaniyhdistyksen Phurane Kaale -projektin julkaisussa ”Romanivanhusten palvelutarvekartoitus. De patti phuuridenge – douva hin godjiba / Anna kunnia vanhuksille – se on viisautta” (2008), joka on tietopaketti romanien historiasta ja kulttuurista ja sopii monikulttuurisen koulutuksen materiaaliksi sosiaali- ja terveysalalle. Projekti jatkuu valtakunnallisena Finitiko Phurane kaale -projektina vuosina 2013–2015. Projekti on romanivanhuksille suunnattujen kulttuurisensitiivisten palvelujen ohjaus- ja kehittämishanke. Etsivä vanhustyö, vanhusten kerhot ja tutustuminen eri viranomaisten palveluihin on mallinnettu ja viedään vuonna 2014 yhteistyökuntiin. Projekti tavoittaa pääkaupunkiseudulla yli 100 vanhusta. Suomen romaniyhdistyksen romanivanhustyö jatkuu jo yhdeksättä vuotta.

Romanipoliittisessa ohjelmassa ehdotetaan, että THL toteuttaisi laajan tutkimuksen romaniväestön elinolosuhteista, terveydestä, hyvinvoinnista ja asumisesta sekä romaniväestön palvelutarpeista. Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää romanien elinoloja ja terveydentilaa. THL aloitti Romanian terveys- ja hyvinvointitutkimuksen tekemällä esitutkimuksen vuonna 2013. Esitutkimuksella valmisteltiin ja testattiin tiedonkeruumenetelmiä, joita hyödynnetään myöhemmin toteutettavassa laajassa tutkimuksessa. Romanian terveyttä ja hyvinvointia ei ole aiemmin Suomessa tutkittu yhtä laajasti kuin nyt valmisteltavassa tutkimuksessa. Tutkimuksessa hyödynnetään samoja menetelmiä kuin koko väestölle tehtävissä terveys- ja hyvinvointitutkimuksissa. Tutkimuksen suunnitteluun ja ohjaukseen osallistuu romaniväestöä.

Romanien terveys- ja hyvinvointitutkimus jakaantuu kahteen osaan. Vuonna 2013 valmisteltiin ja pilotoitiin tutkimuksen sisältö ja menetelmät. Varsinainen tutkimus toteutetaan vuosina 2014–2016 pilottitutkimuksen kokemusten pohjalta. Esitutkimushankkeeseen palkattiin romanitaustainen tutkimusassistentti, jonka tehtävänä oli tiedottaa kohdeväestölle tutkimuksesta, rekrytoida osallistujia ja kouluttaa THL:n henkilökuntaa romanikulttuurin erityispiirteistä. Hyvä käytäntö on, että assistentti on suorittanut romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkimuksen.

Vuonna 2013 toteutettuun esitutkimukseen osallistui 28 romanina. Tutkittavien joukossa oli sekä miehiä että naisia ja ikäjakauma oli laaja: nuorin osallistujista oli 18-vuotias ja vanhin 87-vuotias. Tutkittavat valittiin erilaisten hankkeiden ja yhteistyöverkoston perusteella.

Esitutkimukseen kuului terveystarkastus ja haastattelu. Tutkimukseen osallistujat kokivat tutkimuksen erittäin hyvänä ja tarpeellisena.

Helsingin Diakonissalaitos ylläpitää matalan kynnyksen erityispäiväkeskusta (Kaalo), joka tarjoaa romaniasiakkaille ja ennen kaikkea syrjäytyneille romaneille sosiaaliohjaajan palveluja pääkaupunkiseudulla. Lisäksi tehdään työtä vankien parissa sekä tarjotaan ohjausta ja neuvontaa vapautuville vangeille ja heidän omaisilleen. Päiväkeskuksessa vahvistetaan romanien osallisuutta luomalla polkuja koulutukseen, työharjoitteluun ja työhön. Päiväkeskuksessa työskentelee kaksi romanitaustaista työntekijää.

Hyvänä käytäntönä voidaan mainita myös sosiaalinen isännöinnin palvelu. Jyväskylän kaupunki on käynnistänyt sosiaalisen isännöinnin palvelun ja palkannut vakituiseen työsuhteeseen mielenterveys- ja päihdeongelmiin erikoistuneen romanitaustaisen ohjaajan. Palvelu on tarkoitettu kaikille väestöryhmille. Romanitaustaisen sosiaalisen isännöitsijän etuna on ennakkoluuloihin vaikuttaminen ja romanikulttuurin tuntemus.

Jyväskylän kaupunki toteuttaa romaniväestölle suunnattua terveyttä edistävän liikunnan hanketta (2013–2014). Hankkeen tavoitteena on madaltaa romanien kynnystä käyttää olemassa olevia liikuntamahdollisuuksia ja palveluja. Romanit ovat usein palvelujen alikäyttäjiä, koska heillä ei ole tietoa palvelumahdollisuuksista. Ennakkoluulojen ja syrjinnän pelon vuoksi romanien osallistuminen pääväestön toimintoihin on ollut vähäistä. Kaupungin liikuntaneuvojat tekevät jokaiselle henkilölle alkukartoituksen ja yksilöllisen ohjelman. Romanien tietoisuutta terveellisestä ruokavaliosta ja terveistä elintavoista pyritään samalla lisäämään. Hankkeessa toimii yhdeksän liikuntaryhmää eri-ikäisille ja eri sukupuolta oleville romaneille. Tavoitteena on juurruttaa hankkeen avulla saavutettu terveyttä edistävä toiminta pysyväksi toimintamalliksi Jyväskylän romaniväestön keskuudessa.

4.1.5. Syrjinnän vastainen työ

Suomessa syrjinnän vastaista työtä tekevät monet eri tahot, kuten kansalaisjärjestöt, viranomaiset, Vähemmistövaltuutettu, työelämän osapuolet, tasa-arvoelimet ja neuvottelukunnat, joita on perustettu myös eri vähemmistö- ja ikäryhmiä koskevien asioiden käsittelemiseksi. Osa syrjinnän vastaisesta toiminnasta kohdistuu samanaikaisesti useisiin eri syrjintäperusteisiin ja sitä toteutetaan monen eri tahon yhteistyönä. Tällaista toimintaa on muun muassa syrjinnän kansallisen seurantajärjestelmän toimeenpano, kansallisen syrjinnän vastaisen ohjelman toteutus, sekä tietojen kerääminen viharikoksista. Syrjinnän seurantajärjestelmä on kolmiportainen ja koostuu 1) ajantasaisen syrjintätiedon ja tutkimuksen keräämisestä ja julkaisemisesta erityisellä verkkosivulla, 2) vuosittain tehtävästä syrjintätutkimuksesta ja 3) kerran hallituskaudella (4 vuotta) julkaistavasta selontekotyypillisestä syrjintäraportista. Romaneihin kohdistuvasta syrjinnästä saadaan tietoa sekä syrjinnän seurantajärjestelmän että vuosittaisen viharikostutkimuksen kautta.

Kansallista syrjinnän vastaista ohjelmaa on toteutettu järjestöjen ja viranomaisten yhteistyönä vuodesta 2007 alkaen, ja se saa rahoitusta eri ministeriöiltä ja EU:n Progress -ohjelmasta. Ohjelmaan sisältyvät toimet syrjinnän torjumiseksi, yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja tietoisuuden herättämiseksi kohdistuvat useaan syrjinnän vaarassa olevaan ryhmään.

Ohjelma sisältää myös erityisiä romanien asemaan ja yhdenvertaisuuteen liittyviä osioita. Seuraavia toimenpiteitä on toteutettu romanipoliittisen ohjelman valmistelun ja toimeenpanon aikana:

- Koulutusohjelma romanijärjestöille niiden syrjinnän vastaisen työn kehittämiseksi ja hankkeensaamisen vahvistamiseksi;
- Mediakampanja (TV, radio, sosiaalinen media ja internet) romaneihin kohdistuvien ennakkoluulojen ja kielteisten stereotyyppien purkamiseksi;

- Romanien asumisen yhdenvertaisuuteen liittyvä neljän alueellisen seminaarin sarja, seminaariraportti asuntoviranomaisille ja esite romaniväestölle;
- Romanijärjestöjen keskustelutilaisuudet asumisen yhdenvertaisuudesta;
- Oppimateriaali peruskouluille romanien historiasta, kulttuurista ja romaninuorten arkipäivästä;
- Romaniportaali, joka koostuu 10–12 verkkosivustosta.

Vähemmistövaltuutetun toimistossa valmistuu tammikuussa 2014 kyselytutkimus romanien syrjintäkokemuksista asumisessa ja työelämässä sekä kartoitus romaniyhteisön sisäisistä suhteista. Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 250 romanian. Tutkimuksen tavoitteena on paikata puutteellista tutkimustietoa romanien kokemasta syrjinnästä ja kehittää uusia keinoja etniseen syrjintään puuttumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Uusintatutkimus seurantatiedon saamiseksi toteutetaan viiden vuoden kuluttua.

Vähemmistövaltuutettu on vuonna 2013 käynnistänyt pilottihankkeen hyvien etnisten suhteiden edistämiseksi paikallistasolla. Kunnassa, jossa romanien asumisessa on ollut ongelmia jo pitkään, kokeillaan muun muassa sovitteluprosessia. Sovittelulla pyritään tukemaan ristiriitojen selvittämistä ja luottamuksen palauttamista romanien ja kunnan asunnonvuokrausyhtiön välillä. Tilannetta seurataan ja yhteistyö kunnan kanssa jatkuu 2014.

Osana kansallista syrjinnän vastaista ohjelmaa tullaan vuosina 2014–2015 edelleen kehittämään ja laajentamaan Romaniportaalia. Omat sivustonsa saavat muun muassa kulttuuri, taide ja hengellinen elämä, kansainväliset kysymykset, viranomaiset, romaniväestö, lapset ja akateemisten romanien verkosto. Portaali julkaistaan alkuvuodesta 2014. Vuonna 2014 järjestetään myös eurooppalainen konferenssi Romanit ja syrjintä, johon kutsutaan edustajia kaikista 34 PROGRESS -ohjelmaan osallistuvista maista (EU -jäsenmaat, jäsen ehdokkaat sekä Norja, Islanti ja Liechtenstein). Yhden edustajan kustannukset maata kohden myös korvataan, jotta tapahtuma voisi saada riittävän kattavuuden. Parhailleen tehdään YES-hankerahoituksella tutkimusta eri vähemmistöryhmiin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden syrjintäkokemuksista sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tutkimus on osa syrjinnän seurantajärjestelmän toimeenpanoa. Tutkimus julkaistaan alkuvuonna 2014.

Ihmisoikeusliitto toteuttaa RAY:n avustuksella Yhteistyö voimavaraksi -hanketta (2012–2104), jonka tavoitteena on romanien syrjinnän ehkäiseminen yhteistyössä romanijärjestöjen kanssa. Se tarjoaa romaniyhteisölle koulutusta perus- ja ihmisoikeuksista, syrjinnän eri muotojen tunnistamisesta ja syrjäytymisen vaikutuksista. Hankkeessa toimii päivystävä puhelin, joka ohjaa ja neuvoo romaneja syrjintäkysymyksissä. Myös Suomen romanifoorumi (Finitiko Romano Forum) tarjoaa monipuolista koulutusta Suomen romanijärjestöille.

Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus on vuonna 2013 käynnistänyt toimintasuunnitelman laatimisen romaninuurisotyölle, jonka pohjalta kehitetään konkreettisia toimia romaninuurten vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiseksi ja nuorten ottamisesta mukaan toiminnan suunnitteluun. Tavoitteena on kehittää nuorisoasiankeskuksen kaiken toiminnan romaninuurten näkökulmasta hyväksi ja turvalliseksi. Romaninuurille tarvittaisiin kohdennettua tietoa koulutusmahdollisuuksista ja tukea työllistymiseen. Yhteistä kumppanuutta haluttaisiin kehittää Vantaan kaupungin kanssa, koska romaninuurit käyttävät jo nyt palveluja yli kuntarajojen.

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitos on järjestänyt vuodesta 2002 alkaen luentosarjaa Romanit – etnisenä vähemmistönä Euroopassa. Luentosarjan tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alainen yleiskuva romanikysymyksistä Suomessa ja Euroopassa sekä tarjota syvällisempää tietoa jostakin opiskelijan itse valitsemasta erityiskysymyksestä. Opintojaksolla käsitellään romanien asemaan ja yhdenvertaisuuteen liittyviä haasteita, historiaa ja nykytilannetta Suomessa ja Euroopassa. Luentosarja lähetetään kuuteen yliopistoon verkkoluentoina.

4.1.6. Romanikieli ja -kulttuuri

Romanien historiaa kartoittavan monitieteisen tutkimushankkeen toteuttamista on romanipoliittisessa ohjelmassa pidetty tärkeänä osana romanien kulttuuristen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Tutkimushankkeen tuloksena Suomen romanien historiaa koskeva teos julkistettiin 24.10.2012. Erityistavoitteena oli etsiä romanien omaa näkökulmaa historiaansa. Hanketta rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen toteutti Suomalaisen Kirjallisuuden Seura yhteistyössä valtakunnallisen romaniasiain neuvottelukunnan kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö palkitsi hankkeessa mukana olleet tutkijat tiedonjulkistamisen valtionpalkinnolla 24.9.2013.

Uhanalaisen romanikielen elvyttämiseksi Opetushallitus myöntää valtionavustusta romanikieliseen kielipesätoimintaan. Vuosina 2012–2013 Suomessa toimi yhteensä 13 romanikielistä kielipesää eri paikkakunnilla. Toiminnan tavoitteena on ehkäistä Suomen uhanalaisen romanikielen katoaminen, tukea romanikielen, -kulttuurin ja -identiteetin säilymistä ja kehittymistä sekä lisätä kaikenikäisten romanikieltä puhuvien määrää eri puolella Suomea. Avustuksen kohderyhmänä ovat kunnat sekä järjestöt. Kielipesätoiminta on romanipoliittisen ohjelman toimenpide. Presidentti Tarja Halonen on toiminnan suojelija.

Romanikieltä ja -kulttuuria opetetaan ja tutkitaan korkeakoulutasolla Helsingin yliopistossa. Opetus käynnistyi kokeiluna vuonna 2009 ja 1.8.2012 lähtien se on ollut vapaavalintainen sivuaine. Romanikielen ja -kulttuurin opintoihin on voinut hakea vuodesta 2013 alkaen myös erillisopinto-oikeutta. Syyslukukaudesta 2013 alkaen perusopinnot on mahdollista suorittaa myös avoimessa yliopistossa. Romanikielen ja -kulttuurin opetus ja tutkimus ovat Helsingin yliopiston valtakunnallinen erityistehtävä.

Romanikielen ja -kulttuurin perusopinnot on aloittanut vuosittain noin 15 opiskelijaa. Opimisympäristö on tutkimuslähtöinen ja kansainvälinen: opetusta on annettu suomeksi ja englanniksi. Lukuvuoden 2012–2013 aikana neljä opiskelijaa on aloittanut oppiaineen piirissä jatko-opinnot (pääaineet suomen kieli, yleinen kielitiede ja sosiaali- ja kulttuuriantropologia). Lisäksi sosiaali- ja kulttuuriantropologiaan sijoittuva väitöskirjatyö on aloitteilla. Opetuksen ja tutkimuksen nykyisinä painopisteinä ovat Suomen romanikielen ja muiden Itämeren alueen pohjoisten murteiden rakenne ja dialektologia sekä romanikielen historiallinen kehitys. Itämeren alueen pohjoismurteiden osalta Helsingin yliopistoon on keskittynyt maailman paras asiantuntemus. Oppiaineen opetus- ja tutkimushenkilöstöllä on erittäin vahva monitieteinen asiantuntemus romanikielen keskeisissä murteissa, balkanistiikassa sekä eri romaniryhmien historian ja kulttuuri-identiteetin kysymyksissä.

Helsingin yliopisto on harvoja eurooppalaisia yliopistoja, joissa romanikieli ja -kulttuuri on oppiaineena. Eräiden yliopistojen romologian oppiaineet ovat monitieteisiä aloja, joissa kieli- ja kulttuuriopintoja on niukalti. Helsingin yliopistosta on muotoutumassa romanitutkimuksen kansainvälisesti hyvin verkostoitunut, merkittävä ja vetovoimainen keskus, joka edustaa Euroopan kärkeä tutkimuksellisesti ja tieteellisenä jatkokouluttajana. Helsingin yliopisto pyrkii houkuttelemaan eri puolilta Eurooppaa jatko-opiskelijoita ja post doc -tutkijoita, jotka työskentelevät oppiaineen dialektologisissa ja kulttuuri-identiteettiä, kieltä ja autenttisuutta tarkastelevissa hankkeissa.

Ihmisoikeusliitto teki ja julkaisi vuonna 2012 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman selvityksen romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa. Selvitystä varten tehtiin laaja kysely, jolla kartoitettiin Suomessa asuvien yli 15-vuotiaiden romanien kulttuuripalvelujen käyttöä. Samalla kysely antoi tietoa romanien omista toiveista ja tarpeista kulttuuripalvelujen kehittämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jatkanut romanijärjestöjen toiminnan ja romaneihin liittyvien kansalaistoiminnan hankkeiden tukemista taiteen ja kulttuurin sekä nuorisotyön määrärahoista tavoitteenaan romanien aktiivisen kansalaisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus tukevat romanikielen säilymistä ja kehittymis-

tä myöntämällä määrärahoja romanikielen kielipesiin sekä romanikielen opetukseen omana äidinkielenä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa.

Helsingin yliopiston almanakkatoimisto on hyväksynyt kansainvälisen romanipäivän 8.4. merkittäväksi kalenteriin. Kansallispäivä merkitään kalentereihin vuodesta 2014 alkaen.

4.1.7 Romaninaiset

Naisten vuoro -projekti

Naisten vuoro -projekti on Romano Mission koordinoima romaninaisvankien kuntouttamisen kehittämishanke, joka toteutettiin vuosina 2010–2013. Hankkeen tavoitteena oli tuottaa toimintamalli, jolla voitaisiin ehkäistä romaninaisvankien uusintarikollisuutta ja puuttua heidän syrjäytymiskierteeseensä. Projektin aikana selvitettiin romaninaisvankien yleistä elämäntilannetta ja kartoitettiin kuntoutustarpeita. Toinen tavoite oli lisätä rikosseuraamusalan henkilöstön tietoisuutta romanikulttuurista ja romaniyhteisön tietämystä rikosseuraamuksiin liittyvistä käytänteistä. Kolmantena tavoitteena oli luoda romaninaisvangeille yhdyshenkilöverkosto, jonka kautta romaninaisia voitaisiin tukea heidän vapauduttuaan.

Projektin loppuraporttina tuotettiin selvitys romaninaisvankien tilanteesta. Selvitystä varten haastateltiin romaninaisvankeja eri puolilla Suomea. Selvityksessä käsiteltiin muun muassa romaninaisten vankilakokemuksia, elämäntilanteita ja palvelutarvetta. Aineisto kerättiin syksyn 2011 ja kesän 2013 välisenä aikana Vanajan, Hämeenlinnan ja Laukaan vankiloissa. Tulosten mukaan romaninaisvankien ongelmana on erityisesti asunnottomuus. Romaninaisvankien tukemisessa tulee kiinnittää erityishuomiota avun saavutettavuuteen, luottamuksen rakentamiseen ja romaninaisten elämän ymmärtämiseen. Yksi aineiston läpileikkaavista teemoista oli ylisukupolvisuus: lähes kaikkien naisten lähipiiriin kuului vankilassa olleita sukulaisia ja rikollinen elämäntapa oli osan kohdalla läheisiltä opittu toimintamalli. Romaninaiset kokivat vankila-aikansa pysähtymisen paikkana, jonka aikana oman elämän suuntaa pohdittiin. Vastauksen perusteella voidaan myös todeta, että varsinkin suljetuissa vankiloissa tulisi kiinnittää huomiota arkipäivän rasismien torjumiseen. Selvityksen perusteella vankilassa olevien romaninaisvankien ongelmat eivät näyttäyty erityisinä. Kuitenkin romaninaisvankien tukemisessa tulee kiinnittää erityistä huomiota avun saavutettavuuteen, luottamuksen rakentamiseen ja romaninaisten elämän ymmärrykseen.

Romaninaisten lähisuhde- ja perheväkivaltaa koskeva selvitys

Vuonna 2013 käynnistettiin romaniyhteisön aloitteesta selvitys romaninaisten kohtaamasta lähisuhde- ja perheväkivallasta (STM raporteja ja muistioita 2013:33) ja se toteutettiin osana kansallisen Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen toimintaohjelmaa 2010–2015. Tutkimus toteutettiin sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksella. Tutkimuksen ohjausryhmään kuului sekä romanikulttuuriin ja romaninaisten olosuhteisiin että lähisuhde- ja perheväkivaltaan perehtyneitä asiantuntijoita.

Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli kartoittaa romaninaisten kokeman lähisuhde- ja perheväkivallan erityispiirteitä ja tuottaa tukipalveluille kehittämissuosituksia väkivallan ennaltaehkäisyyn ja sen seurausten hoitoon. Tutkimuksen aineisto koostui romaninaisten sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan asiantuntijoiden haastatteluista. Tutkimuksen aineistona hyödynnettiin myös ensi- ja turvakodeille lähetetyn sähköisen kyselyn tuloksia.

Tutkimuksen mukaan romaninaisten apuun hakeutumiselle on usein monia esteitä, joita ei osata tunnistaa ellei tunneta romanikulttuurin erityispiirteitä. Tutkimuksessa suositellaan, että turvakotipalvelujen henkilöstön tietoja romanikulttuurista lisättäisiin ja romaninaisille suunnattaisiin tiedotusta olemassa olevista tukipalveluista. Aineiston perusteella tunnistettiin myös tarve lisätä lapsiin kohdistuvia palveluja perheväkivaltilanteiden yhteydessä. Tutkimuksen mukaan lähisuhde- ja perheväkivalta jää romaniyhteisössä vielä enemmän piiloon kuin valta-

väestön keskuudessa. Romaninaiset eivät usein voi hakea apua suvultaan vaarantamatta muita ihmisiä, mikä korostaa ulkopuolisen avun, kuten turvakotien, merkitystä.

Tutkimuksen mukaan turvakotipalvelut ovat tärkeitä romaninaisille. Palveluja käyttäneet kokivat palvelut hyvinä. Palveluiden piiriin pääseminen koettiin kuitenkin ongelmalliseksi. Tilanteen parantamiseksi tutkijat ehdottavat muun muassa romaninaisten oikeustiedon ja työntekijöiden romanikulttuurin tuntemuksen lisäämistä. Tutkimusta varten haastateltiin 17:ää parisuhdeväkivaltaa kohdannutta romaninaista ja 17:ää alalla työskentelevää asiantuntijaa.

Kansainvälinen romaninaisten konferenssi

Romaniasiaan neuvottelukunta, tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Euroopan neuvosto ja Hana-saaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus järjestivät 4. Kansainvälisen romaninaisten konferenssin Espoossa 16.–17.9.2013. Osallistujia oli lähes 200, joista noin 100 oli romaninaisia 36 eri valtiosta. Konferenssiin osallistui myös esimerkiksi EU, Euroopan neuvoston toimielimet ja Etyj tarkkailijajäsentensä välityksellä. Myös kansainväliset kansalaisjärjestöt kuten European Women's Lobby ja Amnesty International osallistuivat konferenssiin tarkkailijoina.

Konferenssin tavoitteena oli edistää romaninaisjärjestöjen keskinäistä verkostoitumista ja yhteistyötä muiden tasa-arvo-organisaatioiden ja naisjärjestöjen kanssa. Lisäksi pyrkimyksenä oli luoda pohja Eurooppalaiselle romaninaisten strategialle. Konferenssityöskentely tapahtui kolmessa työryhmässä, joiden aihepiirit liittyivät romaninaisten koulutukseen, tasa-arvon ja oikeuksien edistämiseen sekä aktiiviseen kansalaisuuteen ja poliittiseen vaikuttamiseen.

Työryhmien keskustelut, etukäteisvalmisteluina laaditut maaraportit ja YK:n romaninaisia koskevat suositukset loivat pohjan konferenssin loppuasiakirjalle. Konferenssin loppuasiakirja sisältää Suositukset romaninaisten osallisuuden lisäämiselle (Helsinki Recommendations for Roma Women Inclusion). Konferenssissa nimettiin myös Euroopan romaninaisaktivistien aloiteryhmä (Initiative Group of Roma Women Activists). Aloiteryhmän tarkoituksena on välittää tietoa konferenssin sisällöistä kansainvälisille organisaatioille, kansalaisjärjestöille ja romaneille. Aloiteryhmä myös koordinoi yhteydenpitoa konferenssin osallistujien välillä.

Suomessa romaniasiaan neuvottelukunta ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta kokosivat konferenssin valmistelujen tueksi valmistelutyöryhmän. Työryhmän jäseniä olivat muun muassa alueellisten romaniasiaan neuvottelukuntien, romanijärjestöjen, tasa-arvojärjestöjen, poliittisten puolueiden naisjärjestöjen, tasa-arvovaltuutetun, ihmisoikeusjärjestöjen, ulkoasiainministeriön ja Helsingin yliopiston edustajat. Valmistelutyöryhmä loi pohjan romaninaisten tasa-arvon edistämisen verkostolle ja sen toimintaa on tarkoitus jatkaa. Tulevaisuudessa verkosto voisi esimerkiksi tehdä aloitteita, järjestää tilaisuuksia ja toimia kansallisesti romaninaisten tasa-arvon edistämiseksi.

4.1.8 Romaninuoret

Hallituskauden Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 (LANUKE) sisältää nuorisolain mukaiset tavoitteet alle 29-vuotiaiden kasvu- ja elinolojen parantamiseksi. Ohjelmassa painotetaan yhdenvertaisuuden toteutumista strategisena tavoitteena ja positiivisen erityiskohtelun merkitystä kohderyhmissä, joissa moniperusteinen syrjintä on yleistä. Romanipoliittisen ohjelman toimeenpano linkittyy myös LANUKE:n toteuttamiseen erityisesti niiden toimien kohdalla, joilla pyritään edistämään romanien koulutustasoa, työllisyyttä, asumisongelmien ratkaisemista sekä romanilasten ja -nuorten ja -perheiden osallisuutta.

Lapsiasiavaltuutetun julkaisussa ”Tietoa ihmisoikeuksista lapsille ja nuorille. Toteutuvatko sinun oikeutesi?” (2013) kiinnitetään huomiota romanilasten syrjintään. Julkaisussa lapsiasiavaltuutettu suosittelee, että opettajaksi opiskeleville annettaisiin tietoa romani-, saamelais- ja maahanmuuttajavähemmistöistä sekä vammaisten lasten opettamisesta. Lapsiasiavaltuutetun

toimiston toimintasuunnitelmassa vuodelle 2013 todetaan, että valtuutettu edistää romanilasten ja -nuorten äänen kuulumista yhteiskunnassa. Valtuutettu tekee yhteistyötä sisäasiainministeriön Yhdenvertaisuus-hankkeiden kanssa. Lapsiasiavaltuutetun toimisto on tuottanut myös romanikielisen lapsen oikeuksien esitteen.

Romaniasiaain neuvottelukunnan kesäkokouksen (10.6.2013) teemana oli romaninuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet erityisesti kulttuurin alalla. Kokoukseen oli kutsuttu esimerkiksi näyttämötaiteesta ja musiikista kiinnostuneita romaninuuria. Nuoret painottivat romanien taiteellisia kykyjä: monilla olisi paljon annettavaa esimerkiksi näyttelemisen, musiikin ja muiden taiteenalojen saralla. Romaninuuria tulisikin rohkaista hakeutumaan koulutukseen, joka kehittäisi taiteellisia kykyjä. Esimerkiksi musiikkiopistojen verkosto on kattava, mutta opetukseen ei välttämättä osata hakeutua. Kokouksessa todettiin myös, että osallistuminen omia kiinnostuksen kohteita vastaavaan harrastustoimintaan vaikuttaa myönteisesti nuorten itsetunnon kehittymiseen.

Hyvänä käytäntönä romaninuorten osallisuuden tukemiseksi voidaan mainita romaninuurille järjestetyt illat. Oulussa ja Rovaniemellä on järjestetty syksystä 2013 alkaen romaninuurille suunnattuja virikeilloja. Iltojen tarkoituksena on antaa nuorille tietoa sekä koulutuksesta että työllisyydestä ja vinkkejä yleiseen elämänhallintaan. Illoissa on tiedotettu esimerkiksi oppisopimuksesta ja nuorisotakuusta.

Kriminaalihuollon tukisäätiö toteuttaa Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksella Jenginuurten rikosentorjuntahankkeen (2012–2016). Hankkeen tavoitteena on rakentaa ennaltaehkäisevä etsivän työn malli rikoksilla oireilevien nuorten tavoittamiseen. Hanke suuntautuu myös nuorten perheisiin. Nuorille yhtenäistä on pitkään jatkunut syrjäytyminen, joka usein on alkanut varhain. Ryhmät ovat monikulttuurisia ja joukossa on myös valtaväestöön kuuluvia nuoria. Erityiskohderyhmänä ovat romani- ja somalinuoret. Kokemusasiantuntijoiden avulla koulutetaan järjestöjä ja lastensuojelun sekä sosiaali- ja nuorisotoimen työntekijöitä.

4.1.9 Kansainvälinen romanipolitiikka

Maaliskuussa 2011 hyväksyttiin Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipolitiikan edistämiseksi – Suomen eurooppalainen romanipolitiikan käsikirja (UM työryhmäraportti 24.3.2011) osana romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Käsikirjaan sisältyy EU:n kymmenen peruseriaatetta romanien osallisuuden edistämiseksi. Periaatteet on käsikirjassa istutettu suomalaiseen ympäristöön. Käsikirja ohjaa Suomen kansainvälistä toimintaa romanien oikeuksien varmistamiseksi.

Periaatteet eivät ole mitenkään uusia: Suomella on pitkät perinteet romanien osallistumisesta vahvistavista vuorovaikutus- ja yhteistyörakenteista, joita edustavat valtakunnallinen ja alueelliset romaniasiaain neuvottelukunnat. Ehdotusosa EU:n romanipolitiikan kehittämiseksi sisältää muun muassa ehdotuksia unionin rahoitusinstrumenttien, erityisesti rakennerahastojen, paremmasta hyödyntämisestä romanien hyväksi.

Suomen ulkoasiainhallinnon ihmisoikeusstrategia julkaistiin kesäkuussa 2013, jossa läpileikkaaviksi tavoitteiksi määriteltiin syrjinnän poistaminen sekä avoimuuden ja osallisuuden lisääminen. Suomi tukee kansainvälisessä toiminnassaan romanien osallisuutta heitä koskeviin päätöksiin ja prosesseihin liittyen ja tukee kokonaisvaltaisen eurooppalaisen romanipolitiikan luomista Euroopan tasolla.

Suomen ulkoasiainhallinnon ihmisoikeuspoliittisessa toimintaohjelmassa vuosille 2013–2015 määritellään konkreettisia tavoitteita strategian linjausten pohjalta, jossa naisten ja tyttöjen oikeudet on nostettu yhdeksi kärkihakkeeksi. Syrjittyjen ja haavoittuvassa asemassa olevien oikeuksien kohdalla erityistä huomiota kiinnitetään moniperustaiseen syrjintään. Romaninaiset kohtaavat usein moniperustaista syrjintää, jonka poistamiseen kiinnitetään huomiota.

Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön romanien TSS-oikeuksien toteuttamisen kehittämiseksi sekä Euroopan tasolla (EU, EN, Etyj) että laajemmin kansainvälisesti.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoon liittyvässä Suomen hallituksen määräaikaisraportoinnissa selvitetään soveltuvin osin romanipoliittisen ohjelman toteuttamista. Sopimusvalvontaelinten antamia loppupäätelmiä ja niihin liittyviä suosituksia otetaan huomioon romanipoliittisen ohjelman toimeenpanossa.

Norjan, Ruotsin ja Suomen viranomaiset järjestivät yhdessä pohjoismaisen romanikonferenssin Osllossa 15.–16.4.2013. Keskeisiä teemoja olivat romanien historian käsitteleminen erityisesti toisen maailmansodan aikana, romanivastaisuus sekä romaniväestön ja viranomaisten yhteistyön ja luottamuksen parantaminen. Suomi esitti jatkavansa Ruotsin aloitetta ja tavoitteena on järjestää romaniasioiden pyöreän pöydän pohjoismainen kokous Suomessa ensi vuonna.

Romaniasiat ovat olleet yksi Suomen prioriteeteista Euroopan neuvostossa. Suomi osallistuu Euroopan neuvoston romaniasiantuntijakomitean (CAHROM) työhön. Romaniasiantuntijakomiteaan kuuluvat kaikki Euroopan neuvoston jäsenmaat, joissa on romaneja. Lisäksi sen tarkkailijajäsenenä on muita kansainvälisiä organisaatioita (EN, Etyj, Maailmanpankki ja UNDP), kansalaisjärjestöjä ja Holy See (Paavinistuin). Komitean tehtävänä on valmistella romaniasioita koskevat päätökset ja suositukset Euroopan neuvoston ministerikomitealle. Romaniasiantuntijakomitea seuraa romaniasioiden kehitystä Euroopassa ja antaa asiantuntijatietoa ministerikomitealle. Se myös valmistelee suosituksia jäsenvaltioiden hallituksilla ja Euroopan neuvoston toimielimille. Komitean kokouksia on järjestetty seuraavasti: 30.–31.3.2011 Strasbourgissa, 22.–25.11.2011 Istanbulissa, 22.–25.5.2012 Skopjessa ja Ohridissa, 28.–30.11.2012 Strasbourgissa, 14.–16.5.2013 Strasbourgissa ja 28.–31.10.2013 Roomassa.

CAHROM:n toimintamenetelmiin on lisätty temaattiset työryhmät. Temaattisia työryhmiä järjestetään asiantuntijakomitean ehdottamista teemoista siten, että yksi maa toimii järjestävänä maana ja 4–6 muuta maata osallistujavaltioina. Suomi on toiminut järjestävänä maana (24.–26.10.2012) Romanityttöjen koulupudokkuus ja jatkokoulutukseen hakeutuminen -työryhmässä sekä osallistuvana maana. Lisäksi Suomi on osallistunut Moldovan (21.–23.3.2012) järjestämään Keskus-, alue- ja paikallishallinnon viranomaisten rooli kansallisten romanistrategioiden toimeenpanossa -työryhmään osallistuvana maana. Eri koulutusta koskevista temaattisista työryhmien tuloksista laaditaan konkreettiset suositukset, Suomi (OPH) toimii valmisteluryhmän puheenjohtajamaana.

Euroopan romanien ja kiertävien foorumi (European Roma and Travellers Forum, ERTF) sai alkunsa Suomen aloitteesta vuonna 2001. Suomi on aiempina vuosina antanut yleistukea Euroopan neuvoston yhteydessä toimivalle ERTF:lle. Suomi on tukenut romanijärjestöjen keskinäistä yhteydenpitoa ERTF:n sääntömuutosprosessissa sekä ERTF:n ja Euroopan neuvoston välistä keskustelua yhteistyön kehittämiseksi.

Vuosina 2010–2013 Suomi on tukenut Euroopan neuvostolle myöntämänsä vapaaehtoisrahoituksen kautta romanien oikeuksia ja asemaa tukevia ohjelmia. Suomi on rahoittanut ohjelmaa, jonka tarkoituksena on ollut edesauttaa Euroopan neuvoston antamien suositusten toimeenpanoa romanien ja kiertävien tukemiseksi. Tavoitteena on ollut lisätä romanien tietoutta oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan sekä tukea Dosta-kampanjaa, joka kohdistuu kielteisten asenteiden ja suvaitsemattomuuden poistamiseen. Suomi on myös rahoittanut hankkeita romaninaisten ja -lasten oikeuksien ja aseman tukemiseksi. Lisäksi vuonna 2011 Suomi tuki rahallisesti Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun työtä Euroopan romaniväestön tilaa koskevan raportin (Human Rights of Roma and Travellers in Europe) laatimiseksi.

Etyjissä Suomi on aktiivisesti tukenut romanien oikeuksien vahvistamiseen tähdänneitä päätöksiä. Suomi on tukenut Etyjin Office for Democratic Institutions and Human Rights / Contact Point for Roma and Sinti (ODIHR / CPRS) -toimintoja. Etyj-alue ulottuu EU:n ja Euroopan neuvoston jäsenmaita laajemmalle maantieteelliselle alueelle, joissa asuu merkittä-

viä romanipopulaatioita, ja jonka sisällä on ollut mahdollista keskustella romanikysymyksistä myös esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa. Etyj-toimintojen vahvuutena on muun muassa se, että se on ainoa turvallisuuteen ja konfliktien hallintaan keskittynyt organisaatio. Lisäksi Etyj saattaa olla ainoa entisillä sota-alueilla asuvien, usein maattomien romanien asemaa aktiivisesti ajava hallitusten välinen organisaatio. Etyj järjestää vuosittain Inhimillisen ulottuvuuden seurantakokouksen yhteydessä Kansalaisjärjestöjen sivutapahtuman ja kansalaisjärjestöillä on mahdollisuus osallistua ja esittää omat kannanotonsa hallitusten välisessä kokouksessa. ODIHR / CPRS seuraa ja edistää romanien poliittista osallistumista jäsenmaissa. Suomi osallistui Inhimillisen ulottuvuuden seurantakokoukseen 6.–7.11.2013 Wienissä.

Suomi on rahoittanut ETYJ-ODIHR:n romaninuoriin kohdistuvaa Romanian integraation hyvät käytännöt -hanketta (Best Practices for Roma Integration / BPRI), jonka tavoitteena on ollut lisätä koulutettujen romaninuorten valmiuksia työskennellä julkishallinnossa.

Romaniasiain neuvottelukunta, tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Euroopan neuvosto ja Hansasaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus järjestivät yhteistyössä 4. Kansainvälisen romaninaisten konferenssin 16.–17.9.2013 (ks. kohta 4.1.7). Suomi seuraa konferenssin jatko-työskentelyä ja osallistuu konferenssissa perustetun romaninaisten aloityryhmän toimintaan. Suomi on myös tukenut taloudellisesti konferenssin järjestämistä Euroopan neuvostolle suunnatun vapaaehtoisrahoituksen kautta.

Vuonna 2013 Suomi on rahoittanut EU:n komission oikeusasioiden pääosaston syrjinnän vastaisen työn toimintayksikköön kansallisen romaniasioiden asiantuntijan. Ulkoasiainministeriö on nimennyt kansainvälisistä romaniasioista vastaavan virkamiehen sekä edustajansa romaniasiain neuvottelukuntaan ja romanipoliittisen ohjelman ohjaus- ja seurantatyöryhmään.

4.2 ALUETASO

Romaniasiain neuvottelukuntien neuvottelupäivien 23.–24.10.2012 teemana oli romaniasioiden edistäminen alue- ja paikallistasolla ja romaninuorten osallistumisen ja osallisuuden vahvistaminen. Alustuksia pidettiin romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon etenemisestä, alue- ja paikallisviranomaisten roolin vahvistamisesta romanipoliittikan toimeenpanossa sekä ohjelman viemisestä kuntatasolle. 17.–18.10.2013 järjestettyjen neuvottelupäivien teemana oli aktiivinen kansalaisuus ja romanit kunnissa. Neuvottelupäivillä pidettiin alustuksia romaniasioista alueellisella tasolla, kuntien toimenpiteistä romanipoliittisen ohjelman toimeenpanossa ja yleisemmin kuntien romaniasioista. Työministeri Lauri Ihalaisen alustus nuorisotakuusta herätti keskustelua nuorisotakuun merkityksestä romaninuorille. Ihalainen totesi, ettei nuorisotakuussa ole räätälöity erityisiä toimenpiteitä romaninuorille. Lähtökohtana on, että toimenpiteet koskevat kaikkia nuoria. Romaninuorille tulisi tiedottaa aktiivisemmin nuorisotakuun tuomista mahdollisuuksista.

Romaniväestön osallistumismahdollisuuksien sekä elinolosuhteiden edistämiseksi kunkin aluehallintoviraston toimialueella, lukuun ottamatta Ahvenanmaan maakuntaa, toimii alueellinen romaniasiain neuvottelukunta. Neuvottelukunnan tehtävänä on hoitaa soveltuvin osin asetuksen (1091/2003) 2 §:n 1–4 kohdassa mainittuja tehtäviä. Asetuksen (1091/2003) 2 §:n mukaan neuvottelukunnan tehtävänä on seurata romaniväestön yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien ja elinolosuhteiden kehitystä tasa-arvon edistämiseksi sekä antaa viranomaisille lausuntoja näissä asioissa, tehdä aloitteita ja esityksiä romaniväestön taloudellisten, koulutuksellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten elinolosuhteiden parantamiseksi sekä romaniväestön työllisyyden edistämiseksi; edistää romaniväestöön kohdistuvan syrjinnän poistamista ja edistää romanin kielen ja kulttuurin vahvistamista. Asetuksen (1350/2009) mukaan alueellinen neuvottelukunta asetetaan Etelä-Suomen, Lounais-Suomen, Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastojen toimialueille.

Alueellisten neuvottelukuntien toiminnassa korostuu paikallisten romanityöryhmien tukeminen. Neuvottelukunnat voivat myös tukea ja kannustaa uusien paikallistyöryhmien perustamiseen. Olennaista on sitouttaa paikallistyöryhmät toimimaan aktiivisesti. Aktiivisesti toimiva paikallistyöryhmä tukee osaltaan myös alueellisen neuvottelukunnan toimintaa.

Toinen alueellisten neuvottelukuntien toiminnassa korostuva teema on alueellinen tiedotus ja informaatio-ohjaus. Neuvottelukunnat ovat tuoneet romanipoliittista ohjelmaa aktiivisesti esiin eri yhteyksissä. Esimerkiksi Kaste-hankkeiden kuulemistilaisuuksissa alueellisten neuvottelukuntien suunnittelijat ovat kiinnittäneet huomiota romanipoliittiseen ohjelmaan. Suunnittelijat ovat myös esitelleet romanipoliittista ohjelmaa romanijärjestöille ja tuoneet sitä esiin erilaisten romaniväestön kuulemistilaisuuksien yhteydessä. Esimerkiksi Itä-Suomessa romanipoliittisesta ohjelmasta on tiedotettu romaneille järjestetyillä leireillä. Näissä yhteyksissä suunnittelijat ovat kertoneet tarkemmin ohjelman sisällöstä.

Romanipoliittisesta ohjelmasta tiedottaminen on kuitenkin vasta ensiaskel sen tavoitteiden toteuttamiseksi. Jatkossa tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten kunnat saadaan sitoutettua ohjelman toimeenpanoon. Alueellisten romaniasian neuvottelukuntien suunnittelijat voivat tarjota kunnille tietoa ja apua toimenpiteiden suunnitteluun. Tiedottamisen ohella neuvottelukunnat ovat järjestäneet esimerkiksi alueellisia ja paikallisia kuulemistilaisuuksia.

Alueelliset neuvottelukunnat kokevat haasteelliseksi yhteistyön solmimisen kuntien eri sektoreiden kanssa. Yhteistyö kunnan yhdellä sektorilla ei välttämättä luo pohjaa yhteistyöhön toisella sektorilla. Verkostoitumisen ohella olisi kiinnitettävä huomiota myös syntyneiden kontaktien ylläpitämiseen ja yhteydenpidon jatkuvuuteen. Romaniasiat voitaisiin vastuuttaa kunnissa tietylle virkamiehelle, mikä selkiyttäisi yhteydenpitoa alueellisiin neuvottelukuntiin. Tämä myös lieventäisi kuntien epätietoisuutta siitä, kenen vastuulla romaniasiat ja romanipoliittinen ohjelma kunnissa on. Muita neuvottelukuntien toiminnan haasteita ovat niukat aikaresurssit sekä haasteelliset yksittäistapaukset.

Hyväksi toimintatavaksi on havaittu paikallisten ja seudullisten keskustelutilaisuuksien järjestäminen. Tällaisia tilaisuuksia on järjestetty esimerkiksi Iisalmessa, Mikkelissä, Joensuussa, Kiteellä, Leppävirralla ja Varkaudessa. Myös Lounais-Suomessa on järjestetty vastaavanlaisia tilaisuuksia yhteistyössä paikallisten romanityöryhmien kanssa. Itä-Suomen alueellinen romaniasian neuvottelukunta järjesti yhteisen neuvottelupäivän paikallisille romanityöryhmille syksyllä 2011. Neuvottelupäivän aiheena olivat hyvät käytännöt romanien kanssa tehtävässä työssä.

Itä-Suomessa kuntia on lähestytty myös kirjeillä, joissa on kerrottu romanilasten varhaiskasvatuspalveluista. Pohjois-Suomessa neuvoloihin on lähetetty materiaalipaketteja, jotka sisältävät romaninvanhemmille suunnattuja opaskirjoja. Pohjois-Suomessa neuvoloille on järjestetty myös infotilaisuuksia romanikulttuurista.

4.3 PAIKALLISTASO

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantatyöryhmä järjesti 11.10.2013 kuntakuulemisen Helsingissä. Kunnat ovat avainasemassa romanipoliittisen ohjelman tavoitteiden toimeenpanolle omilla alueillaan. Kuulemistilaisuuden tarkoituksena oli kerätä kuntien näkemyksiä siitä, millaisena romanipoliittinen ohjelma näkyy kunnissa ja miten sen avulla voitaisiin tukea kuntien toimintaa ohjelman toimeenpanossa. Kutsu kuntakuulemiseen lähetettiin niille 16 kunnalle, joita oli jo aiemmin kuultu romanipoliittisen ohjelman valmistelun yhteydessä. Tilaisuuteen osallistui 11 kuntaa. Kuntia pyydettiin valmistelevaan puheenvuoro seuraavien kysymysten avulla:

- mikä merkitys ROMPOLla on ollut kunnassanne? (Onko siitä tiedotettu esim. päättäjille)
- miten teette yhteistyötä romaniasioissa kunnassanne (romanijärjestöjen ja eri hallintokuntien kesken)?

- mitä ROMPOon liittyviä sektorikohtaisia toimenpiteitä teillä on käynnistymässä tai käynnissä?

- mitä hyviä käytäntöjä haluatte mainita?

Kuntakuulemiseen osallistuneet kunnat painottivat, että kuntien palvelut rakennetaan kaikille asukkaalle sopiviksi. Romanikulttuurin erityispiirteet huomioidaan tarvittaessa. Esimerkiksi Imatra on tuottanut romaniperheille suunnattuja esitteitä varhaiskasvatuksesta sekä esi- ja perusopetuksesta. Esitteitä jaetaan neuvoloissa, päiväkodeissa ja kouluissa. Romaniperheet ovat suhtautuneet esitteisiin myönteisesti.

Monessa kunnassa on tartuttu Opetushallituksen rahoitukseen ja toteutettu sen turvin romanioppilaiden koulunkäyntiä edistäviä hankkeita. Tämä on tuonut merkittäviä parannuksia romanioppilaiden koulunkäyntiin ja perheiden hyvinvointiin myös kouluelämän ulkopuolella. Jyväskylä mainitsi hyvänä käytäntönä romanitaustaiset koulunkäyntiavustajat, jotka kiertävät eri kouluissa.

Romanipoliittinen ohjelma luo perustaa kuntien romaneja koskevalle toiminnalle. Hyväksi käytännöksi on osoittautunut myös Turun kaupungin vuonna 2005 laatima Romanityön kehittämissuunnitelma (työryhmäraportti). Kyseinen suunnitelma muistuttaa romanipoliittista ohjelmaa. Työryhmän raportissa kartoitettiin romanien käyttämiä palveluja ja esitettiin kehittämissuunnitelmia. Romanityön kehittämissuunnitelma otetaan huomioon kaupungin muussa ohjelmatyössä.

Vantaalla toteutettiin vuoden 2013 aikana kaupungin työntekijöille ja johtajille suunnattu kysely. Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa, miten kaupungin palvelut tavoittavat romaniväestön. Alustavien tulosten mukaan työllisyyspalveluissa tarvittaisiin erityispalveluja romaneille ja kouluissa romanioppilaat tarvitsisivat tukitoimintaa. Varhaiskasvatuksessa tunnistettiin, että monella romanilapsella on heikot motoriset taidot. Kysely on osoittautunut toimivaksi tiedonkeruun välineeksi. Kyselyä on jatkossa tarkoitus laajentaa kaikkiin Etelä-Suomen kuntiin ja mahdollisesti myös muihin kuntiin.

Monet kunnat tekevät yhteistyötä paikallisten romanityöryhmien, romanijärjestöjen ja alueellisen neuvottelukunnan kanssa. Aktiivisesti toimivat paikalliset romanityöryhmät ovat lisänneet tietoisuutta romaniasioista. Kuulemistilaisuudessa ehdotettiin, että paikalliset romanityöryhmät voisivat kokoontua vuosittain vaihtamaan hyviä käytäntöjä. Lisäksi ehdotettiin, että kuntien kuulemistilaisuuksiin kutsuttaisiin myös eri ministeriöitä. Siten kunnat saisivat lisätietoa siitä, miten romaniasioita hoidetaan ministeriötasolla.

Jo syntyneistä hyvistä käytännöistä huolimatta paljon on edelleen tehtävää. Esimerkiksi kuntien sosiaali- ja terveystilaisuuksissa romaneja ei ole erityisesti huomioitu. Monissa kunnissa on pula romanikielen opettajista. Myös työ- ja elinkeinopolitiikassa on edelleen suuria haasteita. Kuntakuulemisessa nostettiin esiin myös romanien asuntotilanne ja siihen liittyvät ongelmat. Jyväskylässä toimivat naapurussovittelijat ovat osoittautuneet hyväksi käytännöksi romanien asumiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseen.

Monien kuntien puheenvuoroissa tuli ilmi epätietoisuus siitä, kuka kunnissa on vastuussa romaniasioista ja romanipoliittisen ohjelman toteuttamisesta. Tilaisuudessa todettiin, että romaniasiat eivät ole vielä valtavirtaistuneet osaksi kuntien toimintaa. Romaniasioiden hoito on usein riippuvaista yksittäisten virkamiesten aktiivisuudesta. Jatkossa tulisi kiinnittää huomiota siihen, miten eri toimijat saadaan sitoutettua edistämään romanipoliittisen ohjelman toteuttamista pitkällä aikavälillä. Yhtenä konkreettisenä ratkaisuna romaniasioiden vastuuttamiseksi tietyille taholle ehdotettiin, että jokainen kunta nimeäisi romaniasioista vastaavan virkamiehen.

Kuulemistilaisuudessa tuotiin esiin myös kuntien niukat taloudelliset resurssit romanipoliittisen ohjelman toteuttamisen esteenä. Kuntia kannustettiin hakemaan rahoitusta esimerkiksi Kaste-ohjelmasta. Tilaisuudessa todettiin myös, että niukoillakin resursseilla voidaan saavuttaa tuloksia, jos kunnissa on yhteistyötahtoa ja -kykyä.

4.4 KANSALAI SJÄRJESTÖJEN NÄKEMYKSET

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantatyöryhmä järjesti kuulemistilaisuuden romanijärjestöille 17.5.2013 Helsingissä. Tilaisuuden tavoitteena oli saada tietoa järjestöjen toiminnasta ja kerätä niiden näkemyksiä romanipoliittisesta ohjelmasta seuraavien kysymysten avulla:

1) Toiminnan kuvaus

- Toimintaideanne kuvailu ja hyöty romaniväestölle
- Viimeaikainen toimintanne (esim. kokoukset, tilaisuudet, julkaisut, toteuttamanne projektit)
- Mitä haluaisitte tehdä tulevaisuudessa?

2) Toiminnan haasteet

- Millaisilla resursseilla toimitte tällä hetkellä (esim. rahoitus, henkilöstö, tiedotus)?
- Miten valtio/kunta/ muu julkinen taho voisi vahvistaa järjestönne toimintaa (esim. rahoitus, hallinto, koulutustarve, lisätiedon tarve, viestinnän tukeminen)?

3) Romanipoliittinen ohjelma

- Miten ROMPO näkyy toiminnassanne?
- Mitä järjestöjä koskevia ROMPON toimenpiteitä pitäisi priorisoida?
- Onko ROMPOsta ollut järjestöllenne hyötyä? Millaista hyötyä?

Paikalla olivat seuraavat kahdeksan romanijärjestöä: Elämä ja Valo ry, Etelä-Karjalan romanit ry, Lahden romanit ry, Pohjois-Suomen romanit ry, Romano Missio ry, Savonlinnan seudun romanit ry, Suomen romaniyhdistys ry ja Turun seudun romanit ry. Suomen romani-foorumi jätti kirjallisen lausuntonsa. Romanipoliittisen ohjelman seurantatyöryhmän jäsenet osallistuivat myös kuulemistilaisuuteen.

Kuulemistilaisuuden tarkoituksena oli kerätä romanijärjestöjen näkemyksiä siitä, millaisena romanipoliittinen ohjelma näyttäytyy järjestöjen kannalta ja miten ohjelmassa voitaisiin hyödyntää romanijärjestöjen tietoja ja taitoja. Lähtökohtana on, että romaniväestö saa järjestöjensä kautta mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua ohjelman toimeenpanoon ja seurantaan. Tilaisuudessa kuultiin järjestöjen näkemyksiä niiden toiminnasta ja tulevaisuuden suunnitelmista, toiminnan haasteista ja resursseista sekä romanipoliittisen ohjelman painopisteistä ja hyödyistä.

Kuulemistilaisuuteen osallistuneiden järjestöjen toiminta keskittyy sosiaaliseen, hengelliseen ja vapaa-ajan virikkeitä tarjoavaan työhön. Temaattisesti painopiste on lapsi-, vanhus- ja perhetyössä sekä romanikielen ja kulttuurin ylläpitämisessä. Järjestöjen toimintojen läpileikkaavat lähestymistavat ovat syrjäytymisen ehkäisy, koulutuksen ja työllisyyden tukeminen sekä vapaa-ajan viriketoiminta.

Toiminnan pääasialliset rahoituskanavat ovat RAY:n projekti- ja yleisrahoitus, ELY-keskusten rahoitukset ja Opetushallituksen valtionavustus. Osa järjestöistä saa rahoitusta myös kunnilta tai kumppanussopimusten kautta. Esimerkkejä oli myös omasta varainhankinnasta. Järjestöt kokivat talous- ja henkilöstöressurssinsa alimitoitetuiksi suhteutettuna järjestöavustusbyrokratian laajuuteen. Suuri osa toiminnasta perustuu vapaaehtoistyöhön. Järjestöjä kehoitettiin hyödyntämään romanipoliittista ohjelmaa esimerkiksi rahoitushakemuksissa.

Järjestöillä oli yhtenäinen näkemys romanipoliittisen ohjelman prioriteeteista: lapsi- ja nuorisotyö, perheiden tukeminen, syrjäytymisen ehkäisy ja osallistaminen. Kukin järjestö toteuttaa omassa mittakaavassaan romanipoliittisen ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Toiminnan vahvistamisen suurimmaksi esteeksi nostettiin rahoituksen puute. Järjestöjen rahoitusta ja henkilöresursseja olisi lisättävä, jotta ne voivat toimeenpanna tehokkaasti järjestöjä koskevia toimenpiteitä. Järjestöjä tulisi myös rohkaista kumppanuuteen kuntien kanssa. Kuulemistilaisuudessa vahvistettiin, että järjestöt ovat sitoutuneet romanipoliittiseen ohjelmaan ja pitävät sen tavoitteita ja toimenpiteitä oikeansuuntaisina, joskin vaikeaselkoisina. Romanipoliittisesta ohjelmasta tulisi tiedottaa erityisesti niille romanijärjestöille, jotka eivät ole siitä vielä tietoisia.

Tilaisuudessa romanijärjestöt ilmaisivat halukkuutensa järjestöjen yhteiseen hankkeeseen, joka toteuttaisi romanipoliittista ohjelmaa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

5.1 ROMANIPOLIITTISEN OHJELMAN ONNISTUMISET JA TULEVAISUUDEN HAASTEET

Romanipoliittinen ohjelma on toteuttanut tavoitteen tuoda saman pöydän ympärille valtionhallinnon toimijat, kunnat ja romanijärjestöt. Romaniväestö tukee ohjelmaa ja vie sitä eteenpäin omia vaikutuskanaviaan pitkin. Myös kuntakuuleminen ja romaniasiaan valtakunnalliset neuvottelupäivät osoittavat, että kunnat ovat innokkaita toteuttamaan ohjelmaa haasteista huolimatta. Vaikka romanipoliittinen ohjelma ei ole noussut eri hallinnonaloilla priorisoiduksi ohjelmaksi, eikä sille ole osoitettu valtion budjetissa toimintamäärärahoja, on syytä myös huomioida, että ohjelmaa sinänsä ei ole kyseenalaistettu. Opetussectorilla tapahtunut merkittävä edistys on seurausta Opetushallituksen johdon sitoutumisesta romanipoliittisen ohjelman toteuttamiseen omalla hallinnonalallaan. Lisäksi opetus on ainoa alue, jossa kunnille on osoitettu kunnille mahdollisuus hakea valtionavustusta romanioppilaiden koulunkäynnin tukemiseksi. Monissa Euroopan valtioissa vastaavat ohjelmat saavat osakseen laajaa kritiikkiä.

Romanipoliittinen ohjelma on parantanut tietoisuutta ja koordinaatiota romaniasioissa valtakunnallisella tasolla. Ohjelman toimeenpano paikallisella tasolla on kuitenkin haasteellista. Kuntien niukat resurssit ja epätietoisuus siitä, kenen vastuulla ohjelman toteutus kunnissa on, vaikuttavat kielteisesti ohjelman toteutumiseen. Valtionhallinnon mahdollisuudet edesauttaa ohjelman toimeenpanoa paikallisella tasolla ovat rajalliset. Kuntakuulemiset ovat hyvä keino tuoda saman pöydän ääreen eri kuntia jakamaan sekä hyviä käytäntöjä että kehittämisehdotuksia. Ohjelman toimeenpanon kannalta on ollut tärkeää, että kunnat ovat itse olleet toinen toistensa parhaita innoittajia. Kunnat ovat esimerkiksi tehneet itse ehdotuksen kokoontua vuosittain valtakunnallisesti hyvien käytäntöjen jakamiseksi ja toteutuneiden toimenpiteiden raporttimiseksi toisilleen.

Kuntakuuleminen, valtakunnalliset romaniasiaan neuvottelukuntien neuvottelupäivät ja järjestökuuleminen ovat osoitus toimivista puheyhteyksistä romanien, valtionhallinnon ja kuntien välillä. Luottamuksesta eri toimijoiden välillä kertoo myös se, että erilaisten selvitysten tuottaminen myös vaikeista aiheista, kuten lähisuhde- ja perheväkivallasta, on ollut mahdollista. Myös Opetushallituksen vuonna 2011 julkaistu selvitys osoitti, että koulujen ja romanikotien välinen yhteistyö toimii. Lisäksi romaniväestön aktiivinen osallistuminen erilaisiin tilaisuuksiin kertoo luottamuksesta toimijoiden välillä. Luottamuksellisia suhteita rakentaa osaltaan Suomen käytäntö osallistaa romaniväestö, ministeriöt ja muut vastuutahot romaneja koskevaan päätöksentekoon. Esimerkiksi tätä raporttia varten kerättiin tietoa eri vastuutahoilta ja romaniväestöltä itseltään muun muassa järjestökuulemisen välityksellä.

Erityisiä haasteita voidaan tunnistaa romanien työllistymisen ja aikuiskoulutuksen saralla. Myös huoli romaninuorista on tuotu esiin monissa yhteyksissä. Esimerkiksi romaniasiaan neuvottelukuntien neuvottelupäivillä romaninuorten työllistymisen ja kouluttautumisen tukemiseen kiinnitettiin erityisesti huomiota. Huoli siitä, että osa romaninuorista syrjäytyy, on myös ajankohtainen. Lisäksi muiden ikäryhmien, kuten romanivanhusten, tilanteeseen kiinnitettiin neuvottelupäivillä huomiota. Tällä hetkellä ei ole saatavilla tutkittua tietoa siitä, pääsevätkö tai hakeutuvatko romanit eri elämäntilanteiden ja ikävaiheiden mukaisiin palveluihin. Romaniväestö ei ole kuitenkaan tuonut itse esille huomioitavaa katvealuetta palveluiden saatavuudessa, vaikka kehittämistarpeita toki on. Tiedolliset, asenteelliset ja fyysiset esteet sekä

viranomaisten keskinäisen yhteistyön puute voi vaikeuttaa romanien pääsyä palveluihin. Toisaalta myös muu väestö kohtaa samanlaisia esteitä hakeutuessaan palvelujen piiriin.

Edellisissä luvuissa on kerrottu hankkeista esimerkkeinä hyvistä käytännöistä. Hankkeet ovat toimiva keino saada lisää työntekijöitä palveluihin. Hankkeissa taloudellisten resurssien käyttö voidaan myös tarkasti identifioida ja arvioida käytettyjen resurssien ja niillä saavutettujen tulosten välistä suhdetta. Toisaalta hankkeet ovat usein paikallisia ja lyhytkestoisia. Haasteena on, miten saadaan hyviä käytäntöjä laajennettua paikalliselta tasolta valtakunnalliselle tasolle. Yksi ratkaisu tähän voisi olla hankkeiden välisen verkostoitumisen ja vuoropuhelun lisääminen. Myös valtakunnallinen hanke esimerkiksi ESR-rahoituksella mahdollistaisi hyvien käytäntöjen levittämisen paikallista tasoa laajemmin.

Equal-ohjelman hankkeet (2004–2007) voidaan mainita hyvinä esimerkkeinä kehittämistyöstä, jonka vaikutukset ovat olleet pitkäaikaisia. Syitä hankkeiden onnistumiselle ovat olleet muun muassa hankkeiden verrattain pitkä kesto, maantieteellinen kattavuus, hankkeiden välinen yhteistyö ja se, että romanit itse osallistuivat hankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. Equal-hankkeiden kehittämistyön tuloksia on sovellettu sittemmin romanien työllistymisen tukemisessa ja aikuiskoulutuksessa. Lisäksi hankkeisiin osallistuneet henkilöt saivat ammatin ja/tai työpaikan. Vastaavankaltaisen työllisyyttä edistävän valtakunnallisen hankekokonaisuuden toteuttaminen romanipoliittisen ohjelman toimenpiteenä olisi tärkeää.

Euroopan romanien tilanne on noussut asialistoille monilla eri foorumeilla. Suomelle tärkeitä vaikuttamiskanavia ovat erityisesti EU ja Euroopan neuvosto. Ulkoasiainministeriön laatimassa työryhmäraportissa (UM työryhmäraportti 24.3.2011) todetaan, että tavoitteena on Suomen aktiivinen vaikuttaminen eurooppalaisen romanistrategian muovautumiseen. Tämä vaikuttamistyö tapahtuu tarjoamalla malleja ja kokemuksia romanien osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi samalla oppien muiden maiden kokemuksista ja hyvistä käytännöistä. Vaikuttamisstrategia tukee Suomen edustajia ja muita toimijoita (esim. kansalaisjärjestöjä) heidän työssään.

Ulkoasiainministeriön työryhmäraportissa on esitetty visio Euroopan laajuisesta romanistrategiasta. Kysymys voisi olla Euroopan unionin romanistrategiasta, joka tukee ja täydentää jäsenvaltioiden kansallisia romanistrategioita ja Euroopan neuvoston sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) romanipoliittisia toimia. Suomi voi vaikuttaa vision toteutumiseen tuomalla aktiivisesti ja johdonmukaisesti esiin näkemyksiään ja kokemuksiaan romaniasioiden hoidosta kansainvälisissä yhteyksissä sekä kahdenvälisessä yhteistyössä.

5.2 ROMANIPOLIITTISEN OHJELMAN JA SEN SEURANNAN UUDISTAMINEN

Romanipoliittinen ohjelma sisältää nykyisellään 147 toimenpidettä. Toimenpiteiden suuri määrä on yhtäältä vahvuus, sillä se mahdollistaa konkreettisten tavoitteiden asettamisen. Toisaalta moni toimenpiteistä on jo toteutunut. Siten kaikkien toimenpiteiden seuraaminen jatkossa ei ole tarkoituksenmukaista. Nykyisiä toimenpiteitä ei ole myöskään priorisoitu, mikä saattaa vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista. Liitteenä on ehdotus jatkossa seurattaviksi toimenpiteiksi. Erityisen tärkeät toimenpiteet on ehdotuksessa lihavoitu. (Liite 4)

Euroopassa paineet romanipoliittisten ohjelmien seurantaindikaattorien ja seurannan kehittämiseen ovat kovat. Seurannan haasteena on lähtötietojen puuttuminen. Ilman lähtötietoja on vaikeaa varmentaa, että tosiasiallista kehitystä romanien tilanteessa on tapahtunut. Lisäksi suomalaisen palvelujärjestelmään rakennettu valtavirtaistamisen periaate aiheuttaa seurannalle omat haasteensa. Kun palvelut rakennetaan kaikille väestöryhmille sopiviksi, on vaikeaa todentaa, että tietyt palvelut tavoittavat myös romanit. Yksi ratkaisu tähän problematiikkaan voisi olla kokemusasiantuntijoiden käyttö palvelujen testaajina.

Romanipoliittisessa ohjelmassa ei ole erillisiä toimenpiteitä romanimiehille tai -naisille. Kuitenkin osa toimenpiteistä koskettaa eri tavoin eri sukupuolia. Jatkossa olisi syytä arvioida tarkemmin, miten tavoitteet toteutuvat eri sukupuolien näkökulmasta. Tietoa toimenpiteiden sukupuolivaikutuksista on tällä hetkellä saatavilla joidenkin toimenpiteiden osalta. Esimerkiksi Opetushallituksen vuonna 2011 julkaistun selvityksen mukaan romanioppilaiden koulupudokkuudessa ei ole merkittäviä eroja romanityttöjen ja -poikien välillä. THL:n toteuttama pilottitutkimus ja sen pohjalta toteutettava varsinainen tutkimus antavat mahdollisuuden tarkastella romaninaisten ja -miesten terveyseroja.

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantatyöryhmän määräaika päättyi 31.12.2013. Romanipoliittisen ohjelman seurantatyöryhmää ei ole tarkoituksenmukaista asettaa uudelleen samassa laajuudessa. Seuranta esitetään jatkossa organisoitavaksi siten, että se vastaa jäljellä olevien toimenpiteiden, kuten hankkeiden ja kunnissa tapahtuvien toimenpiteiden, seuraamista. Seurannan uudelleen organisoimisessa otetaan huomioon romanipoliittisen ohjelman seurantatyöryhmässä käyty keskustelu siitä, että romaniasiain neuvottelukunta voisi jatkossa seurata romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Käytännössä seurantaa varten perustettaisiin uusi alajaosto neuvottelukunnan yhteyteen. Neuvottelukunta voi sitä koskevan asetuksen (1091/2003) perusteella asettaa keskuudestaan jaostoja. Nykyisen asetuksen puitteissa neuvottelukunnalle ei ole kuitenkaan määritelty toimeenpanovaltaa. Seurannan siirtyminen neuvottelukunnan vastuulle edellyttäisi siten muutosta neuvottelukunnan toimintaa määrittävään asetukseen. Neuvottelukunta ei ole ottanut muodollista kantaa tehtävän vastaanottamiseen. Neuvottelukunnassa käydyssä keskustelussa tuotiin esille sekä esitystä tukevia että vastustavia kantoja.

Seurannan siirtyminen neuvottelukunnan alajaoston vastuulle edellyttäisi, että sille osoitetaan varoja sosiaali- ja terveysministeriön budjetista muun muassa kokouskulujen kattamiseksi. Alajaostolle tulisi myös osoittaa riittävät henkilöresurssit. THL:n rooli jaoston toiminnassa tulee huomioida.

Suomen romanipoliittinen ohjelma nivoutuu kiinteästi komission vuosittaiseen seuranta-kyselyyn romanipolitiikasta. Komissiolle laadittavat vastaukset kyselyyn ovat samalla myös osa romanipoliittisen ohjelman seurantaa. Pällekkäisyyksien välttämiseksi tavoitteena on, että jatkossa ei tuotettaisi kahta erillistä seurantaraporttia vaan seurantatietoa tuotettaisiin jatkossa komission kyselyn pohjalta.

Myös seurannan sisällön muodostuminen kaipaisi lisäpohdintaa. ROMPO on osoittanut eri hallinnonaloille ja virastoille toimenpiteitä, joiden toteutumisesta ne vastaavat. Seuranta perustuu näiden vastuutahojen omaan kertomukseen, minkä vuoksi kertomukset voivat olla hyvin erilaisia. Vastuutaho arvioi itse, ovatko sen hankkeet, selvitykset ja muut toimenpiteet toteutaneet romanipoliittisessa ohjelmassa sen vastuulle asetetut tavoitteet. Tämän lähtökohdan pohjalta voidaan kysyä, mitkä toimet ovat sellaisia, joiden toteuttaminen täyttää ohjelmassa asetetut tavoitteet. Riittääkö esimerkiksi yksittäinen selvitys siihen, että toimenpiteen katsotaan toteutuneen vai edellyttääkö toteuttaminen esimerkiksi pitkäaikaista hanketta tai muuta jatkuvaa ja pysyväisluonteista toimintaa.

Edellä kirjattujen johtopäätösten tavoitteena on toimia ohjaus- ja seurantatyöryhmän keskustelujen pohjana. Yhteenvetona ehdotetaan, että ohjausryhmä esittäisi ministeriölle seuraavia kehittämistoimenpiteitä:

- hyväksytään liitteenä olevat *ehdotukset jatkossa seurattaviksi toimenpiteiksi*. Erityisen tärkeiksi ehdotetut toimenpiteet on lihavoitu.
- esitetään, että *romaninaisten ja -miesten tilannetta seurattaisiin* jatkossa paremmin.
- ehdotetaan, että romanipoliittisen ohjelman seuranta uudelleen organisoidaan tarkoituksenmukaisella tavalla ottaen huomioon ehdotuksen romaniasiain neuvottelukunnan yhteyteen *perustettavasta alajaostosta*, joka toimisi jatkossa romanipoliittisen ohjelman seuranta-

taryhmänä. Tämä edellyttäisi romaniasiain neuvottelukuntaa koskevan asetuksen muuttamista.

- seuranta tulee kehittää ja varmistaa, että seurannan toteuttamiselle taataan *riittävät resurssit*.

LÄHTEET

Selvitykset

- Aaltonen, Milla – Heino, Päivi – Villa, Susan: "Riiteleminen on pienelle ihmiselle raskasta" - Selvitys syrjinnän uhrien oikeusturvakeinojen saavutettavuudesta ja vaikuttavuudesta. Sisäasiainministeriön julkaisu 13/2013. [Linkki.](#)
- Hurtig, Johanna – Törmä, Sinikka – Tuokkola, Kati: Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana. Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä. Sosiaali- ja terveystieteiden raportteja ja muistioita 2013:33. [Linkki.](#)
- Rajala, Susanna (toim.): Romanioppilaiden perusopetuksen tuen hyviä käytäntöjä. OPH oppaat ja käsikirjat 2011:14. [Linkki.](#)
- Rajala, Susanna – Salonen, Minna – Blomerus, Satu – Nissilä, Leena: Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011 ja toimenpide-ehdotukset. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2011:26. [Linkki.](#)
- Syrjä, Hannele – Valtakari, Mikko: Romanien pitkä matka työmarkkinoille. Tutkimus romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistämisestä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 22/2008. [Linkki.](#)
- Toivanen, Reetta: Romanit ja kulttuuri - Selvitys romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa. Ihmisoikeusliiton selvitys 1/2012. [Linkki.](#)
- Törmä, Sinikka – Huotari, Kari – Tuokkola, Kati: Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus. Ympäristöministeriön raportteja 8/2012. [Linkki.](#)
- Weiste-Paakkanen, Anneli – Martelin, Tuija – Koponen, Päivikki – Koskinen, Seppo – Linnanmäki, Eila: Romanien hyvinvointi -esitutkimus. Loppuraportti. Työpaperit 16/2014. THL. [Linkki.](#)

Oppaat ja raportit

- Arava- ja korkotukivuokra-asuntojen asukasvalintaopas. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008. [Linkki.](#)
- Haetko vuokra-asuntoa -esite. [Linkki.](#)
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 (LANUKE). OKM julkaisuja 2012:6. [Linkki.](#)
- Ohje romaneita koskevan asukasvalinnan täsmentämiseksi. [Linkki.](#)
- Oma koti kullaa kallis -seminaariraportti. [Linkki.](#)
- Opas arava- ja korkotukivuokra-asuntojen asukasvalintoihin. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2013. [Linkki.](#)
- Palkkaisinko romanin? Opas romanien kouluttajille, koulutuksen järjestäjille ja työvoimaviranomaisille. Työ- ja elinkeinoministeriö, ESR valtakunnallinen Väilyömarkkinat-kehittämishanke. Uusintapainos vuodelta 2011. [Linkki.](#)
- Romanivanhusten palvelutarvekartoitus - De patti phuuridenge-douva hin godjiba. Anna kunnia vanhukselle - se on viisautta. Suomen romaniyhdistys 2008. [Linkki.](#)
- Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipolitiikan edistämiseksi. Suomen eurooppalaisen romanipolitiikan käsikirja. UM työryhmäraportti 24.3.2011. [Linkki.](#)
- Tietoa ihmisoikeuksista lapsille ja nuorille. Toteutuvatko sinun oikeutesi? Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2013:7. [Linkki.](#)

Internet-sivustot

- Kasvun kumppanit (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos). [Linkki.](#)
- KiVa Koulu -hanke. [Linkki.](#)
- Meijän puolue -mediakampanja (YES - Yhdenvertaisuus Etusijalle -hanke). [Linkki.](#)
- Romanit.fi (YES - Yhdenvertaisuus Etusijalle -hanke). [Linkki.](#)

Tiedotteet

THL alkaa tutkia Suomen romanien terveyttä ja hyvinvointia (17.5.2013). [Linkki.](#)

Vähemmistövaltuutettu tutkii romanien syrjäntäkokemuksia (23.4.2013). [Linkki.](#)

Tilaisuudet

Romanijärjestöjen kuuleminen (17.5.2013).

Kansainvälinen romaninaisten konferenssi (16.–17.9.2013). [Linkki.](#)

Kuntakuuleminen (11.10.2013). [Linkki.](#)

LIITE 1

ROMANIPOLIITTISEN OHJELMAN TOIMENPITEIDEN TOTEUTUMINEN. LIIKENNEVALOARVIOINTI

Valtioneuvosto hyväksyi periaatepäätöksen romanipolitiikan linjauksiksi vuonna 2010, jonka mukaisesti ministeriöiden tulee toteuttaa ohjelmassa vastuulleensa osoitettuja toimenpiteitä. Jokaiselle Romanipoliittisen ohjelman (Rompo) toimenpiteelle on määritelty vastuutaho, joita ovat: työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), oikeusministeriö (OM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), ympäristöministeriö (YM), sisäasiainministeriö (SM), opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), romaniasiain neuvottelukunta (RONK) sekä neljässä aluehallintovirastossa toimivat alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat (ARONK), Opetushallitus (OPH), ulkoasiainministeriö (UM), Vähemmistövaltuutettu ja Suomen Yleisradio (YLE).

Romanipoliittisen ohjelman (Rompo) ohjaus- ja seurantatyöryhmä toteutti vuonna 2012 vastuutahoille osoitetun kyselyn, jossa toimenpiteiden toteutumisesta arvioitiin liikennevalosymbolin avulla. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) keräsi vastaukset ja raportoi toimenpiteiden toteutumisesta Rompon ohjaus- ja seurantatyöryhmälle.

Vihreä tarkoitti, että toimenpiteen toteuttaminen on meneillään tai sitä on jossain muodoissa toteutettu.

Keltainen tarkoitti, että toimenpiteen mukainen työ on suunnitteilla.

Punainen tarkoitti, että toimenpidettä ei ole vielä käynnistetty tai siitä ei ole raportoitua tietoa.

Lisäksi kysyttiin avokysymyksillä, miten toimenpide on toteutunut ja mitkä asiat ovat edistäneet tai estäneet toimenpiteen toteutumista sekä pyydettiin ilmoittamaan mittareita, joilla toimenpiteen toteutumista ja tavoitteiden saavuttamista seurataan. Kysyttiin myös toimenpiteeseen käytettyä rahoitusta ja aikataulua sekä sitä, miten romaniväestö on osallistunut toimenpiteen toteuttamiseen. Avokysymysten vastauksia on koottu tiivistetysti sarakkeeseen ”vastuutahojen kommentit”.

1. Toimintalinjaus: Romanilasten osallistumisen lisääminen varhaiskasvatuksessa

Toimenpide	Vastuutaho(t)	Toteutuminen	Vastuutahon kommentit
1. Otetaan romanilasten varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen osallistumisen edistäminen erityiseksi painopisteeksi asianomaisten hallinnonalojen toimintasuunnitelmissa.	OKM		STM:ssä toteutetaan hallitusohjelman mukaista varhaiskasvatuksen hallinnonalan siirtoa opetus- ja kulttuuriministeriöön. Varhaiskasvatuksen perusteiden uudistaminen tulee ajankohtaiseksi, kun varhaiskasvatustalaki tulee voimaan.
2. Kehitetään avoimen varhaiskasvatuksen muotoja ja parannetaan tiedotustoimintaa varhaiskasvatuksesta romanivanhemmille.	OKM		OPH järjestää romanivanhemmille seminaareja, joissa käsitellään vanhemmuutta sekä kasvatuksen ja koulutuksen merkitystä.
3. Lisätään erityisesti romanilasten esiopetukseen osallistumista parantamalla tiedotustoimintaa romanivanhemmille esiopetuksen tärkeydestä muun muassa neuvoloissa tapahtuvien lasten 3-5-vuotistarkastusten yhteydessä.	OKM		OPH:n seminaarit romanivanhemmille. Romanioppilaiden perusopetuksen valtionavustus kunnille. Toiminta on jatkuvaa. Valtionavustuksen kuntaverkoston romanitoimijat sekä ARONKien verkostot ovat olleet mukana. Lisätietoja: Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010–2011
4. Otetaan romanilasten erityistarpeet huomioon uudistettaessa varhaiskasvatuksen perusteet.	STM		Ei raportoitua tietoa johtuen hallinnonalan vaihdosta. OKM perustanut työryhmän.
5. Sisällytetään romanilasten olosuhteita käsitteleviä opintokokonaisuuksia varhaiskasvatushenkilöstön koulutuksiin.	OKM		Ei raportoitua tietoa johtuen hallinnonalan vaihdosta.
6. Lisätään tietoa romanikulttuurista ja romanilasten olosuhteista tukemalla päivähoiton, esiopetuksen ja koulun henkilöstön valmiuksia tiedostaa romanilasten erityistarpeet ja tarve oppimisvalmiuksien vahvistamiseen.	STM, OKM		Ei raportoitua tietoa toimenpiteiden toteutumisesta. Toteutuminen kuntien varassa. Kaste-ohjelmaa tulisi hyödyntää.

7. Parannetaan romanikielen opetuksen edellytyksiä tuottamalla romanikulttuuria esittelevää ja romanikielistä virikemateriaalia päivähoitoon ja esiopetukseen ikäryhmälle 0-6 -vuotiaat.	STM, OKM		Köpi ja Topi – mukavia tehtäviä romanilapsille, kaksikielinen julkaisu. OPH 2011. Rahoitus: määrärahat. Haasteena romanitaustaisten tekijöiden löytyminen.
8. Otetaan huomioon varhaiskasvatuksen suunnitelmissa myös tarve lisätä päivähoitoon kuuluvien lasten ja heidän vanhempiansa tietoa romanikulttuurista.	STM		Ei raportoitua tietoa johtuen hallinnonalan vaihdosta.
9. Tuetaan sijaishuollon piirissä olevien romanilasten kasvatusta ja oikeuksia omaan kieleen ja kulttuuriin.	STM		Romano Missio järjestää kielenopetusta ym. sijaishuollossa oleville.
10. Vahvistetaan romanikielen opetusta, romanikulttuurin tunteista ja monimuotoisuutta sekä romanilasten identiteetin kehittämistä kannustamalla kuntia palkkaamaan romanitaustaisia varhaiskasvattajia ja romanikulttuurinohjaajia päiväkoteihin sekä käynnistämällä kielipesätoimintaa.	OPH		Ei raportoitua tietoa.
11. Kohdennetaan tukipalveluita romaniperheille neuvolatoiminnassa ja kuntien perhetyössä.	STM		Neuvolatyö on asetuksen 338/2011 mukaan tarveperustaista: kunkin lapsen ja perheen yksilölliset tuen tarpeet tunnistetaan, ja kohdennettua tukea järjestetään erityistä tukea tarvitseville. ARONKit ovat kouluttaneet neuvolahenkilöstöä kohtaamaan romaniperheitä.
12. Kannustetaan kuntia hyödyntämään mahdollista valtionavustusta romaniväestöön suuntautuvaan perhetyöhön ja ammatillisesti pätevien, romanitaustaisten perhetyöntekijöiden palkkaamiseen.	STM		Ei valtionavustusta, Kuntien tulisi hyödyntää Kaste- rahoitusta.

2. Toimintalinjaus: Romanilasten ja -nuorten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden lisääminen perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa

13. Parannetaan täydennyskoulutuksella opettajien valmiuksia tukea romanioppilaita, lisätään kodin ja koulun yhteistyötä ja tiedotusta vanhemmille.	OKM, OPH		Opetushallitus on tehnyt täydennyskoulutus-yhteistyötä opettajankoulutuslaitosten/kuntien/koulujen kanssa määrärahojensa puitteissa. ARONKit luonnoimassa.
---	----------	--	--

14. Lisätään kodin ja koulun yhteistyötä ja tiedotusta vanhemmille sekä vahvistetaan yhteistyömuotoja paikallisella tasolla kouluviranomaisten ja paikallisten romanityöryhmien välillä.	OKM		Lisätietoja Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011.
15. Taataan turvallinen oppimisympäristö ja puututaan tehokkaasti myös romanioppilaiden koulukiusaamiseen.	OKM		Osana perusopetuksen kehittämistä.
16. Kannustetaan kuntia palkkaamaan romanitaustaisia koulunkäyntiavustajia.	OKM		Tällä hetkellä romanitaustaisia koulunkäyntiavustajia toimii Suomessa n. 12. Kannustaminen palkkaamiseen on yksi OPH:n selvityksen toimenpide-ehdotuksista
17. Kehitetään romanioppilaiden opiskelua yleisopiskelussa. Opiskelua tuetaan kehittämällä tukiopetusta, opinto-ohjausta ja oppilashuollon palveluja.	OKM, OPH		Uusi lainsäädäntö (yleisen, tehostetun ja erityisen tuen laki) on edesauttanut romanioppilaita.
18. Kiinnitetään huomiota romanilasten oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja tehostettuun tukemiseen sekä erityisopetukseen siirtämisen perusteiden varmistamiseen	OKM		Lisätietoja Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011
19. Tuetaan romanilasten perusopetuksen kehittämishankkeessa syntyneiden hyvien toimintamallien levittämistä ja vakiinnuttamista valtakunnallisesti opetustoimien käytäntöihin.	OKM, OPH		Valtionavustus vuodesta 2008 lähtien 35 kunnalle.
20. Tuetaan romanioppilaiden osallistumista läksykerhoihin ja muuhun opiskelua tukevaan kerhotoimintaan.	OKM		Perusopetuksen laadun kehittämistoiminta.
21. Tuetaan romanioppilaiden kaksosidentiteettiä vahvistamalla romanikielen opetusta ja osaamista mm. kielipesätoiminnan avulla.	OKM, OPH		Lisätietoja Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011.
22. Tuetaan romanioppilaita koulunkäynnin nivelvaiheissa ja varmistetaan peruskoulun loppuun saattaminen riittävin tukitoimin.	OKM, OPH		Toteutuu opettajien täydennyskoulutuksen ja romanivanhemmille suunnattujen seminaarien kautta, joissa ARONKit mukana. Opetushallitus valmistelee koulujen ja romaniperheiden käyttöön toiselle asteelle ohjauksen esitettä.
23. Otetaan romanilasten ja -nuorten tarpeet huomioon osana oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämistoimintaa.	OKM		Katso yllä oleva vastaus, ARONK mukana kehittämistoiminnassa.

24. Kannustetaan oppilaanohjauksessa romaninuorten osallistumista toisen asteen opintojen suunnitteluun ja tuetaan romanioppilaita toisen asteen koulutukseen hakemisessa tehostamalla myös perusopetuksen sekä lukioiden ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä.	OKM		Katso yllä oleva vastaus.
25. Rohkaistaan ja ohjataan koulujen oppilaanohjauksessa romanin nuoria hyödyntämään ammatillisen koulutuksen joustavia suorittamistapoja sekä hyödyntämään valmistavien ja valmentavien koulutusten mahdollisuuksia.	OKM, OPH		Tehdään kunnissa osana perusopetuksen kehittämistoimintaa
26. Ohjataan ja kannustetaan romanin nuoria hyödyntämään tarvittaessa ammatilliseen peruskoulutukseen sisältyvän erityisopetuksen mahdollisuutta.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
27. Hyödynnetään oppisopimusta, vaihtoehdoisen ammattikoulun tarjoamia mahdollisuuksia sekä nuorten työpajatoimintaa romanin nuorten työssä oppimiseen, koulutukseen ohjautumisen sekä työmarkkinoille pääsyn väylänä.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
28. Otetaan romanin nuorten erityistarpeet huomioon kuntien monialaisen yhteistyön ja etsivän nuorisotyön järjestämisessä.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
29. Kannustetaan korkeakouluja sisällyttämään luokanopettajien ja ammatillisen koulutuksen opettajien koulutukseen selkeästi romanikulttuuriin ja romanilasten ja -nuorten maailmaan kohdentuvia opintoja.	OKM, yliopistot		Yes-hankkeen seminaareissa lisätty tietoa (mukana SM, STM, TEM, YM)
30. Vaikutetaan siihen, että opettajien vuotuisessa täydennyskoulutuksessa käsitellään myös romanilasten ja -nuorten opetukseen liittyviä aihekokonaisuuksia samoin kuin syrjinnän ja kiusaamisen tunnistamista ja siihen puuttumisen keinoja.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
31. Laaditaan internetpohjainen oppimateriaali romanien historiasta ja kulttuurista käytettäväksi koulujen ja oppilaitosten opetussuunnitelmien mukaisissa opinnoissa sekä opetusmateriaaleissa.	OKM		Osana YES -5 hanketta www.romanit.fi ARONKit mukana ohjausryhmässä.
32. Otetaan romanilapset ja -nuoret huomioon kunnallisia lastensuojelulain mukaisia lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia laadittaessa ja toimenpiteitä suunniteltaessa.	STM		Ei raportoitua tietoa.

33. Tuetaan ja lisätään koulujen toiminnassa ja kuntien lapsi- ja nuorisotyössä romanilasten ja -nuorten mahdollisuuksia osallistua harrastustoimintaan.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
34. Parannetaan romanilasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi omissa asioissaan sekä yhteiskunnassa yleensä että romaniyhteisön omissa rakenteissa.	OKM		Yes 5 ja 6- hankkeiden tuottamat internetmateriaalit yläasteikäisille, lisäksi romanilasten ja -nuorten huomioiminen LANUKE-ohjelmassa

3. Toimintalinjaus: Aikuisen romaniväestön ammatilliseen koulutukseen osallistumisen tehostaminen

35. Toteutetaan selvitys aikuisen romaniväestön koulutustarpeesta ja laaditaan sen pohjalta kehittämisehdotukset ammatillisen koulutuksen suuntaamiseksi ja kehittämiseksi.	OPH		Opetushallitus tekee vuonna 2013 selvityksen. Tulokset julkaisetaan vuonna 2014.
36. Varmistetaan, että koulutuksen toteuttajat ja työnantajatahot tunnistavat syrjinnän vaikutukset romanien työllistymisen esteenä ja tehostetaan toimia koulutukseen liittyvien työpaikkojen saamiseksi.	OKM, TEM		YES-5 asennekampanja, ARONK mukana.
37. Kohdistetaan perusopetuksen lisäopetusta romaneille ja hyödynnetään erityisesti kansanopistojen tarjontaa lisäopetuksessa.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
38. Vahvistetaan ammatillisten oppilaitosten valmiuksia tukea romani- nuoria opinnoissa suoriutumisessa ohjauksen ja opiskelijahuollon keinoin.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
39. Suunnataan nuorille romaneille opintoihin ohjaavaa ja valmentavaa koulutusta siten, että heidän valmiutensa integroitua yleisen koulujärjestelmän tarjoamiin opiskelumahdollisuuksiin ja monimuotoisiin opiskelijaryhmiin vahvistuu.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
40. Luodaan menettelytapoja aikuisen romaniväestön koulutukseen osallistumisen käytännön esteiden poistamiseksi ja hyödynnetään aikuisten romanien ammatillisessa peruskoulutuksessa valmentavan koulutuksen malleja sekä opiskelun henkilökohtaistamista.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
41. Selvitetään opintoihin kannustavien rahoitusjärjestelmien kehittämismahdollisuuksia aliedustettujen ryhmien koulutukseen osallistumisen vahvistamiseksi ja kannustetaan kuntia hyödyntämään tähän myös ennalta ehkäisevää ja täydentävää toimeentulotukea.	OKM		Ei raportoitua tietoa.

42. Tiedotetaan romaniväestölle aikuisopiskelun ohjaus- ja neuvontapalveluista sekä koulutuksellisista ja ammatillisista vaihtoehdoista ja vahvistetaan opinto- ja ammatinvalinnanohjausta.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
43. Tuetaan oppisopimuskoulutuksen kehittämistä ja lisätään romaniväestön oppisopimuskoulutusta eri työtehtäviin ja ammattialoille yksityisellä ja julkisella sektorilla hyödyntämällä myös tuettua oppisopimumahdollisuutta.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
44. Tuetaan AKKU -työryhmän esittämien toimenpiteiden toteutusta aikuisen romaniväestön koulutukseen osallistumisen edistämiseksi.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
45. Hyödynnetään nykyistä tehokkaammin järjestöt vapaan sivistystyön oppilaitosten ja aikuislukioiden opintotarjontaa romanien koulutuksessa ja sekä otetaan romanit huomioon opintosetelimallin kehittämistyössä.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
46. Tuetaan romanijärjestöjen ja vapaan sivistystyön järjestöjen yhteistyön kehittämistä romaniväestön koulutuksen laajentamiseksi.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
47. Asetetaan työryhmä selvittämään, minkälaisilla keinoilla etnisten vähemmistöjen rekrytoitumista julkisen hallinnon tehtäviin voitaisiin edistää.	OKM/ SM		Työryhmää ei ole asetettu. Akateemisten maahanmuuttajien rekrytointia kehittänyt hanke siirtynyt TEM:iin (Progress).

4. Toimintalinjaus: Tuetaan ja edistetään romaniväestön sijoittumista työmarkkinoille

48. Vahvistetaan asiakastyössä yksilöllistä palvelutarvearviointia siten, että kartoitetaan romanit työnhakijoiden konkreettiset työllistymisen esteet ja tehostetaan yksilöllisiin tarpeisiin perustuvien työnhakusuunnitelmien laadintaa ja palveluprosesseja ELY-keskusten sisäisessä sekä ulkoisessa yhteistyössä.	TEM		Yksilöllisen palvelutarpeen huomioonottaminen TE-palveluissa on palvelun peruseriaate. Työllistymissuunnitelma perustuu työnhakijan työtä ja koulutusta koskeviin tavoitteisiin ja arvioituu palvelutarpeeseen.
49. Edistetään työnhakijana olevien romanien mahdollisuuksia osallistua työvoimapoliittiseen ja ammatilliseen koulutukseen vahvistamalla koulutusmotivaatiota ja koulutustarpeiden tunnistamista TE-toimiston sisäisen yhteistyön avulla (koulutus, neuvonta, ammatinvalinnanohjaus, muut ohjaavat palvelut) ja huomioimalla mahdollisuuksien mukaan yksilökohtaiset tilanteet koulutukseen pääsyn tukemisessa.	TEM		Jos romaniasiakkaita on paljon, voidaan suunnitella omien koulutusryhmien perustamista valmentavaan työvoimakoulutukseen tai esim. ompelukursseja. ARONKit ovat tiedottaneet romaneille työllistymismahdollisuuksista sähköpostitse ja TE-toimistoissa järjes-

			tetyissä tapahtumissa ja vierailamalla TE-toimiston aamupalaveireissa. TEM on kiinnittänyt ohjeistuksessa ja rakennetyöttömyyden alentamislinjauksissa huomiota siihen, että koulutusta tulisi tarjota myös rakenteellisesti työttömille asiakkaille (romaniasiakkaat pääasiassa heitä).
50. Tehostetaan yhteiskuntakuun piirissä olevien romaninuorten työllistymistä ja koulutukseen ohjausta sekä TE -toimistojen ja kuntien moniammatillista yhteistyötä.	TEM		Nuorten yhteiskuntakuuta valmisteleva työryhmä (ARONK mukana) on väliraportissaan 15.3.2012 ottanut esille syrjinnän työhönotossa sekä työelämässä ja koulutuksessa. Tässä on mainittu myös romanit.
51. Vahvistetaan moniammatillista palvelua tarvitsevien, vaikeasti työllistyvien romanien ohjausta palveluihin, kuten työvoimanpalvelukeskusten työllistymistä tukevien palvelujen piiriin.	TEM		Jos palvelulinjana ovat tuetun työllistymisen palvelut, asiakas voidaan ohjata työvoiman palvelukeskukseen (jos kunta osallistuu TYP – toimintaan.) Työvoiman palvelukeskus -toiminta on jatkuvaa ja laajennetaan koko maahan hallituskauden aikana.
52. Hyödynnetään aktiivisesti myös työpajatoiminnan ja kuntouttavan työtoiminnan mahdollisuuksia työllistymisen tukena.	TEM		Työpajatoiminnan toiminnallisesta rahoituksesta vastaa OKM nuorten työpajatoiminnan osalta. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen on kunnan vastuulla. Valtio maksaa päiväkorvauksen kunnalle STM:n määrärahoista.
53. Edistetään työnhakijana olevien romanien työllistymistä avoimille työmarkkinoille hyödyntämällä TE -toimiston tukitoimia, kuten työnhaun tukea, työelämävalmennusta ja palkkatukea sekä suuntaamalla tiedotusta työnantajille mahdollisuudesta solumia oppisopimus palkkatuella ja käyttää ns. TOPPIS – mallia. TOPPIS tarkoittaa palkkatukeen yhdistettävää koulutusta.	TEM		Jos romaniasiakkaita on enemmän, on pyritty järjestämään esim. omia koulutusryhmiä. Palautetiedon mukaan romanitaustaisten työnhakijoiden keskeisin työllistymisen este on peruskoulun kesken jääminen, sillä se vaikeuttaa myös muiden tukipalvelujen tarjoamista. Palveluja tarjotaan yksilöllisen työllistymissuunnitelman mukaisesti.

54. Laajennetaan TE-toimistojen romaniasiain yhdyshenkilötoimintaa ja lisätään koulutusta sekä kehitetään toiminnan sisältöä ja tehtäväkuvaa siten, että se tukee romaniasiakkaiden palvelujen ja työllistymisen tukimuotojen kehittämistä.	TEM		Tarve yhteistyölle ym. riippuu romaniasiakkaiden määrästä. Toiminta on jatkuvaa ilman erillistä rahoitusta ja sitä seurataan kysymällä yhteys henkilöiden toiminnasta tarvittaessa.
55. Toteutetaan yhteistyössä TE-keskusten kanssa ESR-rahoitteinen pilottihanke, jossa kehitetään romaneille suunnattuja ohjaus- ja tukipalveluja kouluttamalla romanitaustaisia tukihenkilöitä työllistymisen ohjausprosesseihin.	TEM		TEM järjesti ESR-rahoituksen ja toteutus tapahtui Uudenmaan ELY – keskuksen Uusitaito – hankkeessa (ESR välityömarkkinat). Päättyi elokuussa 2013.
56. Kehitetään ja kohdennetaan romanityönhakijoille työhön valmentavia ja työnetsijäpalveluita hyödyntämällä romanien työllistämishankkeissa kehitettyjä toimintamalleja.	TEM		Työllistämishankkeista on levitetty tietoa 2.5.2011 järjestetyssä seminaarissa, joka on nähtävissä tallenteena internetissä (www.tem.fi -> työ -> työvoiman saatavuus-> välityömarkkinat) Kehittämishankkeiden rahoitus tulee Euroopan sosiaalirahastosta tai kansallisista työllisyysmäärärahoista työllisyyspoliittisena avustuksena.
57. Tuetaan työelämäkynnyksen ylittämistä vaikuttamalla työnantajiin ja koulutuksentuottajiin työharjoittelu- ja työpaikkojen saamiseksi työnhakijoina oleville romaneille.	TEM		http://www.yhdenvertaus.fi/kampanjat/asenneininki/nuoret/ Progress – ohjelman YES – hankkeen syksyn 2012 mediakampanjalla pyritään vaikuttamaan asiaan (työntajiin ja työnhakijoihin vaikuttaminen).
58. Luodaan edellytyksiä romanijärjestöille toimia palvelujen tuottajana ja romanitukihenkilöiden työllistäjänä hyödyntämällä myös työllisyyspoliittista avustusta järjestöille	TEM		Työllisyyspoliittisen avustuksen osalta on tiedottamista vaativa asia. Toistaiseksi ei ole tiedotettu erikseen romanijärjestöille asiasta. Tempo-hanke kehittää ja koordinoi kolmannen sektorin työllistävien toimijoiden ja työnantajaverkoston yhteistyötä ja räätälöi palkkatukeen oikeutettujen asiakkaiden työllistymispolkuja kohti avoimia työmarkkinoita sekä etsii työllistymismahdollisuuksia työnantajilta.

59. Otetaan TE -keskusten ja TE -toimistojen yrityspalveluissa huomioon romanit potentiaalisina yrittäjinä ja kehitetään heille suunnattua yrittäjyysneuvontaa, koulutusta ja tukipalveluita.	TEM		Ei erityistoimia, palvelua samalla tavoin kuin muille asiakkaille.
60. Tiedotetaan romaniväestölle osuuskuntamuotoisen yrittäjyyden mahdollisuuksista ja tukimuodoista.	TEM		Osuustoiminnallinen yrittäminen ja yhteisötalous hankkeen (ESR-rahoitus) toteuttajana on Tampereen seudun osuustoimintakeskus), mutta romaniväestö ei ole hankkeen toimintasuunnitelmassa erityisenä kohderyhmänä. Hankkeen ensisijainen kohderyhmä ovat yritysneuvojat ja urapalveluneuvojat ja muut yrityskehittämisen parissa toimivat henkilöt.
61. Laaditaan monipuolisesti työsuhteista sekä työpaikka- että työelämäkäytännöistä kertova opas tai verkkosivusto työikäiselle romaniväestölle.	TEM		www.romanit.fi
62. Suunnataan ja lisätään romanikulttuuriin, romanien olosuhteisiin sekä romanien työmarkkinoilla kohtaamaan syrjintään liittyvää tietoutta TE-toimistojen virkailijoille, työmarkkinajärjestöille ja valvontaviranomaisille.	TEM		TEM rahoitti uusintapainoksen oppaasta 'Palkkaisinko romanin' (2011) Opasta jaettu mm. TE-toimistoille ja se on internetissä. Rahoituksena on ESR Valtakunnallisesta välityömarkkinat – kehittämisohjelmasta.
63. Selvitetään keinoja toteuttaa asennekampanja yhteistyössä työnantaja- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa, jonka tavoitteena on lisätä työpaikkojen tarjontaa romaneille.	TEM		YES –hankkeen puitteissa.
64. Toteutetaan työelämän syrjintään, erityisesti rekrytointiin, liittyvää tutkimusta, jossa romanit ovat mukana yhtenä ryhmänä	TEM		TEM rahoittanut tutkimuksen Aalto, Larja, Liebkind: Syrjintä työhönottotilanteissa.

5. Toimintalinjaus: Edistetään romaniväestön hyvinvointia ja tehostetaan sosiaali- ja terveystalouden kohdentumista

65. Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteuttaa laajan tutkimuksen, jossa selvitetään romaniväestön elinolosuhteisiin, terveyteen, hyvinvointiin ja asumiseen liittyvää tilannetta sekä romaniväestön palvelutarpeita.	STM		Pilottitutkimus on toteutettu. STM:n tuella, RONK / ARONK mukana ohjausryhmässä. Tutkimusmenetelmät kehitetty laajaa tutkimusta varten.
---	-----	--	---

66. Otetaan huomioon romaniväestön erityistarpeet ja THL:n toteuttaman tutkimuksen kehittämisehdotukset suunniteltaessa ja kehitettäessä terveys- ja sosiaalipalveluja.	STM		STM seuraa Rompon tavoitteita ja sitä kautta asia tulee nostettua esille. Kuntiin tieto menee RONK/ARONK:n kautta ja paikalliset romanityöryhmät voivat osaltaan tukea toimenpiteiden edistämistä. Kuntaseminaari 2013.
67. Kansallisissa sosiaali- ja terveystalouden ja muissa hyvinvoinnin kehittämissuunnitelmissä otetaan erikseen huomioon romaniväestön tarpeet.	STM		Romanit on huomioitu Kaste II (sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa) ja LANUKE (lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa).
68. Tehostetaan monialaista yhteistyötä romanien syrjäytymisen ehkäisyssä paikallisella tasolla yhteistyössä romanitoimijoiden kanssa.	STM		ARONK ja muut toimijat esim. seurakunnat järjestävät romanien leirejä. Myös kuulemis-tilaisuuksia järjestetään.
69. Suunnataan resursseja kuntien romaniväestöön kohdistuvaan perheyöhön ja aikuissosiaalityöhön.	STM		Toiminta on normaalia sosiaalipalvelutoimintana järjestettyä sosiaalityötä. Kuntien on mahdollista hyödyntää Kaste II ja ESR- hankkeita. Esimerkikkäinä Etelä-Pohjanmaan SOS- Väli-Suomi Kaste -hanke.
70. Selvitetään, minkä alueellisen sosiaalialan osaamiskeskuksen tehtäväksi voitaisiin antaa erityisosaamisalueena romaniväestön sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä sitä koskevan tiedotuksen ja koulutuksen kehittäminen.	STM		Neuvottelut toimenpiteen toteutuksesta on aloitettu Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa, jossa on osaamista romaniväestön palveluiden kehittämisessä erityisesti Jyväskylässä. Helsingissä Socca. ARONK mukana.
71. Terveystalouden mukaisessa lasten neuvolatoiminnassa, mukaan lukien lasten terveystarkastukset ja terveysneuvonta, otetaan huomioon romaniperheiden kokonaistilanne ja mahdollinen tuen tarve.	STM		Uusi neuvola-asetus 338/2011 korostaa, että kunkin lapsen ja perheen yksilöllisen tuen tarpeet tunnustetaan ja että kohdennettua tukea järjestetään erityistä tukea tarvitseville. ARONKit kouluttavat neuvolahenkilöstöä.
72. Kannustetaan kuntia ottamaan romanivanhusten palvelutarpeet huomioon kuntien ikääntymispoliittisissa strategioissa ja vanhusten palvelujen kehittämisessä.	STM		Vuonna 2008 hyväksytyssä ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa eri vähemmistöt, kuten etniset ja kielivähemmistöt on mainittu ja kuntia kehoitettu otta-

			maan huomioon omista strategioissaan ikäihmisten erilaiset tarpeet ja voimavarat. Valta-kunnallista ikäihmisten palveluja koskevaa laatusuositusta ollaan uusimassa vuonna 2012. SRY:n vanhusten palvelutarvekartoituksen kehittämisehdotukset huomioitava.
73. Kannustetaan kuntia hyödyntämään mahdollista erityisvaltionavustusta romanitaustaisten työntekijöiden rekrytoimiseksi sosiaali- ja terveyspalveluihin.	STM		Erityisvaltionosuus ei tullut hyväksytyä valtion talousarvioon joten tavoitetta ei voi toteuttaa.
74. Lisätään romaniväestön ja –järjestöjen tietoutta sosiaali- ja terveyspalveluista sekä sosiaali- ja terveysalan järjestöistä esimerkiksi kehittämällä verkkosivupalveluja romaniväestölle.	STM		THL: Kaventaja, Kasvun kumppanit, lastensuojelun käsikirja. OPH: Romani ja terveyspalvelut Oulun kaupunki: Vast Vastensa-opas sosiaali- palveluista SRY: Opas romanivanhusten omaishoidosta ARONK:t levittävät tietoa.
75. Tehostetaan romaniväestölle suunnattua ennaltaehkäisevää päihdetyötä ja kiinnitetään huomiota romaninuoriin yhtenä ehkäisevän päihdetyön erityiskohderyhmänä.	STM		Alkoholiohjelman (STM/THL) tavoitteena on tehostaa kuntien, järjestöjen ja muiden tahojen toimia alkoholihaittojen vähentämiseksi koko väestön keskuudessa.. Romaniväestölle ei siten ole valmisteltu kohdennettua päihdetyötä. Kaikki halukkaat järjestöt voivat solmia Alkoholiohjelman kumppanuussopimuksen, jonka kautta toimintaa tuetaan. Tietoa on jaettu lähinnä päihdealan järjestöille, ei ole tietoa onko informaatio tavoittanut myös romanijärjestöt.
76. Otetaan kuntien liikuntapalveluissa huomioon eri ikäryhmiin kuuluvien romaninaisten ja -miesten liikuntaharrastusmahdollisuudet ja tiedottaminen liikuntapalveluista romaniväestölle.	OKM		Ei raportoitua tietoa.

6. Toimintalinjaus: Yhdenvertaisen kohtelun turvaaminen asumises- sa ja turvattomuuden vähentäminen

77. Selvitetään romaniväestön asumis-tilannetta osana romanien terveyttä ja hyvinvointia koskevaa tutkimusta ja laatia kehittämisehdotuksia tulosten pohjalta	STM, YM		YM toteutti Romanian asuminen ja yhdenvertaisuus- tutkimuksen (rahoitus 22 000 euroa.) THL:n Romanian terveys- ja hyvinvointitutkimuksen pilottitutkimus on toteutettu (asumisolot) RONK / ARONKit molempien ohjausryhmässä.
78. Lisätään asuntoviranomaisten, kuntieneri hallintokuntien, kuntien kiinteistöyhtiöiden ja alueellisten romaniasiaain neuvottelukuntienvälistä yhteistyötä ja tiedonvälittämistä yhdenvertaisuudesta asumiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi sekä vahvistetaan toimintakäytäntöjen läpinäkyvyyttä kehittämällä ohjeistusta ja tiedotusta asunnonhakua, päätöksentekoa ja valitusprosesseja koskevista menettelytavoista.	YM, ARA		YM ja muut ministeriöt osallistuvat ja rahoittavat Yhdenvertaisuus Etusijalla (YES 5)-hankkeen alueellisia seminaareja, joissa asuntoviranomaisten ja romaniyhteisön kanssa käsitellään asumiseen liittyviä haasteita. ARONK levittää tietoa ja osallistuu ohjaukseen.
79. Lisätään kuntatasolla poikkihallinnollista, sosiaalitoimen, asuntotoimen, velkaneuvonnan ja kiinteistöyhtiöiden yhteistyötä ja edistetään hyvien hallintotapojen noudattamista yksittäisten romaniperheiden asumiseen liittyvien ongelmien selvittämisessä.	YM, ARA		YM ja muut ministeriöt osallistuvat ja rahoittavat Yhdenvertaisuus Etusijalla (YES 5)-hankkeen alueellisia seminaareja, joissa asuntoviranomaisten ja romaniyhteisön kanssa käsitellään asumiseen liittyviä haasteita. ARONK ohjausryhmässä.
80. Selvitetään mahdollisuuksia käynnistää erillinen, romanien asumisongelmien ratkaisemiseen ja hyvien toimintamallien kehittämiseen ja levittämiseen tähtäävä valtakunnallinen hanke	YM		Selvityksen tuloksena syntyneitä käytäntöjä ja asumisohjeita on levitetty osana YES 5-hanketta. Lisäksi hankkeen tuotos, Haetko vuokra-asuntoa? -esite avaa vuokra-asunnon hakemiseen liittyviä asioita romaniasiakkaille. ARONK osallistuu.
81. Seurataan yhdenvertaisuuslain soveltamisalan laajennuttua mahdollista syrjintää vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen osalta ja arvioidaan, mihin toimenpiteisiin seurannan tulokset antavat aihetta.	Vähemmistövaltuutettu		Ennakkotapaus on mennossa syrjintälautakuntaan.
82. Selvitetään romaneille suunnattujen sosiaalihuollon asumispalvelujen tilannetta ja tehdään tarvittavia kehittämisehdotuksia.	STM		THL:n tutkimus sisältää palvelutyytyväisyyttä mittaavia kysymyksiä.

83. Tehostetaan olemassa olevien asumisen rahoitusjärjestelmien käyttöä romanien kohdalla ja vahvistetaan niitä koskevaa tiedotusta muun muassa kunnille ja romanijärjestöille.	YM, ARA		Seminaareissa on jaettu tietoa romanien asumiseen ja asukasvalintaan liittyvää tietoa romanityhteisölle, kunnille, järjestöille ja muille toimijoille. Työ tehdään YM:n ja ARA:n virkautena ja on kestoaltaan jatkuva prosessi.
84. Kehitetään asumiseen liittyvää tiedotusta sekä asumis- ja velkaneuvontapalveluja romaniväestölle osana laajempaa asumisneuvonnan kehittämistä.	YM, ARA, Kunnat		Asumisneuvonnan kehittämistyö on meillä osana Yes 5-hanketta. Suunnitellaan koulutusta, johon sisältyy myös romanien asumiseen liittyviä kysymyksiä. ARONK mukana.
85. Tuetaan toimia, jolla edistetään romaniväestön sisäistä syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta asumispaikan valinnassa. Tiedotetaan lainsäädännön ja hyvän hallintotavan mukaisista sekä kulttuuriset piirteet huomioivista menettelytavoista asukasvalinnoissa.	SM		Seminaareissa (YES-5) on jaettu romanien asumiseen ja asukasvalintaan liittyvää tietoa romanityhteisölle, kunnille, järjestöille ja muille toimijoille. Lisäksi toteutettiin romaniväestön sisäiset seminaarit, joissa keskusteltiin aiheesta.
86. Kehitetään ja lisätään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä koskevaa tiedotusta ja koulutusta turvallisuusalan kentälle sekä viranomaisille, kuten hätäkeskusten, velkaneuvonnan, ulosottoviranomaisten, syyttäjä- ja oikeuslaitoksen, rikosseuraamusalan ja poliisin henkilöstölle.	SM, OM		OPH:n ja SM:n poliisi-osaston opas "Romanin ja poliisin kohdatessa") Turvallisuusalan viranomaisia (SM hallinnonala) on koulutettu yhdenvertaisuus- ja syrjintäkysymyksissä. Suunnitelmat jatkokouluttamisesta on laadittu. Poliisin perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa on kiinnitetty huomiota rasismin ja syrjinnän torjuntaan.
87. Paikallisiin turvallisuussuunnitelmiin liitetään romaniväestön turvallisuutta parantavat toimenpiteet. Romaniväestöä kuullaan heitä koskevissa turvallisuuskysymyksissä.	SM		Yes- hankkeen seminaareilla on edistetty toimenpiteitä. Poliisin peruskoulutukseen osallistuu romanitautaisia henkilöitä asiantuntijatehtävissä.
88. Kiinnitetään huomiota paikallisissa turvallisuussuunnitelmissa etnisen syrjinnän ja arjen rasismin ehkäisyyn yhteistyössä paikallisten romanien kanssa ja kehitetään toimenpiteitä ja niiden seuranta romaniväestön kokemuksen turvattomuuden poistamiseksi.	SM		Jos ALUERonkit ovat olleet mukana paikallisuunnitelmien laatimisessa.

<p>89. Lisätään romaniväestön tietämystä syrjinnästä ja rasistisista rikoksista ilmoittamisen menettelytavoista ja vahvistetaan poliisin ja paikallisten romanityöryhmien yhteistyötä.</p>	SM		<p>Opas syrjinnän uhreille, jossa kannustetaan syrjinnästä ilmoittamiseen.</p> <p>Koulutettu alueellisia toimijoita syrjinnän vastaiseen neuvontaan.</p> <p>Koulutettu romanijärjestöjä jakamaan tietoa syrjinnästä</p> <p>Poliisi tekee poikkihallinnollista viranomaisyhteistyötä sekä yhteistyötä eri kansalaisjärjestöjen kanssa.</p> <p>Syrjinnästä ja viharikoksista ilmoittamista seurataan vuosittaisen viharikostutkimuksen kautta. Syrjinnän seurantajärjestelmässä toteutetaan tutkimus oikeusturvakeinojen käytöstä.</p> <p>Materiaalituotanto vuonna 2013/YES 6 projekti. Viharikostutkimus vuosittain ja tutkimus oikeusturva-keinoista 2012.</p> <p>ARONK osallistuu.</p>
<p>90. Varmistetaan poliisin sekä syyttäjä- ja oikeusviranomaisten toiminnassa rasististen tai syrjintäepäilyjä koskevien rikosten käsittelyprosessien sujuvuus.</p>	SM, OM		<p>Poliisiammattikorkeakoulu suorittaa vuosittain viharikoksia koskevan seuranta tutkimuksen.</p>
<p>91. Tehostetaan kriminaalihuollon ja vankeinhoidon alueella romanivankien asemaa selvittäneen työryhmän esittämien toimenpiteiden toimeenpanoa.</p>	OM, Rikosseuraamusvirasto		<p>Ks. alla oleva tarkennus.</p>
<p>Kahdessakymmenessä vankilassa kaikki romanit asuivat normaaliolosuhteilla muiden vankien kanssa. Suljetuille osastoille oli asutettu 19 romanivankia (noin 10% kaikista romanivangeista.) Yleisin syy suljetulle osastolle sijoittamiseen oli romanisukujen väliset ristiriidat ja toisten vankien pelkääminen. Muita syitä olivat oikeuden määräämä eristys tutkinnan vuoksi, kykenemättömyys ryhmätoimintaan, uhkaava tai muita häiritsevä käytös sekä huumausaineiden kauppaaminen vankilassa. (RISE:n selvitys romanivankien tilanteesta Suomen 28:ssa vankilassa, 2010) Kolmessa vankilassa suljetulta osastolta voidaan osallistua työtoimintaan ja viiden vankilan suljetulla osastolla voi osallistua opiskeluun.. Kaikille vangeille laaditaan rangaistusajan suunnitelma ja sitä kautta vankeja motivoidaan osallistumaan eri kuntoutusohjelmiin.</p> <p>Vankilahenkilöstölle järjestetään romanikulttuuri-koulutusta, mm. 2010 kansallisilla vankilapetuspäivillä OPH:n romanien koulutusryhmä. Vankiloissa järjestettävässä romaniopetuksessa on useimmiten mukana myös romanitaustaisia opettajia. Vankiloihin on tehty joka toinen vuosi kysely erityisryhmien (mm.romanit, maahanmuuttajat) asemasta ja tilanteesta verrattuna vankiloitten valtaväestöön.</p> <p>Romaniopetusta on järjestetty joissakin vankiloissa OPH:n tuella. Opetukseen on mahdollista hakea rahoitusta Opetushallituksen romaniväestön koulutusryhmältä. (Määräraha 15 000 €/vuosi) Vuonna 2012 kuusi vankilaa haki tätä rahoitusta ja niille myönnettiin yhteensä tuo 15 000 euroa.</p> <p>Vanajan vankilassa on menossa Romano Mission projekti Naisten vuoro, jossa kehitetään romaninaisvankien kuntoutusjatkumoa.</p>			

92. Varmistetaan, että rikosseuraamusalan viranomaisyksiköiden yhdenvertaisuussuunnitelmissa otetaan jatkossakin huomioon romanien erityistarpeet ja suunnataan toimenpiteitä yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi.	OM		Seurannan välineitä ovat mm. SM tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmä (pysyvä), tulosohjaus ja kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista raportointi.
--	----	--	--

7. Toimintalinjaus: Romanikielen ja – kulttuurin kehittämisen edistäminen

93. Kehitetään romanikielen opettajien täydennyskoulutusta.	OPH		Romanikieltä opettaville on järjestetty opetusta mm. Romano-hankkeen puitteissa 2009–2011 sekä romanikielen kesäkouluissa. Haasteena on se, että romanikieltä opettavien tausta on vaihteleva ja täydennyskouluttajien lukumäärä on pieni.
94. Selvitetään edellytyksiä romanikielen yliopistotasaisen opetuksen järjestämiseksi tarkoituksenmukaisella tavalla.	OKM		Opetusta järjestää Helsingin yliopisto.
95. Vahvistetaan romanioppilaiden mahdollisuutta osallistua romanikielen opetukseen joustavoittamalla säädöksiä.	OKM		Asetuksessa (2009) vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteista säädetään romanioppilaiden tarvittava ryhmäkokoa pienemmäksi kuin ennen (ent. 4, nyk. 2) Haasteena on, että kaikissa kouluissa ei tiedoteta tarpeeksi mahdollisuudesta, ja kaikki romani-perheet eivät ole kiinnostuneita lastensa romanikielen opetuksesta.
96. Luodaan edellytykset romanikielen lukio- opetuksen toteuttamiselle opetussuunnitelman mukaisesti ja selvitetään mahdollisuutta suorittaa romani-kieli äidinkielenä koe osana ylioppilastutkintoa.	OKM		Edellytyksiä ei ole, sillä ei ole painetta toimenpiteen toteuttamiseen.
97. Lisätään romanikielisen opetusmateriaalin tuottamista kansallisten opetussuunnitelmien perusteiden mukaisesti ja pitkän tähtäimen tavoitteena tuotetaan esi- ja perusopetuksen, lukion, ammatillisen peruskoulutuksen ja	OPH		Materiaalia on jonkun verran, haasteena on tekijöiden vähyys. Rahoitetaan OPH:n oppimateriaalirahoituksesta. Toiminta on jatkuva.

aikuiskoulutuksen kattavaa oppimateriaalia romanikieltä opiskeleville romanilapsille ja -nuorille.			
98. Otetaan huomioon romanikielen opetussuunnitelman perusteissa romanikielen opetusta ja kehittämistä koskeva kansainvälinen yhteistyö.	OPH		Ei raportoitua tietoa.
99. Vakiinnutetaan romanikielen kielipesätoiminta ja arvioidaan sen vaikutusta.	OPH		Kielipesätoimintaa on monella paikkakunnalla. ARONK välittää tietoa ja toteuttaa hakuprosessin.
100. Lisätään romanikielen aikuisopiskelumahdollisuuksia vapaan sivistystyön koulutustarjonnassa.	OPH		Ei raportoitua tietoa.
101. Selvitetään miten perustuslaissa turvattu romanien oikeus oman kielen ylläpitämiseen ja kehittämiseen toteutuu alemmanasteissa lainsäädännössä ja sen toimeenpanossa.	OM		Oikeusministeriö on käynnistänyt romaneja koskevan selvityksen tekemisen vuonna 2012 osana Perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaa.
102. Turvataan yliopistotasaisen romanikielen tutkimuksen ja kielenhuollon resurssit.	OKM		Helsingin yliopisto vastaa yliopistotasoisesta romanikielen opetuksesta ja -huollosta.
103. Toteutetaan suunniteltu tutkimushanke romanien historian kirjaamiseksi.	OKM		Suomen Romanien historian historia- teos julkaistiin 2012.
104. Varataan valtion talousarvioon lisärahoitusta romanien taiteellisen toiminnan edistämiseen ja esittämiseen.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
105. Selvitetään mahdollisuudet romanien kulttuurikeskuksen perustamiseksi.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
106. Selvitetään, millä edellytyksillä romanien historian ja perinnekulttuurin esittely voitaisiin liittää osaksi jonkin nykyisen museon pysyvää toimintaa.	OKM		Ei raportoitua tietoa..
107. Lisätään edellytyksiä romanien perinteisten taidemuotojen harrastusmahdollisuuksille kuntien kulttuuripalveluissa.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
108. Jatketaan Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -ohjelmassa päätettyjen toimenpiteiden toteuttamista ottaen huomioon romaniväestön tarpeet.	OKM		Ei raportoitua tietoa.
109. Vahvistetaan YLE:n ohjelmatoiminnassa romanivähemmistön näkyvyyttä osana suomalaista yhteiskuntaa ja kehitetään romaniväestölle suunnattua, myös romanikielistä, tiedotusta ja ajankohtaisohjelmien tuotantoa sekä luodaan menettelytavat romanivähemmistön kuulemiseksi YLE:n ohjelmatuotannon suunnittelussa.	YLE		Selvityksen laatiminen romanien näkemyksistä YLE:n tuotantoa kohtaan (Friman 2011) YLE:n Romanipalveluiden kehittämissuunnitelma vuonna 2011. Romano Mirits – romaninkieliset uutiset.

110. Selvitetään mahdollisuuksia pohjoismaiseen yhteistyöhön radio- ja TV - tuotannossa romanikielisten ja romaneja käsittelevien ohjelmien tuottamiseksi.	YLE, Pohjoismaiden ministeerineuvosto		Pohjoisvisionin puitteissa tapahtuva yhteistyö ja ohjelmavaihto edellyttää pitkäjänteistä suunnittelua ja koordinoitua, ja vähemmistö- ja erityisryhmien palvelut ovat osa kokonaissuunnittelua ja – tarjontaa. Pohjoismaiset yleisradioradioyhtiöt ovat kartoittaneet mahdollisuuksia lisätä tiedonvaihtoa ja yhteistyötä liittyen vähemmistö- ja erityisryhmien palveluihin mm. osana yhtiöiden yhteiskuntavastuuta.
111. Tuetaan romanijärjestöjä myönteisen julkisuuskuvan luomisessa järjestämällä mediakoulutusta.	STM		Toteutetaan osana YES 6-hanketta.

8. Toimintalinjaus: Romaniväestön yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen

112. Syrjinnän kokonais seurannan kehittämistyössä kiinnitetään huomiota romaniväestön kohtaaman syrjinnän seurantaindikaattorien kehittämiseen.	SM, Syrjinnän seurantaryhmä		STM on sisällyttänyt vastaavan hankkeen Ihmisoikeustoimintaohjelmaan, lisäksi osana YES 5-hanketta.
113. Lisätään romaniväestön keskuudessa tietoisuutta oikeudesta syrjimättömään kohteluun vahvistamalla romanijärjestöjen osaamista toteuttaa syrjinnän vastaisia hankkeita.	SM		Osana YES 4 ohjelmaa 2011 toteutettiin romanijärjestöjen voimavaroistamiseksi syrjinnän vastaisessa työssä koulutusohjelma, joka sisälsi myös omien mikrohankkeiden (2 000 euroa per hanke) suunnittelun, toteuttamisen ja raportoinnin. Ohjelma järjesti myös hakemustyöpajan, jossa valmisteltiin rahoitushakemuksia. ARONK mukana.
114. Kehitetään viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelua yhteistyössä romanien kanssa ja varmistetaan, että laaditut yhdenvertaisuussuunnitelmat sisältävät konkreettisia toimenpiteitä romaniväestön yhdenvertaisten mahdollisuuksien ja syrjimättömyyden turvaamiseksi.	SM		Vuoden 2012 aikana kehitetään oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnittelua toteuttamalla suunnitteluprosessi kahdeksan erityyppisen oppilaitoksen kanssa ja julkaisemalla oppilaitosten yhdenvertaisuussuunnittelun opas. Järjestetään oppilaitoksille oppaan pohjalta koulutusta. Yhdenvertaisuussuunnittelun kehittämi-

			sen kokonaisuus toteutetaan osana YES -projektia. Lisäksi tuotetaan selvitys yhdenvertaisuutta kehittävästä opetuskäytännöistä (materiaalit, menetelmät, pedagogiikka) sekä aiheeseen liittyvää materiaalia, koulutetaan opettaja-opiskelijoita ja laaditaan materiaali syrjinnän vaarassa olevista ryhmistä.
115. Kannustetaan viranomaisia sisällyttämään yhdenvertaisuuslain mukaisiin yhdenvertaisuussuunnitelmiin positiivisen erityiskohtelun mahdollisuus tilanteissa, joissa romanit ovat lähtökohtaisesti muuta väestöä huomnommassa asemassa tai aliedustettuna.	SM		Yhdenvertaisuussuunnittelun toteuttaminen aloitetaan koulutussektorin osalta vuonna 2012 osana YES-hanketta
116. Toteutetaan valtakunnallinen, romaneihin kohdistuvien ennakkoluulojen purkamiseen tähtäävä tiedotuskampanja romanivähemmistön näkyvyyden lisäämiseksi ja romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon tueksi.	SM		Yes-hankkeen osana Vuoden 2011 aikana on hankittu tarjouskilpailun kautta mediakampanja ja toteutettu se. (ARONK mukana) Meijän puolue -kampanja oli kohdennettu nuorille ja perustui rap-musiikin kautta jaettuun viestiin TV:ssä, radiossa ja sosiaalisessa mediassa. Kampanjasta on valmistettu DVD opetusmateriaaliksi. Kampanja tavoitti mm. 3,6 miljoonaa katsojaa TV-esitysten ja haastattelujen kautta. Kampanjaa on esitelty muualla Euroopassa, mm. Unkarissa.
117. Vahvistetaan ihmisoikeus- ja kansalaiskasvatusta osana kulttuuristen oikeuksien edistämistä ja romaneihin kohdistuvan syrjinnän ehkäisyä.	OKM, OPH		Liittyy perusopetuksen uudistuksiin.
118. Kehitetään toimenpiteitä moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi ja ehkäisemiseksi ja lisätään romanivähemmistön tietoutta moniperusteisesta syrjinnästä ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä.	SM, TEM, STM, YM, OKM		Toimenpiteen toteuttaminen aloitetaan asumiseen liittyvien ongelmakohtien, erityisesti ns. väistämisen ja muuttolupakäytäntöjen käsittelyllä romaniyhteisöjen keskinäisissä tapaamisissa. Yes 5-hanke, ARONK mukana.

119. Tuetaan romanijärjestöjen toimintaa syrjinnän ehkäisyssä ja yhdenvertaisuuden edistämisessä.	SM, TEM, STM, YM, OKM		YES 5: ks. ylläoleva vastaus. Lisäksi on toteutettu paikallistasolla vuonna 2010 Turussa järjestöohjelma, johon osallistui useita romanijärjestöjä sekä ARONK.
120. Kehitetään romaniorganisaatioiden valmiuksia, osaamista ja asennetyötä monimuotoisuuden hyväksymiseksi romaniväestön keskuudessa.	SM, TEM, STM, OKM		Vuonna 2011 toteutettiin koulutusohjelma romani- ja vammaisjärjestöille, jonka tavoitteena oli kehittää järjestöjen osaamista syrjinnän vastaisessa työssä ja vahvistaa valmiuksia suunnitella hankkeita ja hakea niille rahoitusta. Jokainen ohjelmaan osallistunut hanke toteutti oman mikrohankkeen (2 000 euroa), jonka kautta hanketaitoa harjoiteltiin. Hankkeiden lopputulokset on raportoitu osana YES 4 hanketta. Oppilaitoksille yhdenvertaisuussuunnittelun opas syrjimätön pedagogiikka.

9. Toimintalinjaus: Romaniasian hallinnollisten rakenteiden kehittäminen ja romanipolitiikan vahvistaminen

121. Varmistetaan valtakunnallisen romaniasian neuvottelukunnan toimintaedellytykset romanipolitiikan edistämiseksi ja vahvistetaan sen henkilöresursseja perustamalla neuvottelukuntaan uusi asiantuntijavirka.	STM		Valtiontalouden tilanteen takia uusia resursseja ei ole voitu osoittaa.
122. Uudistetaan valtakunnallisen romaniasian neuvottelukunnan tehtäviä, kokoonpanoa ja romanijärjestöjen osallistumista koskevat säännökset.	STM		Romaniasian neuvottelukuntaa koskeva asetusmuutosesitys on sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä valmisteilla.
123. Perustetaan uuteen Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviranomaiseen oma alueellinen romaniasian neuvottelukunta sekä sen suunnittelijan virka.	STM		Kuuluu osaksi edellä olevaa asetusmuutosesitystä. Neuvottelut STM:n ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston kanssa.
124. Vahvistetaan alueellisten romaniasian neuvottelukuntien henkilöresursseja ja eriytetään niiden käyttöön toimintamäärärahat aluehallintoviranomaisille osoitetusta määrärahasta.	STM		Valtiontalouden tilanteen takia uusia resursseja ei ole voitu osoittaa.

<p>125. Vahvistetaan paikallisia viranomaisten ja romaniväestön yhteistyörakenteita romaniväestön osallisuuden lisäämiseksi edistämällä paikallisten romanityöryhmien perustamista niihin kuntiin tai yhteistoiminta-alueille, joissa asuu romaniväestöä.</p>	<p>STM, RONK</p>		<p>RONK toteutti kyselyn paikallisille romanityöryhmille (2010) niiden toiminnan, tavoitteiden ja kehittämistarpeiden kartoittamiseksi. Paikallisten romanityöryhmien toiminnan kehittäminen oli erityisteemana RONK:n neuvottelupäivillä 2010. RONKin 2012 toimintasuunnitelmaan sisältyi suosituksen laatiminen kunnille (ja sisällyttäminen RONK:ia koskevaan asetukseen) paikallisten romanityöryhmien perustamiseksi ja kehittämiseksi.</p> <p>Mittarina on ROMPOon perustuvien paikallisten toimintasuunnitelmien määrän lisääntyminen/käynnistetyt toimenpiteet/ koettu yhteistyön ja osallisuuden vahvistuminen. ARONK lähettää kunnille aloitteita perustaa ryhmiä, tiedottaa ja auttaa järjestelyissä.</p>
<p>126. Huolehditaan siitä, että ministeriöissä keskeisillä hallinnonaloilla nimeetään romanasioista vastaavat yhteyshenkilöt romanipolitiikan toimeenpanon ja koordinoinnin vahvistamiseksi.</p>	<p>Rompon vastuuministeriöt</p>		<p>Rompon ohjaus- ja seurantatyöryhmän jäseninä olevat vastuuministeriöiden edustajat koordinoivat ja seuraavat hallinnon alansa toimenpiteiden toimeenpanoa. SM:ssä oma rakenne yhdenvertaisuusasioissa.</p>
<p>127. Käynnistetään selvitys siitä, millä tavoin hallinnossa, lainvalmistelussa ja lainsäädäntötyössä voitaisiin kehittää romanivähemmistön kuulemista.</p>	<p>OM</p>		<p>Maaliskuussa 2010 annettiin ohjeet kuulemisesta säädösvalmistelussa (Kuuleminen säädösvalmistelussa, oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 18/2010). Säädösvalmisteluohjeet ovat yleiset ja koskevat kaikkia kansalaisryhmiä. Lähökohtana on, että edistetään tasavertaisesti kaikkien kansalaisten ja ryhmien kuulemista. Kuulemisessa käytettävät menetelmät on sidottava tavoitettavaan kohderyhmään. Roma-</p>

			nivähemmistö on yksi keskeinen ryhmä, jota tulee kuulla.
128. Luodaan edellytykset eri-ikäisen romaniväestön säännöllisten kuulemis-tilaisuuksien toteuttamiselle paikallisella/ seudullisella tasolla.	STM, ARONK		Joillakin alueilla (esim. Itä-Suomi) kuulemis-tilaisuuksia on järjestetty ARONKien aloitteesta ARONKien 2012 toimintasuunnitelmaan sisältyi suosituksen laatiminen kunnille kuulemisten toteuttamiseksi
129. Selvitetään edellytykset perustaa romaniväestölle suunnattu portaali, joka toimisi kaksisuuntaisena tiedotuskanavana romaniväestön ja viranomaisten välillä.	STM, SM, OKM, TEM		Toteutettu osana 2013 aikana YES-6-hanketta.ARONK mukana.
130. Kehitetään romanijärjestöjen osaamista ja toimintamahdollisuuksia toteuttamalla voimavaraistamisen pilottihanke romaniväestön vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseksi.	STM		Toimenpiteen toteuttaminen on käynnistynyt osana SM/YES 5 hankkeessa vuonna 2011 toteutettua romanijärjestöjen koulutushanketta (8 romanijärjestöä ja paikallisyhdistystä, ARONKit).
131. Varmistetaan, että Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan toiminnan kehittämisessä otetaan huomioon romanijärjestöjen toiminnan tukeminen ja yhteistyön vahvistaminen romanijärjestöjen ja muun järjestökentän kesken.	OM		Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan (KANE) tavoitteena on ollut vahvistaa kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välistä vuorovaikutusta ja heikommassa asemassa olevien ryhmien osallisuutta. KANE käynnisti Osallisuuden vahvistaminen –jaoston, joka laati vision ja strategian kansalaisyhteiskunnan tilasta. KANEn osallisuusjaosto mm.teetti katsauksen liittyen heikommassa asemassa olevien erityisryhmien aktiiviseen kansalaisuuteen.
132. Sisällytetään romanien yhdenvertaisuuden edistämiseksi valtion talousarvioon kiinteä määräraha, kolme miljoonaa euroa, valtionavustukseksi kunnille romaniväestölle suunnattujen peruspalveluja täydentävien palvelujen, tukitoimien ja yhteistyörakenteiden kehittämiseksi.	STM		STM:n talousarviokehitykseen kyseinen määräraha ei mahtunut.

<p>133. Sisällytetään valtioneuvoston periaatepäätös romanipoliittisen ohjelman toimeenpanosta osaksi seuraavan hallituksen ohjelmaa.</p>	<p>VNK</p>		<p>Kataisen hallituksen ohjelmaan sisältyy lausuma Rompo toimeenpanon käynnistymisestä. Erityisiä toimenpiteitä kohdistetaan romanien koulutustason ja työllisyyden edistämiseen, asumisongelmien ratkaisemiseen sekä romanilasten, -nuorten ja -perheiden osallisuuden edistämiseen. Periaatepäätös edistää poliittisen tuen yli puoluerajojen romanipoliitiikan toteuttamiselle. Mittarina Romanipoliittisen ohjelman tavoitteiden huomioon ottaminen kansallisissa kehittämissuunnitelmissa: käynnistyneet hankkeet ja toimenpiteet/Rompon seuranta.</p>
<p>134. Luodaan toimintakäytäntö säännöllisten ministeripoliittisten keskustelujen toteuttamisesta kansallisen ja kansainvälisten romanipoliittisten tavoitteiden poliittiseksi linjaamiseksi</p>	<p>STM, UM, SM, OKM</p>		<p>Eduskuntaa on säännöllisesti informoitu neuvoston päätelmistä ja komission tiedonannoista romanipoliitiikasta. E-kirjeet hyväksytään EU koordinaatiojao-ostossa, jossa on eri ministeriöiden, työmarkkinajärjestöjen ja kansalaisjärjestöjen laaja edustus.</p>
<p>135. Sisällytetään eri hallinnonalojen toiminta- ja kehittämissuunnitelmiin romaniväestön osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen.</p>	<p>Eri ministeriöt</p>		<p>Suomen eurooppalaisen romanipoliitiikan käsikirja toimii kansainvälisen romanipoliitiikan strategiana ja ohjaa UM:n toimintaa romanien aseman edistämiseksi. Strategian jalkauttamiseksi on järjestetty tiedotustilaisuuksia. Ihmisoikeuspolitiikan yksikkö vastaa kv. romaniasioiden kokonaiskoordinaatiosta ja tekee yhteistyötä erityisesti Eurooppa-osaston ja edustustojen kanssa. Edustustoja on ohjeistettu aktiiviseen romanikysymysten seurantaan.</p>

136. Vahvistetaan romaniväestöä koskevaa tietopohjaa selvittämällä tiedonhankinnan edellytyksiä, kehittämällä tiedonhankinnan menetelmiä ja toteuttamalla erillisselvityksiä.	Tilastokeskus		THL keskusteli Tilastokeskuksen kanssa asiasta. THL teki pilottitutkimuksen kvantitatiivisesta erillistutkimuksesta. Tietosuojavaltuutettu oheisti Rompon ohjaus ja seurantatyöryhmää 2012.
137. Kehitetään romanipolitiikan toimeenpanon seurantaan asettamalla kehittämistavoitteita ja kehittämällä mittareita tulosten ja vaikutusten arvioimiseksi.	STM		STM asetti Rompon ohjaus- ja seurantatyöryhmän, jonka tehtävänä on koordinoita ja seurata ohjelman toimeenpanoa. THL ja Rompon ohjausryhmä kehittivät seurantaindikaattoreita ja keräsi vastuutahoilta seurantatiedot erillisellä hankkeella.
138. Tuotetaan määräajoin toteutettava seurantaraportti romanipolitiikan toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta.	STM, RONK		Raportti annetaan vuonna 2013.

10. Toimintalinjaus: Kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen romanikysymyksissä

139. Suomi edistää aktiivisesti Euroopan unionissa eurooppalaisen romanistrategian kehittämistä.	UM, STM		Suomi on aktiivisesti osallistunut eurooppalaisiin seminaareihin sekä hallitusten välisiin ja muihin kokouksiin, mukaan lukien EU:n romanien osallisuusfoorumi (Roma Inclusion Platform). Suomi myös osallistuu EU:n perusoikeusviraston romanipolitiikan edistymistä koskevaan pilottihankkeeseen.
140. Laaditaan Suomelle kansallinen ja kansainvälinen romanistrategia ja luodaan romanipolitiikan koordinoitiin ministeripoliittisiin keskusteluihin perustuva toimintakäytäntö.	UM, RONK		Ulkoasiainministeriön johdolla laadittiin ensin työryhmäraporttina ja julkaistiin (2011) käsikirjana ”Suomen eurooppalaisen romanipolitiikan tavoitteet”, joka toimii Suomen kansainvälisenä romanistrategiana. Käsikirja julkaistiin UM:n virallisessa julkaisusarjassa ja käännettiin myös englanniksi.

<p>141. Vahvistetaan kansainvälisen yhteistyön asiantuntemusta ja suunnataan resursseja romanioiden kansainväliseen asiantuntija- ja vaikuttamistyöhön.</p>	<p>UM, RONK</p>		<p>UM:n Ihmisoikeuspolitiikan yksikköön on palkattu romanitaustainen kv. romanioiden hoitava virkamies. Kansainvälisiä järjestöjä samoin kuin Suomen edustustoja on rohkaistu rakentamaan suhteita kansainvälisten ja kohdemaiden romanijärjestöjen kanssa kv. romanistrategian mukaisesti. Suomella on johtava rooli Euroopan neuvoston yhteydessä toimivan Euroopan romanifoorumin (European Roma and Travellers Forum, ERTF) reformiprosessissa, mihin on panostettu merkittävästi virkatyöresursseja ministeriössä ja Euroopan neuvoston yhteydessä toimivassa Suomen edustustossa. UM tukee vuonna 2013 Helsingissä järjestettävän kansainvälisen romaninainkonferenssin järjestelyitä sekä romanijärjestöjen ja -naisten osallistumista.</p>
<p>142. Tuetaan kansainvälisten organisaatioiden (muun muassa EN, EU ja ETYJ) dialogia romanioiden ajavien kansalaisjärjestöjen ja -yhteisöjen kanssa sekä tuetaan niiden kehittämistä.</p>	<p>UM, RONK</p>		<p>Katso yllä oleva vastaus. ERFT</p>
<p>143. Varmistetaan romanipäätelmien esillä pitäminen EU:n sosiaaliprogramman pohjalta tehtävissä toimenpiteissä.</p>	<p>STM, UM</p>		<p>Suomi on aktiivisesti tuonut esille romanikysymyksiä neuvoston sosiaalityöryhmässä ja sosiaalisen suojelun komiteassa. Myös Suomen suurlähetystöt ovat aktiivisesti nostaneet esille romanikysymyksiä.</p>
<p>144. Tehostetaan Euroopan unionin rakennerahastojen hyödyntämistä kansallisissa romaneihin suunnatuissa toimenpiteissä ja osallistutaan Euroopan rakennerahastoverkoston toimintaan hyviä käytäntöjä levittämiseksi/hyödyntämiseksi.</p>	<p>TEM</p>		<p>ESR –hankkeissa romanosallistujia ja joissakin hankkeissa myös työntekijöitä. Erityisesti romaneille suunnattuja hankkeita muutama. On otettava huomioon, että romanityönhakijoiden määrä vaihtelee alueittain.</p>

			Työllistämishankkeista on levitetty tietoa 2.5.2011 järjestetyssä seminaarissa, joka on nähtävissä tallenteena internetissä (www.tem.fi ->työ -> työvoiman saatavuus-> välityömarkkinat).
145. Edistetään eri maiden välillä liikkuviin, kerjääviin ja kaupusteleviin romaneihin liittyvien ongelmien ratkaisemista Euroopan unionissa, Euroopan neuvostossa ja ETYJ:n piirissä.	UM, RONK		UM pyrkii vahvistamaan eurooppalaisten järjestöjen kapasiteettia eurooppalaisen romanipolitiikan ohjaamiseen. Liikkuviin, kerjääviin ja kaupusteleviin romaneihin liittyviä kysymyksistä käydään poliittista dialogia lähtö- ja kohdemaiden kanssa. Erityisesti Euroopan romanifoorumin vahvistamisella pyritään vahvistamaan romanien mahdollisuuksia osallistua eurooppalaisen romanipolitiikan muotoiluun. Eurooppalaisessa yhteistyössä on esitelty myös Suomen positiivisia ratkaisumalleja, esimerkiksi työttömyydestä kärsivään aikuisväestöön kohdennettua ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämistä lähtömaissa.
146. Tiedotetaan paikallisille viranomaisille varattomien ja asunnottomien EU-kansalaisten asemaa ja oikeuksia koskevista säännöksistä ja niiden edellyttämistä toimintatavoista.	Ministeriöt		Kv. romanistrategia selvittää kiertävien romanien asemaan liittyvät peruskysymykset. Lehdistö ja järjestöt ovat levittäneet kansalaisille jonkun verran tietoa tästä. Helsingin seudulla tiedottamisesta vastaa DIAKin yhteydessä toimiva tukiprojekti.
147. Tuetaan kolmannen sektorin tekemää vapaaehtoistyötä muista EU-maista tulevien varattomien ja asunnottomien romanien tukemiseksi.	Ministeriöt		Ei raportoitua tietoa.

LIITE 2

Suomen romaniväestön hyvinvoinnin ja Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon seurantaindikaattorit 2012

Anneli Weiste-Paakkanen

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

Sisällys

1. Romanipoliittisen ohjelman seurantaindikaattorien kehittäminen
 - 1.1 Hankkeen tarkoitus, tavoitteet ja tausta
 - 1.2 Kuvaus indikaattorien kehittämisprosessista ja haasteista
 - 1.3 Ehdotukset Romanipoliittisen ohjelman tavoitekohtaisiksi seurantaindikaattoreiksi
2. Romaniväestön hyvinvoinnin indikaattorit
 - 2.1 Keskeiset hyvinvoinnin osa-alueet
 - 2.2 Romaneja koskevan tutkimuksen haasteet ja ratkaisut

Lähteet

1. Romanipoliittisen ohjelman seurantaindikaattorien kehittäminen

1.1 Hankkeen tarkoitus, tavoitteet ja tausta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti hankekautena 1.1.-31.12.2012 Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) TUKE-rahoituksella Romanipoliittisen ohjelman seurantaindikaattori –hankkeen, jonka tarkoituksena oli kehittää romaniväestön hyvinvointia ja Romanipoliittisen ohjelman (Rompo) ¹ toimeenpanoa koskevia seurantaindikaattoreita. Tavoitteensa oli kehittää Suomen olosuhteissa sovellettavia indikaattoreita, joilla voidaan mitata romaniväestön hyvinvoinnin kehittymistä ja verrata sitä koko väestön hyvinvoinnin kehittymiseen.

Suomen Romanipoliittinen ohjelma on romaniväestön hyvinvoinnin kehittämisen kannalta keskeinen toimenpideohjelma, jonka vaikutusten arviointi edellyttää seurantaindikaattoreiden kehittämistä. Suomen ensimmäinen Romanipoliittinen ohjelma (Rompo) valmistui vuonna 2009 ja sen toimeenpanoa ohjaa Valtioneuvoston periaatepäätös². Ohjelmassa on 10 toimintalinjausta, 32 tavoitetta ja 147 toimenpidettä, joiden yleisenä tavoitteena ja tarkoituksena on edistää romanivähemmistön osallisuutta ja yhdenvertaisuutta ja saada siten aikaan pysyviä ja kestäviä parannuksia romaniväestön asemassa. Romaniväestö on itse keskeisessä asemassa toteuttamassa ohjelmaa. Rompoa valmisteltaessa romaniväestön osallisuudesta huolehdittiin saattamalla romanien ääni kuuluviin laajapohjaisen työryhmän kautta, johon kuului romanijärjestöjen edustajia, alueellisten romaniasiain neuvottelukuntien suunnittelijoita ja romanityöryhmien jäseniä. Jokaiselle Romanipoliittisen ohjelman toimenpiteelle on määritelty vastuutaho, joita ovat: Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), Oikeusministeriö (OM), Sosiaali- ja terveysministeriö (STM), Ympäristöministeriö (YM), Sisäasiainministeriö (SM), Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), Romaniasiain neuvottelukunta (RONK) sekä neljässä aluehallintovirastossa toimivat alueelliset Romaniasiain neuvottelukunnat, Opetushallitus, Vähemmistövaltuutettu ja Suomen Yleisradio.

Rompon toimintalinjaukset

1. Romanilasten osallistumisen ja yhdenvertaisuuden lisääminen varhaiskasvatuksessa
2. Romanilasten ja –nuorten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden lisääminen perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa
3. Romaniväestön osallistuminen ammatilliseen koulutukseen
4. Romaniväestön työmarkkinoille sijoittumisen tukeminen
5. Romaniväestön hyvinvoinnin edistäminen ja sosiaali- ja terveystalouden kohdentamisen tehostaminen
6. Yhdenvertaisen kohtelun turvaaminen asumisessa ja turvattomuuden vähentäminen
7. Romanikielen ja -kulttuurin kehittämisen edistäminen
8. Romaniväestön yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen
9. Romaniasioiden hallinnollisten rakenteiden kehittäminen ja romanipolitiikan vahvistaminen
10. Kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen romanikysymyksissä

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos osallistui asiantuntijasihteerinä Romanipoliittisen ohjelman ohjaus- ja seurantaryhmän toimintaan ja toteutti toimenpideohjelman seurantakyselyn vastuutahoille. Ohjaus- ja seurantaryhmän päätöksellä vuoden 2012 aikana raportoitiin toimenpiteiden toteutuminen Euroopan komission³ romanistrategian painopistealueiden mukaisesti.

Euroopan komission painopisteet romanien oikeuksien toteutumisessa:

1. Koulutus: varmistetaan, että kaikki romanilapset suorittavat peruskoulun
2. Työllisyys: erojen kaventaminen romani- ja valtaväestön välillä
3. Terveys: erojen kaventaminen, erityisesti lapsikuolleisuuden vähentäminen

¹ Suomen Romanipoliittinen ohjelma. Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:48

² Valtioneuvoston periaatepäätös Romanipolitiikan linjauksiksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:16.

³ European Commission 2011. Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020.

4. Asuminen: asuntojen ja välttämättömien palveluiden saatavuus. Eron kaventaminen romaniväestön ja valtaväestön välillä asumiseen liittyvien julkisten palveluiden, kuten veden, sähkön ja jätehuollon suhteen.

Tämä raportti jakaantuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä esitetään vuonna 2012 ohjaus- ja seurantaryhmässä käsitellyt ehdotukset Romanipoliittisen ohjelman seurantaindikaattoreiksi. Toisessa osassa on määritelty keskeiset hyvinvoinnin osa-alueet, joiden kehitystä romaniväestössä tulisi seurata ja verrata koko väestön hyvinvoinnin tilaan. Näiden ilmiöiden tilasta romaniväestössä ei ole saatavilla väestötasoista tietoa, joten viimeisessä luvussa selvitetään romaniväestön hyvinvoinnin pohjatutkimuksen tarvetta ja siihen liittyviä haasteita ja ratkaisuja. Tutkitun tiedon perusteella on mahdollista kehittää lopulliset romaniväestön hyvinvoinnin indikaattorit.

Vastuutahoille osoitetun seurantakyselyn tuloksena saadut, toimenpidekohtaiset seurantatiedot on koottu tämän raportin liitteeseen. Liitteen pohjana on ohjaus- ja seurantaryhmälle jaetut muistiot vuoden 2012 seurannan painopisteistä asumisesta, koulutuksesta, työllisyydestä ja terveydenhuollosta, joihin on koottu syventävää tietoa Rompon toimintalinjauksista 1-6. Myös lopuista neljästä toimintalinjauksesta, jotka käsittelevät romanikieltä ja -kulttuuria, yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä, romaniasiain hallinnollisia rakenteita ja kansainvälistä yhteistyötä, on tehty seurantakysely niistä vastaaville hallinnon aloille. Näiden kyselyiden tuloksia ja mahdollisia indikaattoreita ei käsitelty vuoden 2012 aikana ohjaus- ja seurantaryhmässä, mutta ne on käsitelty tässä raportissa ja liitteessä.

1.2 Kuvaus indikaattorien kehittämisprosessista ja haasteista

Seuraavassa kappaleessa esitettävässä taulukossa on listattu ilmiöitä, joita voidaan käyttää Suomen Romanipoliittisen ohjelman seurantaindikaattoreina ohjelman toteutumista ja vaikuttavuutta arvioitaessa. Ehdotuksissa on hyödynnetty Romanipoliittisen ohjelman vastuutahoille osoitetun seurantakyselyn tuloksia ja Romanipoliittisen ohjelman ohjaus- ja seurantaryhmän kokouksissa pidettyjä esityksiä ja niistä käytyjä keskusteluja eri hallinnonalojen asiantuntijoiden ja romaniväestön edustajien keskuudessa. Selvityksessä noudatetaan YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR)⁴ kehittämää, kansallisesti sovellettavaa kolmiportaista mallia ihmisoikeusindikaattoreista. Indikaattorit on jaettu mallissa rakenteita, prosessia ja vaikuttavuutta koskeviin indikaattoreihin. Rakenteindikaattorit ovat tavoitteen toteutumisen edellyttämiä lakeja, säädöksiä ja asetuksia. Prosessi-indikaattorit ovat tavoitteen edistämiseen käytettyjä panostuksia, kuten hankkeita, tuotoksia ja resursseja, kuten esimerkiksi rahoitusta ja henkilöresursseja. Vaikuttavuusindikaattorit ovat ilmiöitä, joiden avulla voidaan mitata tavoitteen lopputulosta ja toivottua vaikutusta. Tietolähde on ehdotus mahdolliseksi seurantatiedon lähteeksi.

Rompon seurantaindikaattorien kehittämisen haasteita olivat ohjelman laaja-alaisuus ja siitä seurannut päätös priorisoida tiettyjä toimintalinjauksia. Rompon ohjaus- ja seurantaryhmän päätti ensimmäisessä kokouksessaan 3.4.2012 priorisoida neljää painopistealuetta, jotka olivat asuminen, koulutus, työllisyys ja terveydenhuolto, jotta seurantaprosessi olisi linjassa EU:n komission jäsenmailta edellyttämän kansallisten romanistrategioiden seurannan kanssa. Indikaattorien kehittämisprosessi eteni vuonna 2012 siten, että THL ehdotti ohjaus- ja seurantaryhmälle asumista, koulutusta, työllisyyttä ja terveydenhuoltoa käsitteleviä mahdollisesti seurattavia ilmiöitä, jotta kyseisistä toimintalinjauksista vastuussa olevat hallinnonalat voisivat päättää, mitkä ilmiöt kuvastaisivat parhaiten heidän vastuualallaan olevien tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta sekä päättää omien resurssiensa puitteissa sen, miten seurantatietoa tullaan jatkossa keräämään.

Asumisen ja koulutuksen hallinnonalojen kanssa pidettiin erilliset palaverit, joissa indikaattoreita työstettiin yhteistyössä. Työllisyyden osalta indikaattorien alustava pohdinta käytiin Työ- ja elinkeinoministeriön edustajan kanssa puhelimitse ja sähköpostitse. Terveys- ja sosiaalipalveluiden osalta hyödynnettiin THL:n sisäistä asiantuntemusta ja kehitettiin indikaattoreita sosiaali- ja terveyspalveluiden tutkimuksesta ja kehittämisestä vastaavien asiantuntijoiden kanssa. Ympäristöministeriön, Opetushallituksen ja Työ- ja elinkeinoministeriön edustajat

⁴ United Nations 2008 International Human Rights Instruments. Report on indicators for promoting and monitoring the implementation of human rights. HRI/MC/2008/3

esittelivät hallinnonalallaan tehtyä työtä Romanipoliittisen ohjelman ohjaus- ja seurantaryhmän kokouksissa. Tämän yhteistyön tuloksena THL kokosi ehdotuksia Romanipoliittisen ohjelman seurantaindikaattoreiksi, joista käytiin keskustelua ohjaus- ja seurantaryhmässä. Ryhmässä käsitellyt ehdotukset on koottu oheiseen taulukkoon.

Kehittämistyön seuraavaksi vaiheeksi jäi seurattavien ilmiöiden priorisoiminen ja indikaattori-en karsiminen, jotta seuranta antaisi kokonaisvaltaisen kuvan romanien oikeuksien ja olosuhteiden kehittymisestä siten, että ilmiöt olisivat mitattavissa säännöllisesti toistuvilla tiedonkeruilla. Nykytilan kartoittaminen antaa mahdollisuuden ilmiöiden priorisoimiseen. Erityisenä haasteena oli säännöllisesti toistuvien, romanien olosuhteiden kehittymistä mittaavien seurantatutkimusten puuttuminen ja se, että romaneja ei voida identifioida rekistereissä ja tilastoissa. Romaniväestö on lukumäärällisesti niin pieni, ettei heitä koskevia erillistarkasteluja voida tehdä kansallisten väestötutkimusten yhteydessä. Indikaattori- ja seurantatiedon ainoaksi ohjaus- ja seurantaryhmän keskusteluissa ehdotetuksi tietolähteeksi nousivat erilliselvitykset, joiden tekeminen on haastavaa sekä taloudellisesti että menetelmällisesti.

1.3 Ehdotukset Romanipoliittisen ohjelman tavoitekohtaisiksi seurantaindikaattoreiksi

TOIMINTALINJAUS 1: Lisätään romanilasten osallistumista ja yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa				
Tavoite Lisätään romanilasten osallistumista varhaiskasvatukseen	Rakenneindikaattori Varhaiskasvatustilanne Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973	Prosessiindikaattori Romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen kehittäminen (OPH) Romanilasten huomioiminen päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmissa (VASU) ja esiopetuksen opetussuunnitelmissa (LEOPS)	Vaikuttavuusindikaattori Esiopetukseen osallistuvien romanilasten määrän nousu	Tietolähde OPH
Vahvistetaan romanilasten oppimis- ja koulunkäynti valmiuksia	Samat kuin yllä sekä Perusopetuslaki 628/1998	Sama kuin yllä	Perusopetuksen 1. vuosiluokan kertaavien romanioppilaiden määrän väheneminen	OPH
Vahvistetaan romanilasten kulttuurisia oikeuksia	Asetus 1777/2009 vieras/saamen/romanikielisten oppilaiden valtion avustuksesta Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta 1705/2009	Materiaali romanikulttuurista ja -kielestä. (OPH) Valtionavustukset (OPH) Romanikielen opettajien määrä	Romanikielen opetukseen osallistuvien määrä % romanioppilaiden määrästä	OPH

Kehitetään yhteistyötä ja tuetaan vanhemmuutta	Neuvola- asetus 338/2011	Romaniperhetyö	Kodin ulkopuolelle sijoitetuttujen alaikäisten romanilasten määrä	Kunta
TOIMINTALINJAUS 2: Lisätään romanilasten ja -nuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa				
Tavoite Kehitetään toimia ja yhteistyömuotoja romanilasten ja -nuorten koulunkäynnin tukemiseksi ja peruskoulun suorittamiseksi	Rakenneindikaattori Perusopetuslaki Lukiolaki Laki ammatillisesta koulutuksesta	Prosessiindikaattori Kehittämistoiminta (OPH) Valtionavustukset Opettajien täydennyskoulutukset Romanihuoltajien seminaarit Romanitaustaiset koulunkäyntiavustajat	Vaikuttavuusindikaattori Peruskoulun suorittaneiden romanioppilaiden määrä % romani oppilaista Romani oppilaiden poissaolojen väheneminen	Tietolähde OPH
Kehitetään koulujen käytäntöjä ja toimintatapoja romanioppilaan oppimisen tukemiseksi	Perusopetuslaki 628/1998 Laki perusopetuslain muuttamisesta 642/2010	Samat kuin yllä sekä yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarve romanioppilailta	Sama kuin yllä	OPH
Lisätään tietoa romanikulttuurista ja romaniväestön olosuhteista opettajankoulutuksessa ja oppimateriaaleissa	-	Romanikulttuurimateriaalit opettajankoulutuksessa ja oppimateriaaleissa (mm. YES 5-hankkeen tuottamat)	-	OPH/ SM/ YES-5
Lisätään romanilasten ja nuorten osallistumis- ja harrastus mahdollisuuksia	-	-	-	Kunta
TOIMINTALINJAUS 3: Tehostetaan romaniväestön osallistumista ammatilliseen koulutukseen				
Tavoite Selvitetään aikuisen romaniväestön koulutustarpeita ja suunnataan ammatillista koulutusta romaniväestölle	Rakenneindikaattori -	Prosessiindikaattori Opetushallituksen selvitys romanien koulutustarpeista 2013-2014 (tulossa)	Vaikuttavuusindikaattori -	Tietolähde OPH
Tuetaan ja lisätään aikuisen romaniväestön hakeutumista tutkintotavoitteiseen	-	Sama kuin yllä	-	OPH

ammattilliseen koulutukseen				
Laajennetaan romaniväestön ammatillisen koulutuksen vaihtoehtoja ja ammatillisia valintoja	-	Sama kuin yllä	-	OPH
TOIMINTALINJAUS 4: Tuetaan ja edistetään romaniväestön sijoittumista työmarkkinoille				
Tavoite Vahvistetaan romanien integroitumista työmarkkinoille tehostamalla työhallinnon palveluja ja moniammatillista yhteistyötä	Rakenneindikaattori Rakennetyöttömyyden alentamislinjaukset Laki työmarkkina/yrityspalveluista	Prosessiindikaattori Romanien koulutusryhmät Romanitautistaiset tukihenkilöt (Uusitaito-hanke) Palkkaisinko romanin?-opas	Vaikuttavuusindikaattori Palaute TE-toimistosta (työllisyysaste edellyttää romanien identifioimista Tilastokeskuksen kyselystä)	Tietolähde TE-toimistot
Kehitetään romanien työllistymistä tukevia palveluja ja toimintamuotoja	Samat kuin yllä	Samat kuin yllä	Samat kuin yllä	TE-toimistot
Kehitetään romaniväestölle uusia työllistymisen muotoja ja vahvistetaan edellytyksiä romanien yrittäjyydelle	Samat kuin yllä	Tiedottaminen työvoimapolitiisesta avustuksesta romanijärjestöille	Samat kuin yllä	TE-toimistot
Lisätään romaniväestölle tietoa työelämän käytännöistä sekä tiedotusta työnantajille romanien syrjinnän ehkäisemiseksi ja ennakkoluulojen purkamiseksi	-	Työelämäopas/verkkosivusto romaniväestölle	kohderyhmien tavoittaminen (palaute) sosiaalinen media ja mahdoll. kysely kohderyhmille	YES 5-hanke
TOIMINTALINJAUS 5: Edistetään romaniväestön hyvinvointia ja tehostetaan sosiaali- ja terveystalouden kohdentumista				
Tavoite Kartoitetaan romaniväestön elinoloja sekä terveys- ja sosiaalipalvelujen tarvetta ja käyttöä	Rakenneindikaattori -	Prosessiindikaattori Romanien terveys- ja hyvinvointitutkimus (ROTE) pilotti 2013	Vaikuttavuusindikaattori keskeiset hyvinvoinnin osa-alueet luku 2.1	Tietolähde THL
Tehostetaan syrjäytymisen ehkäisyä ja vahvistetaan sosiaali- ja terveystalouden palveluja	Terveystalouden huolto laki 30.12.2010/1326	Kuntien toimenpiteet Kuntien Kaste – hankkeet ja ESR- hankkeet	Samat kuin yllä	Kunta
Lisätään tiedotusta romaniväestölle osana sosiaali- ja terveydenhuollon ennaltaehkäisevää	-	YES 5: Romaniportaali THL: Kaventaja Kasvun kumppanit	Samat kuin yllä	-

toimintaa		lastensuojelun käsikirja OPH: Romani ja terveyspalvelut Oulun kaupunki: Vast Vastensa-opas sosiaalipalveluista SRY: Opas romanivanhusten omaishoidosta		
TOIMINTALINJAUS 6: Turvataan yhdenvertainen kohtelu asumisessa ja vähennetään turvattomuutta				
Tavoite Kehitetään asumispalveluiden yhdenvertaisuutta ja edistetään romaniväestön asumiseen ja asuinoloihin liittyvien ongelmien ratkaisemista	Rakenneindikaattori Yhdenvertaisuuslaki 21/2004	Prosessiindikaattori YM raportti 8/2012 YES 5- hankkeen alueelliset seminaarit	Vaikuttavuusindikaattori ARA:lle / eduskunnan oikeusasiamiehelle / Vähemmistövaltuutetulle tehdyt, viranomais päätökseen johtaneet yhteydenotot.	Tietopohja -
Edistetään romaniväestön yhdenvertaista kohtelua viranomaiskäytännöissä	Sama kuin yllä	Sama kuin yllä sekä Romanin ja poliisin kohdatessa – opas (OPH/SM 2007)	Sama kuin yllä	-
TOIMINTALINJAUS 7: Edistetään romanikielen ja -kulttuurin kehittymistä				
Tavoite Kehitetään romanikielen opetusta ja opettajien koulutusta	Rakenneindikaattori -	Prosessiindikaattori Romanikieltä opettavien täydennys koulutus mm. Romano-hanke YES-5 hankkeen asennekampanja	Vaikuttavuusindikaattori -	Tietopohja OPH /SM (YES-5-hanke)
Laajennetaan ja vahvistetaan romanikielen opetusta perus- ja aikuiskoulutuksessa	Asetus 1777/2009 vieras/saamen/romanikielisten oppilaiden valtion avustuksesta	Romanikielen ja -kulttuurin opetus (HY 2011) OPH:n erityisavustus romanikielen kielipesätoimintaan Valtionavustukset romanikielen opetukseen	Romanikieltä opettavien määrä Romanikieltä opiskelevien määrä Romanikielen kielipesiin osallist. määrä	OPH
Vahvistetaan romanien kielellisten oikeuksien toteutumista	Sama kuin yllä	Sama kuin yllä	Sama kuin yllä	OPH

Tuetaan romanien kulttuuritoiminnan kehittymistä ja esille-tuomista	-	Selvitys: Romanit ja kulttuuri (Toivanen 2012, Ihmisoikeusliitto) Suomen romanien historia (Pulma (toim.) SKS 2012)	-	-
Vahvistetaan romanivähemmistön osallisuutta ja romanikielen ja -kulttuurin näkyvyyttä YLE:n ohjelmatoiminnassa	-	YLE romanikielinen ohjelmatuotanto, esim. Romano Mirits-romaninkieliset radiouutiset.	Selvitys (Friman, 2011) romanien näkemyksistä Ylen sisällöistä ja palveluista.	YLE
TOIMINTALINJAUS 8: Vahvistetaan romaniväestön yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä				
Tavoite Puretaan romaniväestöön kohdistuvia ennakkosenteita ja lisää tietoa romaniväestön tilanteesta ja romanikulttuurista	Rakenneindikaattori Yhdenvertaisuuslaki 21/2004	Prosessiindikaattori YES 5 –hankkeen tuottama romanien historiaan, kulttuuriin ja nuorten arkitodellisuuteen liittyvä oppimateriaali peruskoulun yläasteelle. www.romanit.fi	Vaikuttavuusindikaattori Syrjinnän seuranta ryhmän mahdolliset indikaattorit	Tietolähde SM / YES 5-hanke/Syrjinnän seurantar ryhmä
Puututaan romaniväestön kokemaan moniperusteiseen syrjintään sekä ryhmän sisäiseen syrjintään	Sama kuin yllä	YES 5-hankkeen asennekampanja	Sama kuin yllä	SM
TOIMINTALINJAUS 9: Kehitetään romaniasiain hallinnollisia rakenteita ja vahvistetaan romanipolitiikkaa				
Tavoite Vahvistetaan romani-asioiden hoidon institutionaalisia rakenteita sekä kansallisella että alueellis-paikallisella tasolla	Rakenneindikaattori -	Prosessiindikaattori -	Vaikuttavuusindikaattori -	Tietolähde STM/ RONK/ ALUE RON- Kit
Vahvistetaan romanivähemmistön oikeuksien toteutumista ja yhteiskunnallisia vaikuttamismahdollisuuksia	-	Rompon toimeenpano	-	RONK
Vahvistetaan edellytykset pitkäjänteisen romanipolitiikan kehittämiselle, toimeenpanolle ja seurannalle	Valtioneuvoston periaatepäätös Romanipolitiikan linjauksiksi. 2010	Sama kuin yllä	-	STM /RONK
Edistetään osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön romani-kysymyksissä	-	UM: Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipolitiikan	FRA:n kehittämät EU:n jäsenmaiden yhteiset romanien	UM STM

		edistämiseksi STM: European Platform for Roma Inclusion STM/THL: FRA Measuring Roma Integration ad- hoc working party	integraation indikaattorit	
--	--	---	-------------------------------	--

Romanipoliittisen ohjelman ohjaus- ja seurantaryhmän edistää yllä olevassa listassa tietolähteinä mainittujen tahojen kanssa seurantatiedon säännöllistä keräämistä ja raportoimista ohjaus- ja seurantaryhmällä olemassa olevien resurssien puitteissa.

2. Romaniväestön hyvinvoinnin indikaattorit

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määritteli keskeisiä hyvinvoinnin osa-alueet, joiden kehitystä romaniväestössä tulisi seurata ja joista on olemassa koko väestöä koskevaa tietoa. Tämä lista tutkittavista asioista ja ilmiöistä on alustava ehdotus romanien hyvinvoinnin indikaattoreiksi, ja samalla alustava suunnitelma romanien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen sisällöksi. Tutkimuksella voidaan kartoittaa aikuisten (yli 18v) romanien terveyttä ja hyvinvointia. Indikaattorit eli seurantamittarit on mahdollista kehittää pohjatutkimuksen tulosten perusteella. Romanipoliittisen ohjelman tavoitteiden kannalta keskeinen ryhmä ovat romanilapset ja -nuoret, joten THL:ssä on käyty alustavia keskusteluja sisällyttää Kouluterveyskyselyyn kieli- ja kulttuurivähemmistötaustaa määrittävä muuttuja, esimerkiksi kotona suomen ohella puhuttu kieli tai koettu kieli- ja kulttuuritausta.

Romaniväestön hyvinvoinnin kannalta keskeisten ilmiöiden määrittelyn pohjana on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemä indikaattorityö, erityisesti verkkopalvelu Hyvinvointikompassi⁵, joka sisältää koko väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä terveys- ja sosiaalipalveluiden käyttöä ja kehitystä mittavia indikaattoreita.

Lähtökohtana on, että romanien terveys on luultavasti heikomman sosioekonomisen aseman vuoksi koko väestöön verrattuna huonompi ja romanit käyttävät terveystalv palveluja koko väestöstä vähemmän. Vuoden 1970 väestölaskennassa tehty poiminta romaniväestöstä osoitti, että romanien sosiaalinen tausta ja elinolot olivat huomattavasti kantaväestöä heikommat. Ikääntyviä oli vähemmän ja yksinhuoltajia huomattavasti enemmän kuin kantaväestössä ja romaneilla oli kantaväestöä useammin tuntematon elinkeino ja ammattiasema.⁶ Ympäristöministeriön tuoreen selvityksen mukaan monet romanien asumiseen liittyvät ongelmat ovat kytköksissä yleiseen huono-osaisuuteen, kuten toimeentulon ongelmiin.⁷ STM:n arvion mukaan romanit ovat yliedustettuina toimeentulotuen saajina, mutta käyttävät muun muassa päihde- ja vanhushuollon sekä varhaiskasvatuksen palveluita kantaväestöstä vähemmän⁸. Romaninuorten keskuudessa peruskoulutuksen suorittavien osuus on noussut viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta jatkokoulutukseen hakeutuvien määrä on huomattavasti kantaväestöön kuuluvia nuoria alhaisempi.⁹ Romanien työllistymisen esteitä ovat alhainen koulutustaso, työkokemuksen puute sekä ennakkoluulot romaneja kohtaan, mutta myös romanien omat asenteet ja sopivien työpaikkojen vähäisyys.¹⁰

⁵<http://www.hyvinvointikompassi.fi/fi/web/hyvinvointikompassi/>

⁶ Suomen virallinen tilasto VI C:104.1970 Osa XVIIIB Väestölaskenta. Mustalaiset. Tilastokeskus, 1974.

⁷ Törmä S, Huotari K, Tuokkola K 2012 Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus. Ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön raportteja 8/2012

⁸ Hirvilampi, Tuula & Laatu, Markku 2008 Epäoikeudenmukainen kohtelu on romaniasiakkaiden arkea.

teoksessa Hirvilampi & Laatu, 2008 Toinen vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto, Helsinki

⁹ Rajala, Susanna, Salonen, Minna, Blomerus, Satu & Nissilä, Leena 2012 Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011 ja toimenpide-ehdotukset. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2011:26

¹⁰ Syrjä H, Valtakari M 2008 Romanien pitkä matka työn markkinoille. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ ja yrittäjyys 22/2008

2.1 Keskeiset hyvinvoinnin osa-alueet

Asia	Tarkennus	Keskeinen ilmiö	Mahdollinen tietopohja
Elinolot	Työllisyys	Pitkäaikaistyöttömyys ja työllistymisen esteet	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Varhaiskasvatus	Esiopetuksessa olevat	OPH?
	Koulutus	Peruskoulun suorittaneet	OPH?
		Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24 vuotiaat	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Asuminen	Vuokralla asuvien osuus	THL:n mahdollinen romanitutkimus
		Ahtaasti asuvat lapsiperheet	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Tulot	Toimeentulotukea saaneet	THL:n mahdollinen romanitutkimus
		Koettu tulojen riittävyys	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Turvallisuus	Asuinalueen turvallisuuden tyytyväisten osuus	THL:n mahdollinen romanitutkimus. Viharikostutkimus
	Luottamus	Luottamus instituutioihin	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Osallisuus	Osallistumisaktiivisuus	THL:n mahdollinen romanitutkimus
		Äänestysaktiivisuus	THL:n mahdollinen romanitutkimus
		Koettu syrjintä	THL:n mahdollinen romanitutkimus
		Koettu yksinäisyys	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Läheisten ystävien määrä	THL:n mahdollinen romanitutkimus	
Elintavat	Ylipaino aikuiset	BMI yli 30	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Ylipaino nuoret	Ylipaino % 8-9 lk.oppilaat	Kouluterveyskysely?
	Tupakointi aikuiset	Päivittäin tupakoivat	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Tupakointi nuoret	Tupakoi päivittäin,% 8-9 lk.oppilaat	Kouluterveyskysely?
	Alkoholin kulutus aikuiset	Alkoholin liikkäyttö (Audit-C)	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Alkoholin kulutus nuoret	Tosi humalassa väh. 1krt/kk 8-9 lk.oppilaat	Kouluterveyskysely?
	Ravitsemus	Kasvien, kalan, maitotuotteiden, ravintorasvojen kulutus	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Vapaa-ajan liikunta	Päivittäin kuntoliikuntaa harrastavien osuus	THL:n mahdollinen romanitutkimus
Terveydentila	Koettu terveys aikuiset	Terveytensä enint. keskitasoisiksi kokevat	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Koettu terveys nuoret	Terveytensä enint. keskitasoisiksi kokevat 8-9lk. oppilaat	Kouluterveyskysely?
		Oireet (mm. selkäkipu)	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Pitkäaikaissairaudet	Lääkärin toteamat vakavat pitkäaikaissairaudet	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Objektiivinen terveys (terveystarkastus)	Verenpaine, hemoglobiini, näkö, kuulo	THL:n mahdollinen romanitutkimus

		Masentuneisuus 8-9 lk.oppilaat	Kouluterveyskysely?
Toimintakyky	Fyysinen toimintakyky	Liikkumiskyky, puristusvoima ym.	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Psyykinen toimintakyky	Kognitiivinen toimintakyky, muisti ym.	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Sosiaalinen toimintakyky	Asioiminen,arkitoimista suoriutuminen	THL:n mahdollinen romanitutkimus
Työkyky	Koettu työkyky	Työkykynsä hyväksi tuntevien osuus	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Työkyvyttömyyseläke	Työkyvyttömyyseläkkeellä olevat	THL:n mahdollinen romanitutkimus
Sosiaalipalvelut	Lastensuojelu	Kodin ulkopuolelle sijoitetut alaikäiset	THL:n mahdollinen romanitutkimus
Sosiaalipalvelut	Aikuissosiaalityö	Käyttö ja koettu tarve	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Mielenterveys- ja päihdepalvelut	Käyttö ja koettu tarve	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Vanhusten palvelut	Käyttö ja koettu tarve	THL:n mahdollinen romanitutkimus
Terveyspalvelut	Terveyskeskuspalvelut	Käyttö ja koettu tarve	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Työterveyspalvelut	Käyttö ja koettu tarve	THL:n mahdollinen romanitutkimus
	Neuvola	Käyttö ja koettu tarve	THL:n mahdollinen romanitutkimus

Mikäli yllä listatuista ja mahdollisesti myös muista, pilottitutkimuksessa esille tulevista ilmiöistä, saadaan kerättyä vertailukelpoista tilastotietoa, voidaan muodostaa Suomen romaniväestön hyvinvoinia mittavia indikaattoreita. Ilmiöt ovat osittain samoja, joiden perusteella mitataan myös Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämissuunnitelman eli Kaste II (2012-2015) -ohjelman tavoitteiden toteutumista. Kaste I:n indikaattorit ovat löydettävissä THL:n verkkopalvelusta SOTKANet.¹¹ Kaste II-ohjelmassa kieli- ja kulttuurivähemmistöjen erityistarpeet otetaan huomioon osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä ja palveluiden kehittämisessä¹²

2.2 Romaneja koskevan tutkimuksen haasteet ja ratkaisut

- Otoksen muodostaminen

Suomen romanien väkiluvuksi on viimeksi arvioitu vuonna 1995 tehdyssä tutkimuksessa 8910, ja nykyisin arviot liikkuvat 10 000-12 000 välillä.¹³ Henkilörekisterilaki (471/1987) kieltää arkaluontoisten tietojen, kuten etnisen alkuperän, merkitsemisen rekistereihin (§6).¹⁴ Romanian tutkimisessa ei voida käyttää väestötietoihin perustuvaa satunnaisotantaa. Vuoden 1970 väestölaskennassa Suomen romanien elinkeinonjakauma, ammatit, ruokakuntien koko ja asumisolot on viimeksi kartoitettu tilastollisesti ja tätä tarkoitusta varten silloinen Sosiaaliväestökeskus keräsi romanien henkilötunnukset, jotka hävitettiin tutkimuksen teon jälkeen. Romanipoliittiseen

¹¹ <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu/hakusivu?group=909>

¹² Kaste II. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) 2012-2015.stm.fi/kaste

¹³ Välimäki, Sari: Romanianvanhusten elinoloista Suomessa. Stakes 38, 1997

¹⁴ Finlex-tietokanta <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1987/19870471luettu> 25.2.2012

toimintaohjelmaan sisältyy toimenpide, jonka mukaan ”vahvistetaan romaniväestöä koskevaa tietopohjaa selvittämällä tiedonhankinnan edellytyksiä, kehittämällä tiedonhankinnan menetelmiä ja toteuttamalla erillisselvityksiä.”

Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puitesopimuksen neuvoantava komitea on todennut lausunnossaan, että etnisen taustan rekisteröintikielto ja siitä johtuva tilastotietojen puuttuminen vaikeuttavat Suomen romanien elinolojen seuranta ja kehittämistoimenpiteitä. Vähemmistövaltuutettu teki ensimmäisessä vuosikertomuksessaan työministeriölle aloitteen, jonka mukaan tilastointia tulisi kehittää niin, että romaniväestöä koskevien mm. työllistymiseen liittyvien ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen helpottuisi.¹⁵ Olemassa olevia rekisteritietoja voidaan tietyissä erityistapauksissa hyödyntää tutkimustarkoituksiin.¹⁶ Yhteystiedot ja mahdolliset henkilötiedot tulee kerätä romaneiksi itsensä identifioimilta ihmisiltä itseltään.

- Tutkittavien luottamuksen saavuttaminen

Kontakti tavoitettaviin tutkittaviin luodaa romanijärjestöjen ja -asioiden valtiohallinnon toimijoiden kautta. Tutkimuksesta tiedottamisen ja niin kutsutun lumipallo-efektin avulla voidaan saada lisää yhteystietoja. Tutkittavien luo tehdä voidaan tehdä kotiovikäyntejä, joissa selitetään tarkemmin tutkimuksen tarkoitus, menetelmät ja pyydetään tutkittavia allekirjoittamaan suostumuslomake tutkimukseen osallistumisesta. Tärkeintä on saada romaniväestö kokemaan, että tutkimus palvelee heidän omaa etuaan ja että he itse osallistuvat sen toteutukseen ja suunnitteluun. Tärkeää on myös taata mahdollisimman laajoja verkostoja hyödyntämällä, ettei otokseen tule joukko verkostojen kautta valikoituneita romaneja.

- Terveyteen liittyvät puhtaus- ja moraalikysymykset

Romanien terveyteen liittyvään tutkimukseen liittyy erityishaasteita tutkimusaiheen vuoksi.

Suomen Romaniyhdistyksen Vanhat- projektin tuotoksena syntyneessä Romanivanhusten palvelutarvekartoituksessa todetaan erinäisiä romanien terveyteen liittyvän tutkimuksen haasteita: seksuaalisuuteen, sukupuolisuuteen, ihmisruumiiseen tai sen toimintoihin, raskauteen, synnytykseen tai sairauteen liittyviä asioita ei saa puhua muiden romanien läsnä ollessa ja romanit käyttävät näistä asioista puhuessaan kiertoilmaisuja. Sairauden tai vanhuuden aiheuttamat oireet voivat olla niin kiusallisia, etteivät romanit, erityisesti vanhukset, puhu niistä edes lääkäriille. Vaikka käyttäytymissäännöt eivät koske kantaväestöä, romanit usein toivovat, että kun kantaväestö puhuu suorasukaisesti romanien tabuina pitämistä asioista, se tapahtuisi vain kuulijoiden ollessa samanikäisiä ja samaa sukupuolta edustavia romaneja.¹⁷ Tutkimuskysymykset on suunniteltava huolella romanikulttuurin asiantuntijoiden kanssa ja lomakkeiden kielen on oltava selkokieltä, jota suurin osa suomen romaniväestöstä ymmärtää.

Tässä mainittujen haasteiden ratkaisujen löytämiseksi ja varsinaisen tutkimuksen menetelmien kehittämiseksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteuttaa STM:n tuella vuonna 2013 Romanien terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (ROTE) pilottitutkimusta, jonka kokemusten pohjalta on mahdollista kehittää valtakunnallisen tutkimuksen menetelmät.

¹⁵ Puumalainen, Mikko 2002 Vähemmistövaltuutetun vuosikertomus. Vähemmistövaltuutetun toimisto. 2002.

¹⁶ Syrjä, Hannele 2008 Romanien työllistyminen tutkimuksellisenä haasteena. Työpoliittinen Aikakauskirja 4/2008

¹⁷ Majaniemi P, Viljanen A M 2008 Romanivanhusten palvelutarvekartoitus. De patti phuuri-denge-douva hin godjiba. Anna kunnia vanhuksille – se on viisautta. Suomen Romaniyhdistys ry.

Lähteet

European Commission 2011 Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020.

Hirvilampi, Tuula & Laatu, Markku 2008 Epäoikeudenmukainen kohtelu on romaniasiakkaiden arkea.

teoksessa Hirvilampi & Laatu, 2008 Toinen vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto, Helsinki

Puumalainen, Mikko 2002 Vähemmistövaltuutetun vuosikertomus. Vähemmistövaltuutetun toimisto. 2002.

Suomen Romanipoliittinen ohjelma. Työryhmän esitys. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:48

Suomen virallinen tilasto VI C:104.1970 Osa XVIIIB Väestölaskenta. Mustalaiset. Tilastokeskus, 1974

Syrjä, H 2008 Romanian työllistyminen tutkimuksellisenä haasteena. Työpoliittinen Aikakauskirja 4/2008

Syrjä, H, Valtakari M 2008 Romanian pitkä matka työn markkinoille. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ ja yrittäjyys 22/2008

Palkkaisinko romanin? Opas romanien kouluttajille, koulutuksen järjestäjille ja työvoimaviranomaisille. 2011 ESR Valtakunnallinen välityömarkkinat –hanke. TEM

Majaniemi P, Viljanen A M 2008 Romanivanhusten palvelutarvekartoitus. De patti phuuri-denge-douva hin godjiba. Anna kunnia vanhuksille – se on viisautta. Suomen Romaniyhdistys ry.

Rajala, Susanna, Salonen, Minna, Blomerus, Satu & Nissilä, Leena 2012 Romanioppilaiden perusopetuksen tilannekatsaus 2010-2011 ja toimenpide-ehdotukset. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2011:26

Romani ja terveyspalvelut. Opas terveydenhuollon ammattilaisille. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2012:6

Törmä S, Huotari K, Tuokkola K 2012 Romanian asuminen ja yhdenvertaisuus. Ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön raportteja 8/2012

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste II) 2012–2015 (STM)

Sosiaali- ja terveysministeriö. Asettamispäätös STM 128:00/2011

United Nations 2008 International Human Rights Instruments. Report on indicators for promoting and monitoring the implementation of human rights. HRI/MC/2008/3

Valtioneuvoston periaatepäätös Romanipolitiikan linjauksiksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:16.

Vast Vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. 2007 Oulun kaupunki, ESR equal-hanke

Välimäki, Sari: Romanivanhusten elinoloista Suomessa. Stakes 38, 1997

Internet-lähteet

Finlex-tietokanta (Henkilötietolaki) <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1987/19870471>

Hyvinvointikompassi <http://www.hyvinvointikompassi.fi/fi/web/hyvinvointikompassi/>

Kasvun kumppanit [www.thl.fi>kasvunkumppanit>ajankohtaista>kuukauden-tema>2011>romanilapset](http://www.thl.fi/kasvunkumppanit/ajankohtaista/kuukauden-tema/2011/romanilapset))

Kaventaja [www.thl.fi>eriarvoisuus>vähemmistöt](http://www.thl.fi/eriarvoisuus/vahemmistot) ja erityisryhmät>romanit

Kouluterveyskysely

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely

Lastensuojien käsikirja <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/romanasiat/>

SOTKANet <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>

TEAviisari (Kunnan terveyden edistämistäktiivisuus) [www.thl.fi>etusivu>tutkimus](http://www.thl.fi/etusivu/tutkimus) ja kehittäminen>työkalut

Yhdessä yrittämään! <http://www.yhteistoiminta.fi>

Yhdenvertaisuus <http://www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/asennemeininki/nuoret/>

LIITE 3

SUOMEN VASTAUKSET KOMISSION KYSELYYN KANSALLISEN ROMANISTRATEGIAN TOIMEENPANOSTA

Questionnaire: Roma Inclusion in Member States

4.11.2009

Member state: Finland

Answers provided by:

Viveca Arrhenius, Ministry of Social Affairs and Health

Sarita Friman-Korpela, Ministry of Social Affairs and Health/Advisory Board on Romani Affairs

(1) National coordination of Roma policies

- *Is there a coordination process at national level for implementing policies focused on Roma inclusion? Yes/No*

If yes,

- *Who is in charge ? (5 lines max)*
- *What are the main features (successes, difficulties) of this national coordination process? (5 lines max)*
- *How are Roma communities and Roma civil society involved?*

Each ministry is responsible for Roma policies concerning its mandate. No official overall responsibility has been given to any Ministry. The Ministry of Social Affairs and Health and the Advisory Board on Romani Affairs attached to the Ministry have in practice been actively involved in questions concerning Roma. The Board serves as a platform for co-operation and expertise on Roma issues between the Roma people in Finland and the authorities. The success stories of the Board are creating permanent structures, shaping attitudes and developing common positions. The challenge is to commit all the stakeholders to the work. The board consists of a chair and 16 members of which 9 represent different Roma NGOs and regional Roma boards.

(2) Relevance of the issue and progress achieved

- *What are the biggest challenges for Roma inclusion at national level (e.g. segregation in schools or lack of labour market relevant skills and qualifications, access to health services, poverty, unemployment, indebtedness, lack of ID documents, discrimination, violence against Roma, segregation/isolation of settlements, bad housing conditions, cultural-including linguistic- exclusion, lack of poverty titles for land, others)? (10 lines max)*

The biggest challenges for Roma inclusion in Finland is access to employment and finishing basic education with a diploma. We still have challenges with some Roma children leaving school early, which makes access to vocational training and entering into labour market difficult.

- *Since 2004, where has the most important progress been achieved (please indicate the project, programme or policy which has been implemented, as well as court rul-*

ings or important legislative progresses)?

- *access to and quality of education* **X**
- *employment and entrepreneurship of Roma*
- *Roma health*
- *poverty and social inclusion*
- *Roma housing*
- *others:* **X**

- Developing participatory mechanisms at regional and local level
- National Policy on Roma in Finland (2009)
- Special surveys on the obstacles to the placement of Roma on the labour market (2008), mapping the service needs of the Roma elderly in Finland (2008), the Welfare of Roma children and youth and the realization of their rights in Finland (2009), The status and use of Finnish Romany language (2009) and a history project on the Finnish Roma that has started in 2009. (total 30 lines max)

In Finland support for learning Romany language has been granted for basic education in municipalities, for training of prisoners and for liberal adult education. In order to facilitate basic education of Roma children, the Finnish National Board of Education is funding local projects in 24 municipalities in 2009. Furthermore, a centre (Tsetanes) with the task to promote cooperation between Roma NGOs and educational institutions has been set up in 2009. The Research institute for the languages in Finland is an expert centre for linguistic studies on Finnish, Swedish, the Sámi languages, Romany and Finnish Sign Language.

In addition to the National Advisory Board on Romani Affairs, there are four Regional Advisory Boards on Romani Affairs in conjunction with the State Provincial Offices in the southern, northern, eastern and western part of Finland. They are financed by the State budget since 2006. The Advisory Boards act as cross-sectorial bodies for the Roma population and the authorities. They work with both provincial and local authorities. There are additional 20 local Roma working groups.

A working group set up by the Finnish Minister of Social Services and Health Ms. Paula Risikko has just finished its work to prepare Finland's first National Roma Policy. The objective of the National Policy on Roma is equal treatment and inclusion of people belonging to the Roma minority in different spheres of life in Finland. The programme includes concrete recommendations covering education, employment, welfare and health, housing, the police and prison administration, Romani language and culture, elimination of discrimination, institutional matters and international activities. Different min-

istries, Roma NGOs and regional Advisory Roma Boards were members of the working group.

- *What are the future priorities and actions of your government in the field of Roma inclusion? (5 lines max)*
- *Since 2004, has your country encountered inter-ethnic tensions/violence concerning Roma? Is the incidence increasing? (5 lines max)*
- *Please indicate how Roma communities and/or Roma NGOs are involved in designing, implementing and monitoring relevant policies (5 lines max)*

Our first priority is the implementation and the follow up of the National Roma Policy Programme, which includes actions on for example education, employment, housing, Romany language, structures for participation and empowerment of Roma NGOs.

Violence against Roma people has not been reported in Finland. A new report¹ on the welfare of Roma Children and youth and the realization of their rights in Finland reveals bullying in schools.

Roma NGOs influence policies at different levels through the permanent structures at national, regional and local levels. They take part in working groups, give written statements and participate in hearings for example in Parliament.

(3) Living Situation of Roma Communities in your country (several answers possible)

Roma Communities are settling mostly in

- Urban areas with high percentage of Roma people
- Urban areas with broader ethnic diversity
- Suburbs with high percentage of Roma people
- **Suburbs with broader ethnic diversity**
- Rural areas with high percentage of Roma people
- **Rural areas with broader ethnic diversity**
- Geographically isolated settlements

Roma people live mostly in

- Houses
- **Apartments**
- Irregular structures (makeshift, shantytowns)
- Occupied structures (with or without legal recognition)
- Segregates/isolates settlements

Roma are mostly

- Mobile communities with national citizenship of the country
- Mobile communities with citizenship of another EU Member State
- Mobile communities with citizenship of a 3rd country
- Mobile communities of stateless persons/persons without documents

*What percentage do sedentary communities represent of the total Roma population in your country (if available data) **100** %*

¹ Summary in English at http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101063&name=DLFE-9934.pdf

In Finland Roma people are permanent residents of municipalities and mobile communities do not exist. There are, however, Roma people from other EU Member States staying in Finland on a temporary basis according to the rules of free movement within the European Union. This is an increasing phenomenon, especially in summer time.

(4) Vulnerable Subgroups

Are there programmes or policies for particularly vulnerable subgroups within the Roma Communities (notably children, early school leavers, women, elderly Roma, Roma with disabilities, Roma without ID documents, others...)? (5 lines max)

There are special programmes running for Roma children and early school leavers in 24 municipalities. (See point 2)

(5) Common Basic Principles

Have any of the common Basic Principles been taken into account in drawing up measures for Roma inclusion? Yes/No

If yes, please give more information (5 lines max)

Finland can sign up to all the common basic principles, but would like to highlight the principles on participation (4) and local and regional administration (8).

Integration and mainstreaming of all services are the starting points of our policies. Mainstreamed and integrated services may be supplemented with specially focused measures: e.g. staff with a Roma background has been employed by municipalities to ordinary day-care centres and schools in order to assist Roma children and families.

The Regional Advisory Boards have increased the participation of the Roma in decision-making at local level. Their tasks include increasing the understanding of Romany culture, promoting equality and preventing discrimination. The Regional Advisory Boards can also run regional and local development projects for improving the situation of Roma people.

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

European Commission

Ref. Commission Communication on an EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020; Letter from vice-President Viviane Reding 1.12.2011

Subject: Finland's response to the Commission

Background

In the European Commission communication on an EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020 (COM(2011)173 final) and the Council conclusions on the matter (2011/C258/04), the Member States are requested to prepare or revise their national Roma integration strategies and present them to the Commission by the end of December 2011. The Commission requests that the response includes the following information: description of the situation of Roma, national goals relating to access to education, employment, health care and housing, an action plan with concrete measures to improve the education, employment, health care and housing of Roma, a description of the links between the national Roma integration strategy and the EU 2020 Strategy, national reform programmes and other national inclusion policies, a survey on the tasks of the local and regional administration regarding the implementation of the integration strategy as well as the contact body for the national Roma integration strategy.

The Finnish National Policy on Roma

Please find enclosed, as requested, the Finnish National Policy on Roma (Appendix 1). It was adopted by a broad-based working group on 25 November 2009 and submitted to the Ministry of Social Affairs and Health on 8 December 2009. The working group consisted of 24 members representing authorities from different administrative sectors and Roma organisations. The working group organised five consultations for the Roma population in different parts of the country as well as a consultation for the representatives of municipal social administration.

The goal of the National Policy on Roma is to promote the equality and inclusion of the Roma in different spheres of life. It is a comprehensive, extensive and concrete action plan that aims at creating permanent and sustainable improvements in the status of Roma. The Policy has six key areas and ten policy guidelines. It includes 147 measures, which will be carried out by a number of administrative sectors. The Policy is in line with the priorities for the education, employment, health care and housing for the Roma included in the 2011 Commission Communication (COM(2011) 173 final) and it takes into account international organisations' recommendations on developing the Roma policy in the Member States.

The key areas in the Finnish National Policy on Roma are:

- 1) Encouraging Roma children and young people to take part in education;
- 2) Encouraging Roma adults to seek education and training and promoting the labour market integration of Roma;
- 3) Promoting the equal treatment of Roma and their equal access to services by establishing operational policies that take into account the situation of the Roma;
- 4) Supporting the survival and development of the Romani language and culture;
- 5) Promoting the equality of the Roma population and preventing discrimination;
- 6) Developing the policy on Roma and enhancing the Roma population's opportunities to participate in decision-making.

On the basis of the National Policy on Roma, the Finnish Government adopted a resolution in December 2010 that defines the Finnish policy on Roma. According to the resolution, the ministries are to carry out the measures assigned to them in the Policy by using the funds

available to them. It is stated in the Government Programme of Prime Minister Jyrki Katainen's Government, adopted in June 2011, that the implementation of the National Policy on Roma will be initiated and special measures will be aimed at improving the educational attainment and employment of Roma, at resolving their housing problems, and promoting the social inclusion of Roma children, young people and families.

The National Policy on Roma also includes an extensive description of the current situation, including education, employment, social welfare and health care, housing, conditions, Romani language and culture, equal treatment and administrative and cooperation structures for handling Romani affairs.

In our experience, the Policy drafting process was successful in involving Roma organisations, different ministries and other national interest groups. Also the Government committed itself to the promotion of Roma policy by adopting a Government resolution in 2010 that defines the Roma policy. In our view, a challenge for the policy implementation will be to encourage an active participation of the local authorities and the local Roma organisations. A successful practical implementation of the Policy will require that sufficient human and economic resources are allocated to the long-term implementation of it at all levels. Examples of good practices in municipalities include the recruiting of early childhood education assistants and school assistants with Romani background as well as the Kauhajoki model (p. 42 and 48 in the report), the Romani service model of the City of Jyväskylä, which was awarded the Council of Europe Dosta Congress Prize in 2011 (p. 58) as well as the low-threshold services which have been developed especially in Helsinki and Lahti (p. 63-64). Other examples are language nest activities and Romani-language summer schools (p. 75). More good practices are described in the report.

Links to European and national programmes and strategies

The Finnish National Policy on Roma was adopted before the new Europe 2020 Strategy. The Finnish National Reform Programme does not define any objectives specifically for different target groups. Instead, extensive strategies have been drawn up for each target group which then, for their part, implement the Europe 2020 Strategy goals to reduce poverty and social exclusion. Examples of this are the National Policy on Roma and the 2010 Disability Policy Programme. The National Policy on Roma includes concrete measures and the implementation of these measures will be monitored separately at the local and national levels.

A national goal in the Europe 2020 Strategy is to reduce the number of those on low incomes, in poverty and at risk of poverty and to improve the position of those at risk of social exclusion and, in particular, their position in the labour market. In Finland measures will be directed at reducing income poverty, improving employment, supporting remaining working capacity, reinforcing the education participation of young people and aiding young people and young families. These goals apply also to implicitly vulnerable Roma populations.

In accordance with its programme, the present Finnish Government is implementing a cross-sector action plan for reducing social exclusion, poverty and health problems, which brings together different administrative sectors, actors, key labour market organisations and NGOs to develop and assess together measures to reduce inequalities. The Government will also launch a National Development Plan for Social Welfare and Health Care for 2012-2015 which is a strategic steering tool to reform social welfare and health care. Preliminary key areas of the Development Plan include promoting inclusion and welfare, reducing health inequalities, reforming the structures and services in social welfare and health care, improving the welfare and services for elderly people, improving the services for children, young people and families, developing wellbeing at work and management as well as reinforcing the information base and information management in social welfare and health care. The special needs of persons with disabilities, immigrants, the Roma, the Sámi and speakers of the Finnish Sign Language are taken into account in all the sub-programmes.

Preparations are under way for a Development Programme for Child and youth Policy for 2012–2015. One of the programme's key areas will be equality, and it will focus also on promoting the inclusion of Roma children and young people. During 2011, also Finland's first national action plan on human rights will be prepared for 2012-2013. The action plan will

define the priorities for Finland's human rights policy and present concrete measures to promote the realisation of basic and human rights in different administrative sectors. The work has only just begun, but it is reasonable to assume that also the basic and human rights of the Roma population will be included in the action plan.

As part of the National Policy on Roma, Finland's handbook on the European policy on Roma, defining Finland's objectives in the promotion of the European policy on Roma, was adopted in March 2011 under the lead of the Ministry for Foreign Affairs (See Appendix 2). The ten EU principles for promoting the inclusion of Roma are included in the handbook and adapted to Finland. The principles are not new for Finland, since we have a long tradition of interaction and cooperation structures that enhance the inclusion of Roma. These structures are the National Advisory Board on Romani Affairs and the regional advisory boards. The section on proposals for developing the EU Roma policy includes proposals for ensuring that EU financial instruments, and especially the Structural Funds, are better accessible to Roma.

Implementation and follow-up of the National Policy on Roma

The Ministry of Social Affairs and Health will be appointing soon a steering and monitoring group that is to coordinate and monitor the implementation of the National Policy on Roma together with different ministries, local authorities, Roma organisations and other significant cooperation partners. The basic principle is that through organisations, the Roma population are given the opportunity to influence and participate in the implementation and follow-up of the Policy. Also, monitoring tools will be developed and in 2012 the first national follow-up report on the National Policy on Roma will be drawn up. The goal is a challenging one since collecting statistical data based on ethnicity is forbidden in Finland.

The actors involved in the National Policy on Roma have not been targeted any special funds. Instead, each ministry is obligated to include the resources necessary for the Policy implementation in their action plans and budgets. Another objective is to utilise the EU Structural Funds in implementing the Policy. Some measures have been adopted already with funding from the EU's PROGRESS programme. The financial preparations are a continuous process. Municipalities can apply funding for the local implementation of the National Policy on Roma under the National Development Plan for Social Welfare and Health Care.

The Ministry of Social Affairs and Health will answer for the implementation of the National Policy on Roma. Information relating to the assignment and composition of the steering and monitoring group will be submitted to the Commission at a later date.

The contact body for the Finnish National Policy on Roma is the Ministry of Social Affairs and Health. See below for contact information.

Helsinki on 9 December 2011

Maria Guzenina-Richardson
Minister of Health and Social Services

Viveca Arrhenius
Ministerial Counsellor, Social Affairs

Contact body in Finland: Ministry of Social Affairs and Health
Department for Promotion of Welfare and Health
Contact person: Viveca Arrhenius, Ministerial Counsellor/Social Affairs
E-mail: viveca.arrhenius@stm.fi
Address: P.O. Box 33 FIN-00023 Government Finland
Tel.+ 358 9 160 73771

APPENDICES

1. The proposal of the working group for a national Policy on Roma. Ministry of Social Affairs and Health . Reports 2009:57
 2. Finland's handbook on the European policy on Roma. Ministry of Foreign Affairs 2011.
-

Euroopan komissio
Oikeudellinen pääosasto DG Justice
Tasa-arvoa koskeva osasto D Equality
Syrjintää ja romanikysymyksiä koordinoiva yksikkö D4
B- 1049
Bryssel
Belgia

[Viite Kirjeenne 19.10.2012](#)

VASTAUS KOMISSIOLLE KANSALLISTEN ROMANISTRATEGIOIDEN TOIMEENPANON EDISTYMISESTÄ

Komissio on 19.10.2012 lähettänyt jäsenmaiden romaniyhdyshenkilöille kyselyn, jonka määräaika on 3.12.2012. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa miten kansallisten romanipoliittisten strategioiden toimeenpano jäsenmaissa on edennyt. Jäsenmailta kerättyä tietoa hyödynnetään komission seurantaraportissa, joka luovutetaan neuvostolle keväällä 2013.

1. Sidosryhmien kanssa käytävä vuoropuhelu

Komissio pyytää jakamaan tietoa sidosryhmien, erityisesti paikallis- ja aluetason sekä romani- ja kansalaisjärjestöjen kanssa käytyyn vuoropuheluun romanistrategiaan liittyen.

Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut ajalle 6.3.2012–31.12.2013 työryhmän, jonka tehtävänä on koordinoita ja seurata romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Työryhmän jäseniä ovat eri ministeriöt, Suomen Kuntaliitto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Jyväskylän kaupunki, Romaniasian neuvottelukunta, Lounais-Suomen alueellinen romaniasian neuvottelukunta, Jyväskylän kaupungin paikallinen romanityöryhmä sekä viisi romanijärjestöä. Pysyvinä asiantuntijoina ovat alueellisten neuvottelukuntien suunnittelijat, romaniasian neuvottelukunnan pääsihteeri, vähemmistövaltuutetun toimiston ylitarkastaja sekä opetushallituksen erityisasiantuntija. Työryhmään kuuluu puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja sihteerien lisäksi 24 jäsentä, joista puolet on romanitaustaisia. Jäsenille on myös nimetty varajäsenet.

Työryhmän asettamisvaiheessa on pyritty turvaamaan sekä horisontaalinen yhteistyö ministeriöiden välillä että vertikaalinen yhteistyö kansallisen, alue- ja paikallistason välillä. Työryhmällä on ollut kaksi kokousta, johon jäsenet ovat osallistuneet erittäin hyvin (16–18/24 edustajaa paikalla).

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivalla Romaniasian neuvottelukunnalla on merkittävä rooli romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon tukena. Valtakunnallisen ja alueellisten romaniasian neuvottelukuntien vuosit-

taisilla neuvottelupäivillä 23–24.10.2012 aiheina olivat romaniasioiden edistäminen alue- ja paikallistasolla sekä romaninuorten osallistuminen ja osallisuuden vahvistaminen. Alustuksia pidettiin romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon etenemisestä, alue- ja paikallisviranomaisten roolin vahvistamisesta romanipoliittikan toimeenpanossa sekä ohjelman viemisestä kuntatasolle. Neuvottelupäiville osallistui yhteensä 60 henkilöä eri puolelta Suomea.

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpano paikallisella tasolla on haasteellista ja tähän aiheeseen palataan myös ohjaus- ja seurantaryhmän toiminnassa ensi vuonna.

2. Taloudellisten resurssien suuntaaminen

Komissio haluaa tietää taloudellisista resursseista, joilla turvataan suunnitellujen toimenpiteiden toimeenpano romaniväestön osallistamiseksi.

2.1 Ministeriöiden virkatyönä ja valtionavustuksella toteutettavat toimenpiteet

Opetushallitus, jossa toimii erillinen Romaniväestön koulutusryhmä, on koordinoitunut romanioppilaiden perusopetuksen valtakunnallista kehittämistoimintaa. Opetushallitus on myöntänyt valtionavustusta kunnille romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen vuosina 2008–2012 yhteensä 2,1 miljoonaa euroa. Kehittämistoiminta on ollut osa perusopetuksen laadun kehittämistä. Yhteensä 35 kuntaa, joissa on romanioppilaita, on hakenut valtionavustusta. Arviolta vähintään 80 % kaikista perusopetusikäisistä romanioppilaista on tuen piirissä. Myös Opetushallituksen toimintamäärärahoja on käytetty esimerkiksi romanioppilaille tarkoitetun kaksikielisen oppimateriaalin tuottamiseen, opettajien täydennyskoulutukseen romanikulttuuritiedouden levittämiseksi sekä romanikielen kielipesätoimintaan. Kielipesät ovat kaikenikäisille romaneille suunnattu toimintamuoto, jonka tarkoituksena on elvyttää romanikielen suullista käyttöä. Opetushallituksen toimintamäärärahoilla tehdään selvitys aikuisen romaniväestön koulutustarpeesta. Perusopetuksen tuen rahoitusta kohdennetaan vuosina 2012–2013 voimakkaasti romanioppilaiden ohjaamiseen toiselle asteelle. Aikuiskoulutusta koskevat toimenpiteet eivät ole käynnistyneet tai niistä ei ole vielä tietoa, sillä niihin ei ole kohdennettu vastaavanlaisia taloudellisia resursseja kuin perusopetukseen.

Työllisyyttä koskevissa toimenpiteissä kehittämishankkeiden rahoitus tulee kansallisista työllisyysmäärärahoista työllisyyspoliittisena avustuksena tai Euroopan sosiaalirahastosta (ESR) (katso kohta 2.2). Työhön valmentavat ja muut työllisyyttä edistävät palvelut rahoitetaan kansallisista työllisyysmäärärahoista. Kyseessä oleviin palveluihin kuuluu myös yrittäjyyden tukeminen. Niin ikään työ- ja elinkeinotoimistojen toiminnan kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä tehdään kansallisella työvoimapolitiikan rahoituksella. Työvoiman palvelukeskus -toimintamalli on erikoispalvelu moniammatillista tukea tarvitseville työttömille. Kustannuksiin osallistuvat työ- ja elinkeinotoimistot, kunnat ja Kansaneläkelaitos. Nuorten työpajatoiminnan rahoituksesta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön määrärahoista maksetaan kunnille yleistä valtionosuutta muun muassa työtoiminnan järjestämiseen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisesta kehittämisohjelmasta (Kaste) 2012–2015 kunnat voivat hakea rahoitusta kunnissa toteutettaviin sosiaali- ja terveysalan toimenpiteisiin. KASTE -ohjelmassa mainitaan, että sen kautta tuetaan romanipoliittista ohjelmaa. Sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa tutkimus- ja kehittämismäärärahoistaan romanipoliittisen ohjelman seurannan ja seurantaindikaattorien kehittämistä sekä selvitystä romaniväestön hyvinvointi-indikaattorien kehittämiseksi. Suomen aktiivinen osallistuminen EU:n romanien osallisuusfoorumiin (Roma Inclusion Platform), romanien yhdyshenkilöryhmän toimintaan (EU Roma Contact Point group) sekä EU:n perusoikeusviraston romanipolitiikan edistymistä koskevaan pilottihankkeeseen edellyttää sosiaali- ja terveysministeriön virkamiesten työaikaa ja resursseja.

Asumiseen liittyvät toimenpiteet on rahoitettu ympäristöministeriön määrärahoista ja tehty osittain virkатыönä. Ympäristöministeriö on rahoittanut romanien asumista koskevan selvityksen 2012. Ympäristöministeriö myös osallistui YES 5 -hankkeen (kohta 2.2.) alueellisiin seminaareihin (4), joissa käsiteltiin romanien asumiseen liittyvien ongelmien ratkaisuja.

Ulkoasiainministeriön vastuulla olevat toimenpiteet on toteutettu vuonna 2011 virkатыönä lisämäärärahojen turvin. Suomen eurooppalaisen romanipolitiikan tavoitteet julkaistiin käsikirjana ulkoasiainministeriön virallisessa julkaisusarjassa ja siihen osoitettiin ministeriön toimintamäärärahoja.

Oikeusministeriön vastuulla olevat toimenpiteet sekä vuonna 2012 aloitettu selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta tehdään myös virkатыönä. Myös Yleisradio on käynnistänyt toimenpiteitä määrärahojensa puitteissa.

2.2 EU-rahoitteiset toimenpiteet

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanossa erityisesti työllisyyden edistämiseen ja syrjinnän seurantaan ja ehkäisemiseen on hyödynnetty EU-rahoitusta. Euroopan sosiaalirahaston Valtakunnallisesta välityömarkkinat -kehittämisohjelmasta rahoitetaan työ- ja elinkeinoministeriön pilottihanketta, jossa koulutetaan romanitaustaisia tukihenkilöitä työllistymisen ohjausprosesseihin. Toteutus tapahtuu Uudenmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Uusitaito -hankkeessa. Koulutus toteutetaan marraskuusta 2012 kesäkuuhun 2013.

Suuri osa syrjinnän vastaisista toimenpiteistä toteutetaan osana Yhdenvertaisuus Etusijalla (YES 5) -hanketta, jota rahoittavat sekä eri ministeriöt että komissio Progress -ohjelman syrjimättömyys -momentilta.

3. Muutoksen seuranta ja politiikan sopeuttaminen

Komissio pyytää tietoa tehokkaista seurantavälineistä, joiden avulla tilanteen muuttumista ja edistymistä ruohonjuuritasolla voidaan seurata sekä ohjelmaa sopeuttaa saatujen tulosten pohjalta.

Ohjaus- ja seurantaryhmä hyväksyi ensimmäisessä kokouksessaan seurantavälineen, jonka avulla seurataan romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyvien toimenpiteiden (147) toteuttamista kansallisella tasolla. Vastuutahoille (ministeriöt, Romaniasiain neuvottelukunta, opetushallitus, asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, syrjinnän seurantaryhmä, vähemmistövaltuutettu, yliopistot ja korkeakoulut, Yleisradio sekä Tilastokeskus) osoitetussa kyselyssä tahoja pyydetään vastaamaan kuuteen avoimeen kysymykseen toimenpiteiden seurannasta. Kysymykset koskevat toimenpiteen toteutusta, toteutuksen edistäviä tekijöitä ja esteitä, seurantamittareita, rahoitusta, toteuttamisaikataulua sekä romanitoimijoiden osallistamista. Toimeenpanon toteutusvaiheesta vastuutaho ilmoittaa liikennevalosymbolin avulla (punainen=ei käynnistynyt, keltainen=käynnistymässä tai vihreä=toteutunut valo). Osallistuvat tahot voivat vapaasti kommentoida ja tuoda esille hyviä käytänteitä. Vastuutahoille on lähetetty seurantakysely kahdessa erässä (määräaika kesäkuussa ja elokuussa 2012). Seurannan asiantuntijatukena toimiva Terveysten ja hyvinvoinnin laitos kokoaa vastaukset yhteen.

Seurantaindikaattorien kehittämistyön pohjana on Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) kehittämä, kansallisesti sovellettava kolmiportainen malli ihmisoikeusindikaattoreista, jossa indikaattorit on jaettu 1.) rakenneindikaattoreihin (vain lainsäädäntöä kuvaavat indikaattorit), 2.) prosessi-indikaattoreihin (toimenpiteitä, hankkeita, rahoitusta, panoksia, tuotoksia ym. resursseja kuvaavat indikaattorit) sekä 3.) vaikuttavuusindikaattoreihin (tavoitteen toteutumista, lopputulosta kuvaavat indikaattorit). Ohjelman toimintalinjauksille (10) määritellään indikaattoreita (1–3) joka ryhmästä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos antaa ministeriöille asiantuntijatukena eri hallinnonalojen indikaattorien kehittämistyössä osana ohjaus- ja seurantaryhmän toimintaa.

Ohjaus- ja seurantaryhmä on toisessa kokouksessaan käsitellyt romanien asu- mistilannetta seurantakyselyn ja ympäristöministeriön Romanian asuminen ja yhdenvertaisuus -selvityksen pohjalta. Kolmannessa kokouksessa tullaan käsittelemään romanien opetustilannetta. Vuonna 2012 on tarkoitus vielä perehtyä romanien työllisyystilanteeseen sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Tällä tavoin katamme komission tiedonannossa esille nostetut neljä avainaluetta. Vuonna 2013 tultaneen seuraamaan erityisesti ohjelman toteuttamista alue- ja paikallistasolla.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen romanipolitiikan linjauksiksi (2010) edellyttää, että romanipoliittisen ohjelman ensimmäinen seurantaraportti annetaan vuoden 2013 loppuun mennessä.

4. Tehokas taistelu syrjintää vastaan

Komissio pyytää jakamaan tietoa romaniväestöön kohdistuvan syrjinnän vastaisen taistelun edistymisestä ja siitä miten syrjinnän vastainen lainsäädäntö on tehokkaasti pantu täytäntöön.

Suomessa syrjinnän vastaista työtä tekevät monet eri tahot kuten kansalaisjärjestöt, viranomaiset, Vähemmistövaltuutettu, työelämän osapuolet, tasa-arvoelimet ja neuvottelukunnat, joita on perustettu myös eri vähemmistö- ja ikäryhmiä koskevien asioiden käsittelemiseksi. Osa syrjinnän vastaisesta toiminnasta kohdistuu samanaikaisesti useisiin eri syrjintäperusteisiin ja sitä toteutetaan monen eri tahon yhteistyönä; tällaista toimintaa ovat muun muassa syrjinnän kansallisen seurantajärjestelmän toimeenpano, kansallisen syrjinnän vastaisen ohjelman toteutus, sekä tietojen kerääminen viharikoksista. Syrjinnän seurantajärjestelmä on kolmiportainen ja koostuu 1) ajantasaisen syrjintätiedon ja tutkimuksen keräämisestä ja julkaisemisesta erityisellä verkkosivulla, 2) vuosittain tehtävästä syrjintätutkimuksesta ja 3) kerran hallituskaudella (4 vuotta) julkaistavasta selontekotyypisestä syrjintäraportista. Romaneihin kohdistuvasta syrjinnästä saadaan tietoa sekä syrjinnän seurantajärjestelmän että vuosittaisen viharikostutkimuksen kautta.

Kansallista syrjinnän vastaista ohjelmaa on toteutettu järjestöjen ja viranomaisten yhteistyönä vuodesta 2007 alkaen, ja se saa rahoitusta eri ministeriöiltä ja EU Progress ohjelmasta. Ohjelmaan sisältyy vuosittain sellaisia toimia syrjinnän torjumiseksi, yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja tietoisuuden herättämiseksi, jotka kohdistuvat useaan syrjinnän vaarassa olevaan ryhmään. Ohjelma sisältää myös erityisesti romanien asemaan ja yhdenvertaisuuteen liittyviä osioita. Seuraavia toimenpiteitä on toteutettu Romanipoliittisen ohjelman valmistelun ja toimeenpanon aikana:

- Koulutusohjelma romanijärjestöille niiden syrjinnän vastaisen työn kehittämiseksi ja hankeosaamisen vahvistamiseksi
- Mediakampanja (TV, radio, sosiaalinen media ja Internet) romaneihin kohdistuvien ennakkoluulojen ja kielteisten stereotyyppien purkamiseksi
- Romanien asumisen yhdenvertaisuuteen liittyvä neljän alueellisen seminaarin sarja, seminaariraportti asuntoviranomaisille ja esite romaniväestölle
- Romanijärjestöjen keskustelutilaisuudet asumisen yhdenvertaisuudesta
- Oppimateriaali peruskouluille romanien historiasta, kulttuurista ja romaninuorten arkipäivästä

Suunnitteilla 2013 toteutettavaksi: Romaniportaali, joka koostuu 10-12 verkkosivustosta.

5. Lisätiedot

Komissio pyytää jakamaan muita mahdollisia huomioita tai huolenaiheita strategian toimeenpanoon liittyen.

Suomen romanipoliittinen ohjelma on saatavilla kolmella kielellä; suomi, ruotsi ja englanti.

Romanien historiaa kartoittavan monitieteisen tutkimushankkeen toteuttamista on pidetty tärkeänä Romanipoliittisessa ohjelmassa osana romanien kulttuuristen oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Tutkimushankkeen tuloksena Suomen romanien historiaa koskeva teos julkistettiin 24.10.2012. Eri-

tyistavoitteena oli etsiä romanien omaa näkökulmaa historiaansa. Hanketta rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen toteutti Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hanke toteutettiin yhteistyössä Romaniasiain neuvottelukunnan kanssa.

Helsingin yliopiston almanakkatoimisto on hyväksynyt kansainvälisen romanien kansallispäivän 8.4. merkittäväksi almanakkaan. Romanien kansallispäivä merkitään kalentereihin vuodesta 2014 alkaen.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoon liittyvässä Suomen hallituksen määräaikaisraportoinnissa selvitetään soveltuvin osin Romanipoliittisen ohjelman toteuttamista. Sopimusvalvontaelinten antamia loppupäätelmiä ja niihin liittyviä suosituksia otetaan huomioon Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanossa.

Ohjelman toteutuksen kannalta erityisenä haasteena pidämme sitä, ettei romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoon ole valtiontalouden tiukan tilanteen vuoksi pystytty osoittamaan erillisrahoitusta, esimerkiksi korvamerkittyä valtionavustusta, joka ohjattaisiin kunnille. Myös romanijärjestöjen osallistuminen ohjelman toimeenpanon vaatisi erillisrahoitusta.

Suomen hallitus harjoittaa aktiivista kansainvälistä romanipolitiikkaa kansainvälisissä järjestöissä ja kahdenvälisesti, korostaen erityisesti romaniväestön omaa osallistumista.

Osastopäällikkö, ylijohtaja

Aino-Inkeri Hansson

Sosiaalineuvos

Viveca Arrhenius

LIITTEET

Ohjaus- ja seurantaryhmän asettamispäätös
Esimerkki seurantakyselystä valtakunnan toimijoille

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

KIRJE

3.12.2013

Euroopan komissio
Oikeudellinen pääosasto DG Justice
Tasa-arvoa koskeva osasto D Equality
Syrjintää ja romanikysymyksiä koordinoiva yksikkö D4
B- 1049
Bryssel
Belgia

Viite Kirjeenne 4.10.2013

VASTAUS KOMISSIOLLE PYYNTÖÖN JAKAA TIETOA KANSALLISTEN ROMANISTRATEGIOIDEN TOIMEENPANOSTA

Komissio on 4.10.2013 lähettänyt jäsenmaiden romanilyhdyshenkilöille tiedustelun, jonka määräaika on 18.11.2013. Tiedustelun tarkoituksena on kerätä tietoa kansallisten romanistrategioiden edistymisestä. Jäsenmailta kerättyä tietoa hyödynnetään komission seurantaraportissa, joka annetaan keväällä 2014. Komission raportti tähtää yleiskuvan muodostamiseen romanistrategioiden toimeenpanon tilasta, erityisesti ydinalueiden (opetus, työllisyys, terveydenhuolto ja asuminen) osalta.

Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee parhaillaan ensimmäistä seurantaraporttia romanipoliittisen ohjelman toteutumisesta Suomessa. Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantaryhmä valmistelee raporttia 31.12.2013 mennessä. Käynnissä olevan työn vuoksi komission tiedusteluun vastaamme tässä vaiheessa vain lyhyesti. Toimitamme seurantaraporttimme komissiolle sen valmistuttua.

Oheinen vastaus on käsitelty Romaniasian neuvottelukunnassa 11.11.2013, Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantaryhmässä 27.11.2013 sekä valtioneuvoston asettamassa sosiaalialasioita koskevassa EU-jaostossa 28.11.2013. Sidosryhmien kuulemisen sekä vastauksen kääntämisen vuoksi emme valitettavasti pysty toimittamaan vastaustamme määräaikaan mennessä.

Yleisenä huomiona haluamme lisäksi korostaa, että nykyisen hallituksen toimikausi päättyy 2015. Sen vuoksi emme pysty vastaamaan kysymykseen hallituksen suunnitelmista vuoden 2015 jälkeen.

1. Poliittikkatoimet

1.1. Opetus

1.1.1. Vuoden 2011 jälkeen suoritettavat toimenpiteet

Helsingin yliopistossa on vuonna 2012 käynnistetty Romanikielen ja -kulttuurin opintokokonaisuus Suomessa. Opintokokonaisuudella on yksi päätoiminen lehtori, joka on romanitaustainen. Helsingin yliopisto vastaa romanikielen opetuksesta, tutkimuksesta ja kielihuollosta. Kesällä ja syksyllä 2013

on järjestetty tiedotustilaisuuksia ympäri maan, jotka ovat tavoittaneet satoja romaneja.

Sisäasiainministeriön koordinoimassa PROGRESS -hankkeessa Equality is Priority (YES) on vuonna 2012 valmistettu oppimateriaali perusopetukseen romanien historiasta, kulttuurista ja romaninuorten nykypäivästä. Materiaali käsittelee myös romaneihin kohdistuvia ennakkoluuloja ja uskomuksia. Oppimateriaali on suunnattu yläkouluikäisille ja sisältää opettajan oppaan. Materiaali on saatavissa valmisteilla olevasta romaniportaalista (katso kohta 1.5).

Vuonna 2012 ja 2013 Opetushallitus on myöntänyt valtionavustusta romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen 24 kunnalle. Nämä kunnat ovat osallistuneet Opetushallituksen järjestämään valtakunnalliseen koulutukseen 1–2 kertaa vuodessa. Opetushallituksen romaniväestön koulutusryhmä on lisäksi tehnyt jokaiseen kuntaan ohjauskäynnin, jossa on yhteistyössä tarkasteltu kunnan romanioppilaiden perusopetuksen tuen kehittämissuunnitelmaa yhdessä paikallisen romaniväestön edustajien kanssa.

Opetushallitus myöntää kunnille valtionavustusta romanikielen opetuksen järjestämiseen esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Romanikielen opetuksen myönnetään valtionavustusta enintään kahdesta tunnista viikossa jokaista neljän oppilaan laskennallista ryhmää kohti. Jos opetuksenjärjestäjällä on romanikielisiä oppilaita vähemmän kuin neljä, voi ryhmän koko olla myös vähintään kaksi oppilasta. Vuosittain romanikieltä opiskelee yhteensä 150–180 oppilasta yhteensä noin 12 kunnassa.

Uhanalaisen romanikielen elvyttämiseksi Opetushallitus myöntää valtionavustusta romanikieliseen kielipesätoimintaan. Vuosina 2012–2013 Suomessa toimi yhteensä 13 romanikielistä kielipesää eri paikkakunnilla. Toiminnan tavoitteena on ehkäistä Suomen uhanalaisen romanikielen katoaminen, tukea romanikielen, -kulttuurin ja -identiteetin säilymistä ja kehittymistä sekä lisätä kaikenikäisten romanikieltä puhuvien määrää eri puolella Suomea. Avustuksen kohderyhmänä ovat kunnat sekä järjestöt. Kielipesätoiminta on romanipoliittisen ohjelman toimenpide. Presidentti Tarja Halonen on toiminnan suojelija.

1.1.2. Toimenpiteiden vaikutukset

Suomessa on ensimmäistä kertaa mahdollisuus pätevoityä romanikielen opettajaksi, kun on suorittanut Helsingin yliopiston romanikielen opintokokonaisuuden. Romanikieli- ja kulttuuri on elokuusta 2012 alkaen ollut Helsingin yliopiston virallinen oppiaine, jota on mahdollista opiskella sivuaineena. Koulutusmahdollisuudesta yliopiston romanikielen tutkija ja opettaja, joka itsekin on romani, on pitänyt tiedotustilaisuuksia eri puolilla Suomea noin parillakymmenellä paikkakunnalla. Tiedotuksen kautta viisi uutta romanihenkilöä aloitti romanikielen opintonsa yliopistossa. Tämä on merkittävä edistysaskel.

Valtionavusteisen kehittämistoiminnan valtakunnallisena tavoitteena on ollut tukea kansallisissa opetussuunnitelman perusteissa kuvatun opetuksen arvo-pohjan toteutumista ja huomioida perusopetuksessa olevien romanioppilaiden kieli- ja kulttuuriaspektit. Suurimmalla osalla romanioppilaista peruskoulu sujuu nykyään hyvin tai tyydyttävästi. Hyvää kehitystä on tapahtunut romanikotien ja koulun välisessä yhteistyössä, romanikielen opetusta saavien oppilaiden määrässä sekä kuntien opetustoimen ja koulujen henkilöstön tietoisuudessa romanioppilaiden koulunkäynnin haasteista. Myös romaninuorten suuntautuminen ammatillisiin jatko-opintoihin on lisääntynyt merkittävästi.

1.1.3. Suunnitelmat vuosille 2014–2020

Opetushallitus on määritellyt kuntien valtionavusteisessa kehittämistoiminnassa romanioppilaiden perusopetuksen tukemisen painopisteeksi romanioppilaiden perusopetuksen loppuunsaattamisen ja ohjauksen toiselle asteelle. Erityisesti kouluissa tarvitaan toimenpiteitä, että romaninuoret löytäisivät ammatillisten opintojen lisäksi myös lukiokoulutuksen.

Vuonna 2014 Opetushallituksella on tarkoitus aloittaa toimenpiteet haasteellisimpien romaninuorten löytämiseksi ja auttamiseksi. Haasteellisella ryhmällä tarkoitetaan perusopetuksessa heikosti suoriutuvia tai perusopetuksensa kokonaan keskeyttäneitä oppilaita. Toimenpiteitä tullaan pohtimaan yhdessä eri toimijoiden kanssa.

Monilla romaniväestöön kuuluvalla aikuisella on koulutuksellisia erityistarpeita, kuten perusopetuksen loppuunsaattaminen tai ammatillisen koulutuksen hankkiminen. On tärkeää saada koko koulutusjärjestelmä myös aikuisen romaniväestön ulottuville. Opetushallitus tulee selvittämään aikuisten romanien koulutustilanteen ja koulutukseen liittyvät tarpeet vuonna 2014. Selvitys on eräs romanipoliittisen ohjelman toimenpiteistä.

1.1.4. Hyvät käytännöt

Romanikodin ja koulun yhteistyön kehittäminen on monesti tehokkain tapa parantaa romanioppilaiden yleistä suoriutumista perusopetuksessa ja siirtymisessä jatko-opintoihin. Yhteistyötä voidaan sujuvoittaa monella tavoin. Opetustoimi tai yksittäinen koulu voi järjestää romanivanhemmille tai -perheille paikallisia tapahtumia (vanhempainiltoja, seminaareja, leirejä, iltakahveja), joissa kerrotaan koulun käytäntöihin, oppiaineisiin tai esimerkiksi jatko-opintoihin liittyviä asioita. Imatran kaupunki on laatinut romaniperheille kohdennetut esitteet varhaiskasvatuksesta, esiopetuksesta ja perusopetuksesta. Esitteitä on jaettu neuvoloissa, päiväkodeissa ja kouluissa. Romaniperheet ovat suhtautuneet myönteisesti esitteisiin ja tapahtumiin.

Monissa romanioppilaiden perusopetuksen tuen kehittämiskunnissa on tuettu romanilapsia perustamalla erilaisia läksykerhoja. Esimerkiksi Kiteellä säännöllinen läksyjen tekeminen ohjatuksi on parantanut monen oppilaan koulunkäyntivalmiuksia. Läksykerho avaa myös koko perheelle mallin koulunkäynnin ja opiskelun pitkäjänteisyydestä. Läksykerhon kautta romanioppilaiden oppimistulokset ovat monesti parantuneet, mikä on johtanut poissaolojen vähentymiseen.

Kehittämiskunnissa romanioppilaita ohjataan aktiivisesti jatko-opintoihin. Jo alakoulussa romanioppilaiden kanssa tulee aloittaa lapsille sopiva opinto-ohjauskeskustelu. Yläkoulussa romanioppilaiden omia tulevaisuudentoiveita tulee käsitellä heidän omista lähtökohdistaan. Parhaimmillaan romanioppilaille voidaan järjestää mentorointia, jossa oppilaat säännöllisesti tapaavat romaninaikuisen, joka toimii esikuvana, neuvoo ja kannustaa jatko-opintoihin haikutumisessa.

Hyvänä käytäntönä Kauhajoen kaupunki pitää romanitaustaista koulunkäynninohjaajaa siltanrakentajana koulujen ja vanhempien välillä. Myös Kauhajoen koulukuraattori on romanitaustainen henkilö, joka hoitaa virassaan kaikkien oppilaiden asioita. Kymmenkunta pätevää romanitaustaista koulunkäyntiavustajaa toimii eri puolilla Suomea. Hyvän käytännön mukaisesti he avustavat luokassa kaikkia lapsia, eivät vain romanilapsia. Erityisesti romanilapsille he toimivat identiteetin tukena.

1.1.5. Johtopäätökset

Arvioidaan kansallisen romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin yhteydessä.

1.2. Työllisyys

1.2.1. Vuoden 2011 jälkeen suoritettavat toimenpiteet

Vuonna 2012 alkoi työnantajille suunnattu kampanja ”Asenne meiniki” vähemmistöihin kuuluvien nuorten rekrytoimiseksi. Kampanjan erityinen kohderyhmä olivat romaninuoret. www.equality.fi

Kampanjalla haluttiin edistää myönteisemmän asenneilmapiirin kehittämistä romanien lisäksi muiden työmarkkinoilla syrjinnän vaarassa olevien ryhmien osalta. Kampanjan yhtenä osana on tiedotusmateriaalin tuottaminen työpaikka- ja työelämäkäytännöistä. Oppaasta ’Palkkaisinko romanin’ (2011) on otettu uusintapainos, jota on jaettu mm. työvoima- ja elinkeinokeskuksissa (TE-keskus) ja se on internetissä.

Palveluiden tarjoamisessa lähtökohtana ovat yksilölliset tarpeet, joiden pohjalta TE-keskuksen virkailija valitsee asiakkaalle palvelulinjan. Palvelun tarjoamista ohjaa asiakkaan kanssa laadittu työllistymissuunnitelma. Moniammatillista yhteistyötä tehdään kaikissa TE-keskuksissa esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan lain puitteissa. Ammatillista koulutusta edeltävästä valmennuksesta on saatu hyviä kokemuksia, sillä opiskelijat tarvitsevat opiskelutaitojen vahvistamista ja perustaitojen kertaamista. Nuorisotakuun valmistelussa on kiinnitetty huomiota myös niiden nuorten palveluihin, jotka tarvitsevat keskimääräistä enemmän tukea. Tällaisena ryhmänä on erilaisen etnisen taustan omaavat nuoret.

Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanossa erityisesti työllisyyden edistämiseen ja syrjinnän seurantaan ja ehkäisemiseen on hyödynnetty EU-rahoitusta. Euroopan sosiaalirahaston Valtakunnallisesta välityömarkkinat – kehittämissuunnitelmasta on rahoitettu työ- ja elinkeinoministeriön pilottihanketta, jossa annettiin valmentavaa koulutusta romanitaustaisille opiskelijoille, jotta he voivat toimia tukihenkilöinä työllistymisen ohjausprosesseissa tai jatkaa ohjausalan opintoja. Toteutus tapahtui Uudenmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Uusitaito – hankkeessa (ESR). Koulutus on toteutettu marraskuusta 2012 kesäkuuhun 2013.

1.2.2. Toimenpiteiden vaikutukset

Alustavien havaintojen mukaan romaneille suunnatuilla hankkeilla romanien työllistymisen ja koulutuksen edistämässä sekä osallisuuden lisäämisessä näyttäisi olevan keskeinen merkitys. Nuorisotakuun erilaisten toimien halutaan kohdistuvan myös romaninuoriin.

1.2.3. Suunnitelmat vuosille 2014–2020

–

1.2.4. Hyvät käytännöt

Meneillään olevan rakennerahastokauden hankkeissa ja työllisyyspoliittisen avustuksen hankkeissa on saatu hyviä kokemuksia romanitaustaisista työllistymisen tukihenkilöistä. Tällaisia hankkeita ovat Kauhajoella toteutettu työpaikaympäristöön sijoitettava -hanke ja Mikkelin seudun kunnissa toimiva Vaaksa – hanke. Mikkelin Työvoiman palvelukeskus Reitti on palkannut Vaaksa-hankkeeseensa romanin helpottaakseen romaniväestön erityispiirteiden huo-

mioon ottamista työllistymisessä. Vaaksa -hanke on myös tehnyt aktiivisesti työtä toimintamallin levittämiseksi.

Kansallisin määrärahoihin toteutettu Tempo -hanke edisti maahanmuuttajien ja Suomen romanien työllistymistä. Hankkeen tuloksena syntyi malli työnhakija-asiakkaan valmennuksesta sekä malli työnantajien tukemisesta ottamaan näitä asiakkaita vastaan työpaikoille ja työyhteisöihin. Käytännössä Tempo tarjosi työnhakijoille työvalmennusta, kieli- ja kulttuurivalmennusta, ura- ja opinto-ohjausta, palveluohjausta ja psykososiaalista tukea. Tavoitteena oli työllistyminen avoimille työmarkkinoille.

Työllisyystoimenpiteiden toteutumista on edistänyt tiedon saaminen romani-kulttuurista esimerkiksi aluehallintovirastojen romanitautaisilta suunnittelijoilta, joita on neljä. Romanitautaisien työnhakijoiden määrä vaihtelee eri TE-keskuksissa.

Lahdessa on toiminut vuodesta 2008 alkaen Nikulan toimintakeskus. Nikulan toimintakeskuksen tavoitteena on romaneiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääminen sekä romanikielen ja -kulttuurin ylläpitäminen ja siitä tiedottaminen. Toimintakeskus on myös tukenut romaniväestön työmarkkinoille sijoitumista tarjoamalla työharjoitteluja, -kokeiluja ja palkkatukityöjaksoja. Nikulan toimintakeskuksessa vakituinen henkilökunta on työssä Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) työvoimapolitiittisen hankeavustuksen turvin. Keskuksessa on tuettu oppisopimuskoulutuksessa olevia ja järjestetty myös vankien koevapauteen liittyviä työharjoittelujaksoja. Hankkeen loppuraportti on valmisteilla, johon sisältyy myös ulkoinen arviointi.

Jyväskylän kaupunki on rahoittanut Jyväskylän romaninuoret ry:n Siltana huomiseen -hanketta, jonka tavoitteena on romaninuorten tukeminen osallistumaan aktiivisesti yhteiskunnan toimintoihin, kuten kaupungin nuorisotyön piiriin, työllisyys- ja koulutusmarkkinoille sekä yritys-elämään. Nuoria myös ohjataan ja aktivoidaan erilaisten harrastusten pariin ja annetaan ohjeita terveistä elämäntavoista.

1.2.5. Johtopäätökset

Arvioidaan kansallisen romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin yhteydessä.

1.3. Terveystoiminta

1.3.1. Vuoden 2011 jälkeen suoritettavat toimenpiteet

Parhailtaan tehdään tutkimusta eri vähemmistöryhmiin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden syrjäytymiskokemuksista sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tutkimus koskee myös romanitautaisia henkilöitä. Tutkimus on osa syrjäytymisen seurantaraportin toimeenpanoa ja siitä vastaa laajapohjainen Syrjäytymisen seurantaraportti. Tutkimus julkaistaan alkuvuodesta 2014.

Eri väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamiseksi kerätään tietoa Suomen romaniväestön terveydestä ja hyvinvoinnista. Romanien hyvinvointitutkimuksen tarkoituksena on selvittää romanien ja pääväestön mahdollisia sosioekonomisia terveyseroja ja niiden korjaamistarpeita. Romanipoliittisen ohjelman mukaisesti Terveystoiminnan ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteuttaa romanien terveyttä ja hyvinvointia koskevan esitutkimuksen vuonna 2013. Esitutkimuksessa, johon osallistuu noin 30 romanihenkilöä, kehitetään tutkimusmenetelmiä ja kerätään palautetta tutkittavilta siitä, mitkä mittaukset ja kysymykset koetaan hyödyllisinä. Tutkimukseen sisältyy terveystarkastus ja strukturoitu yksilöhaastattelu. Romanipoliittisessa ohjelmassa on toimenpide, jonka

mukaan THL toteuttaa laajan terveys- ja hyvinvointitutkimuksen Suomen romaniväestölle. Tutkittua tietoa tarvitaan romanien elinolojen ja terveydentilan parantamiseksi sekä heidän sosiaali- ja terveyspalvelujensa kehittämiseksi. Aiemmat vähemmistöjen väestötutkimuksen ovat osoittaneet, että esitutkimus on välttämätön osa laajan tutkimuksen suunnittelua. Esitutkimuksen rahoittaa sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti yhteistyössä Euroopan neuvoston ja Hanasaaren ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskuksen kanssa neljännen kansainvälisen romaninaisten konferenssin Espoon Hanasaassa 16.–17. syyskuuta 2013. Osallistujia oli yhteensä lähes 200. Heistä 100 edustivat romaninaisia 36 eri maasta tai yli kahtakymmentä eri kansalaisjärjestöä. Suomalaisia osanottajia oli noin 70, joista suuri osa suomalaisia romaninaisia. Lisäksi eri kansainväliset järjestöt, kuten Euroopan unioni, Euroopan neuvoston toimielimet ja ETYJ, lähettivät konferenssiin tarkkailijajäseniään. Myös kansainväliset kansalaisjärjestöt kuten Amnesty International ja European Women's Lobby osallistuivat konferenssiin tarkkailijajäseninä.

Suomessa järjestettävän konferenssin tavoitteena oli luoda pohja Eurooppalaiselle romaninaisten strategialle. Konferenssista laaditaan Euroopan neuvoston palkkaaman raportoin laadituna Helsinki suositukset¹ romaninaisten osallisuuden lisäämiselle, jotka perustuvat konferenssin etukäteisvalmisteluina tehtyihin maaraportteihin, YK:n romaninaisia koskeviin suosituksiin sekä konferenssin työryhmien tekemiin ehdotuksiin.

Konkreettisenä toimenpiteenä konferenssi nimesi väliaikaisen työryhmän, Euroopan romaninaisaktivistien aloiteryhmän¹, välittämään konferenssin sisältöjä eteenpäin kansainvälisille toimielimille, kansalaisjärjestöille ja romanille.

Sosiaali- ja terveysministeriö on vuonna 2013 julkistanut tutkimuksen, jonka tavoitteena oli selvittää romaninaisten kokemaa lähisuhde- ja perheväkivaltaa sekä parantaa palveluita romaninaisille. Tutkimuksen mukaan turvakotipalvelut ovat tärkeitä romaninaisille. Palveluja käyttäneet kokivat palvelut hyvinä. Palveluiden piiriin pääseminen koettiin kuitenkin ongelmalliseksi. Tilanteen parantamiseksi tutkijat ehdottavat muun muassa romaninaisten oikeustiedon ja työntekijöiden romanikulttuurin tuntemuksen lisäämistä. Tutkimusta varten haastateltiin 17 parisuhdeväkivaltaa kohdannutta romaninaista ja 17 alalla työskentelevää asiantuntijaa.

1.3.2. Toimenpiteiden vaikutukset

Esitutkimus- eli suunnitteluhankkeella on keskeinen rooli siinä, että romanien oma näkökulma näkyisi laajan romanien hyvinvointitutkimuksen toteutuksessa ja kulttuurilliset piirteet tulisi asianmukaisesti huomioitua. Esitutkimushankkeen myötä romanien osallisuus heitä koskevan sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä valtavirtaistetaan. Luodaan malli, jonka avulla tutkimus voidaan toteuttaa valtakunnallisesti riittävällä osallistujamäärällä. Molempipuolisen luottamuksen lisääminen Suomen romaniväestön ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja sen valtakunnallisen tutkimus- ja kehittämislaitoksen (THL) välillä on esitutkimushankkeen keskeisin tavoite. Esitutkimushanke vastaa myös Romanipoliittisen ohjelman toimenpiteeseen, jonka mukaan romaneja koskevan tiedon keruun edellytyksiä tulee parantaa.

Romaniasiaain neuvottelukunta ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kokosivat kansainvälisen romaninaisten konferenssin valmistelun tueksi laaja-alaisen valmistelutyöryhmän, johon kuului muun muassa alueellisten romaniasiaain neuvottelukuntien romanijärjestöjen, tasa-arvojärjestöjen, tasa-

¹ Initiative Group of Roma Women Activists

arvovaluuttuun, poliittisten puolueiden naisjärjestöjen, ihmisoikeusjärjestöjen ja Helsingin yliopiston edustajia. Valmistelutyöryhmä muodosti romaninaisten tasa-arvon edistämisen verkoston, jonka toimintaa on tarkoitus jatkaa. Se voi jatkossa pitää esillä romaninaisten asemaa ja oikeuksia eri yhteyksissä, tehdä aloitteita, toimia kansallisesti romaninaisten tasa-arvon edistämiseksi eri tasoilla, järjestää tilaisuuksia ja esimerkiksi koordinoita lausuntoja romaninaisten tasa-arvolle merkittävistä asioista.

1.3.3. Suunnitelmat vuosille 2014–2020

Vuonna 2014 on tarkoitus hakea jatkorahoitusta Romanipoliittisen ohjelman mukaiselle laajalle Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen romanien terveys- ja hyvinvointitutkimukselle. Vuonna 2013 toteutetun esitutkimuksen pohjalta on tarkoitus toteuttaa laaja tutkimus, johon osallistuisi noin 1000 yli 18-vuotiaasta romanihenkilöä koko Suomesta. Haasteena on, ettei väestörekisteriin perustuva satunnaisotantaa, joka on yleinen menetelmä väestötutkimuksissa, voida soveltaa, koska Suomen henkilötietolain mukaan etnisen taustan rekisteröiminen on kielletty. Romanijärjestöjen ja alueellisten toimijoiden kanssa yhteistyössä luotavien verkostojen kautta tutkimukseen kutsutaan vapaaehtoisia ja ilmoittautuneista muodostetaan otos. Tutkimus toteutetaan aluehallinnon eri alueilla avainkunnissa, joissa on paljon romaniväestöä (Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Lappi, Lounais-Suomi, Länsi- ja Sisä-Suomi, Pohjois-Suomi).

Suomen romaniyhdistyksen romanivanhustyö jatkuu jo yhdeksättä vuotta. Finitiko Phurane kaale -projekti (2013–2015) on romanivanhuksille suunnattujen kulttuurisensitiivisten palvelujen ohjaus- ja kehittämishanke. Etsivä vanhustyö, vanhusten kerhot ja tutustuminen eri viranomaisten palveluihin on mallinnettu ja viedään vuonna 2014 yhteistyökuntiin. Projekti tavoittaa pääkaupunkiseudulla yli 100 vanhusta.

1.3.4. Hyvät käytännöt

Romanit ovat mukana hyvinvointitutkimuksen suunnittelussa ja toteutuksessa, jotta tutkimus onnistuisi kuvaamaan heidän kannaltaan tärkeitä asioita. Myös osallistumisaktiivisuuden edellyttämä luottamus rakentuu osallisuuden kautta.

Esitutkimushankkeeseen on palkattu romanitaustainen tutkimusassistentti, jonka tehtävänä on tiedottaa kohdeväestölle tutkimuksesta, rekrytoida osallistujia ja kouluttaa Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen henkilökuntaa romanikulttuurin erityispiirteistä. Hyvä käytäntö on, että assistentti on suorittanut romanikulttuurin ohjaajan ammattitutkinnon.

Romanien hyvinvointi – esitutkimukselle ja tulevalle laajalle tutkimukselle on nimetty laajapohjainen ohjausryhmä, joka koostuu romanikysymysten parissa työskentelevistä asiantuntijoista. Ryhmän kokoonpanossa on huomioita sukupuolijakauma ja alueellinen jakauma. Ohjausryhmässä on edustettuina eri sektorien toimijat (tiede-, kunta- ja järjestötoimijat sekä asiantuntijalaitokset ja sosiaali- ja terveysministeriö) sekä romanit.

Jyväskylän kaupunki on käynnistänyt mielenterveys- ja päihdeongelmiin erikoistuneen romanitaustaisen ohjaajan sosiaalisen isännöinnin palvelun vakituisena työsuhteena. Palvelu on tarkoitettu kaikille väestöryhmille. Romanitaustaisen sosiaalisen isännöitsijän etuna on ennakkoluuloihin vaikuttaminen ja romanikulttuurin tuntemus.

Helsingin Diakonissalaitos ylläpitää matalan kynnyksen erityispäiväkeskusta (Kaalo), joka tarjoaa romaniasiakkaille ja ennen kaikkea syrjäytyneille romaneille sosiaaliohjaajan palveluja pääkaupunkiseudulla. Lisäksi tehdään työtä vankien parissa sekä tarjotaan ohjausta ja neuvontaa vapautuville vangeille ja

heidän omaisilleen. Päiväkeskuksessa vahvistetaan romanien osallisuutta luomalla polkuja koulutukseen, työharjoitteluun ja työhön. Päiväkeskuksessa työskentelee kaksi romanitaustaista työntekijää.

Hyvänä hankkeena haluamme myös tuoda esille Romano Mission Naisten vuoro -projektin (2010–2013), jossa selvitettiin romaninaisvankien tilannetta ja etsittiin keinoja heidän tukemiseen. Selvityksessä tuodaan esille muun muassa romaninaisten vankilakokemuksia, elämäntilanteita ja palvelutarvetta. Selvityksen perusteella vankilassa olevien romaninaisvankien ongelmat eivät näyttäyty erityisinä. Kuitenkin romaninaisvankien tukemisessa tulee kiinnittää erityistä huomiota avun saavutettavuuteen, luottamuksen rakentamiseen ja romaninaisten elämän ymmärrykseen.

1.3.5. Johtopäätökset

Esitutkimukseen osallistuneiden tutkittavien tulosten perusteella ei voida vetää johtopäätöksiä Suomen romanien terveydestä ja hyvinvoinnista eikä esitutkimuksen tuloksia raportoida, koska tutkittavien joukko on liian pieni. Esitutkimuksen kokemukset kuitenkin osoittavat, että:

- romanit suhtautuvat myönteisesti hyvinvointitutkimukseen, kun heillä on alusta alkaen ollut mahdollisuus vaikuttaa tutkimuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen.
- romanit haluavat terveystarkastukseen ja haastatteluun samat menetelmät kuin koko väestön tutkimuksissa, ei erityiskohtelua.
- tutkimuksesta tiedottamiseen, suostumusasiakirjojen selvittämiseen ja tutkittavien rekrytoimiseen on varattava runsaasti resursseja muuan muassa poikkeavan otoksen muodostustavan vuoksi.
- romaniväestön osallistuminen tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen on paitsi elintärkeää tutkimuksen käytännön toteutuksen onnistumiseksi, myös tulosten ja niiden myötä syntyvien hyvien käytäntöjen jalkauttamiseksi.

1.4 Asuminen

1.4.1. Vuoden 2011 jälkeen suoritettut toimenpiteet

Osana romanipoliittista ohjelmaa ympäristöministeriö selvitti romaniväestön asumistilannetta². Selvityksen tuloksia käytiin läpi alueellisissa seminaareissa.

Kansallisen syrjinnän vastainen ohjelma (Equality is Priority) järjesti vuonna 2012 yhteistyössä ympäristöministeriön ja alueellisten romaniasiain neuvottelukuntien kanssa neljän alueellisiin seminaarin sarjan, joissa käsiteltiin romanien asumiseen liittyviä ongelmia, syrjintää asumiseen pääsyssä ja hyviä käytäntöjä tukea heidän yhdenvertaista asumistaan. Näihin "Oma koti kullan kallis" seminaareihin osallistui asunto- ja muita viranomaisia sekä romaniyhteisöjen ja -järjestöjen edustajia. Lisäksi julkaistiin seminaarien yhteisraportti, joka jaettiin sähköisenä versiona Suomen kunnille.

Osana romanien asumisen yhdenvertaisuuden edistämisprosessia valmistettiin romaneille suunnattu asumisesite "Haetko vuokra-asuntoa?" Lisäksi järjestettiin useita yhteisötapaamisia romaneille yhteistyössä romanijärjestöjen kanssa. Tavoitteena oli avata keskustelu ns. muuttolupakäytännöstä ja mahdollisuuksista luopua niistä.

² Romanien asumisen ja yhdenvertaisuus; Törmä S, Huotari K, Tuokkola K. YM raportteja 8 /2012

1.4.2. Toimenpiteiden vaikutukset

Selvitys ei tuonut esille varsinaisesti mitään uutta tietoa. Hyvä oli kuitenkin, että romanien asuntotilannetta selvitetään tietyin väliajoin myös tieteellisen tutkimuksen menetelmin. Selvityksen eräänä keskeisenä myönteisenä vaikutuksena on ollut se, että on pystytty käynnistämään keskustelu sensitiivisinä pidettyjen romaniyhteisön sisäisistä käytännöistä, jotka vaikuttavat asumiseen.

1.4.3. Suunnitelmat vuosille 2014–2020

–

1.4.4. Hyvät käytännöt

Hyvinä käytäntöinä Jyväskylän kaupunki pitää naapurussovittelijoita romanien asumisasioissa. Naapurussovittelu on arkisten ristiriitojen ratkaisemista. Usein ristiriitojen taustalla ovat erilaiset asumistavat ja – kulttuurit. Sovittelussa on usein kyse tulehtuneiden välien rauhoittamisesta ja uusien toimintatapojen sopimisesta. Jyväskylän vuokra-asunnot Oy on kouluttanut vapaaehtoisia sovittelijoiksi. Osalla heistä on monikulttuurista tuntemusta.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA kouluttaa jatkuvasti asukasvalintaa tekeviä henkilöitä ja romanien asumiseen liittyviä asioita käsitellään näissä koulutuksissa tarpeen mukaan.

1.4.5. Johtopäätökset

Arvioidaan kansallisen romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin yhteydessä.

1.5. Taistelu syrjintää vastaan

1.5.1. Vuoden 2011 jälkeen suoritettut toimenpiteet

Vuosina 2011–2012 valmisteltiin ja toteutettiin TV- ja radiokampanja romaneihin kohdistuvien kielteisten stereotyyppien murtamiseksi, jossa pääroolissa olivat Suomen eturivin rap-muusikot. Kampanja näkyi valtakunnallisella TV1 kanavalla prime-time katseluajaksi, lisäksi musikoita haastateltiin ja kokonaisuudesta laadittiin DVD koulutuskäyttöön.

Parhailtaan valmistellaan laajaa materiaalikokonaisuutta, ns. Romaniportaalia, joka tulee käsittämään 12 verkkosivua. Omat sivustonsa saavat muun muassa kulttuuri, taide ja hengellinen elämä, kansainväliset kysymykset, viranomaiset, romaniväestö, lapset ja akateemisten romanien verkosto. Portaali julkaistaan alkuvuodesta 2014 ja sen ylläpitämisestä vastaavat sisäasiainministeriö yhdessä eri ministeriöiden kanssa.

Tämän vuoden alussa julkaistiin tutkimus eri vähemmistöjen kokemuksista oikeusturvakeinojen käyttämisestä. Tutkimuksessa perehdyttiin myös romanien tekemiin syrjintäilmoituksiin vastuuviranomaisille (poliisi, vähemmistö- ja tasa-arvovaltuutetut, työsuojeluviranomaiset) sekä haastateltiin romanitautaisia henkilöitä, jotka olivat käyneet valitusprosessin läpi.

Vähemmistövaltuutetun toimistossa valmistuu tammikuussa 2014 kyselytutkimus romanien syrjintäkokemuksista asumisessa ja työelämässä sekä kartoitus romaniyhteisön sisäisistä suhteista. Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 250 romanina. Tutkimuksen tavoitteena on paikata puutteellista tutkimustietoa romanien kokemasta syrjinnästä ja kehittää uusia keinoja etniseen syrjintään puuttumiseksi ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Uusintatutkimus seuranta-tiedon saamiseksi toteutetaan viiden vuoden kuluttua.

Vähemmistövaltuutettu on 2013 käynnistänyt pilottihankkeen hyvien etnisten suhteiden edistämiseksi paikallistasolla. Kunnassa, jossa romanien asumisessa on ollut ongelmia jo pitkään, kokeillaan muun muassa sovitteluprosessia. Sovittelulla pyritään tukemaan ristiriitojen selvittämistä ja luottamuksen palauttamista romanien ja kunnan asunnonvuokrausyhtiön välillä. Tilannetta seurataan ja yhteistyö kunnan kanssa jatkuu 2014.

1.5.2. Toimenpiteiden vaikutukset

Lyhyellä aikavälillä on vaikeaa arvioida yksittäisten tapahtumien tai toimenpiteiden vaikuttavuutta. EU -osarahoitteissa hankkeissa onnistumista ja vaikuttavuutta mitataan ulkopuolisen arvioitsijan toimesta. Asenteiden muuttaminen ja muuttuminen on hidasta, mutta käyttäytymiseen voi vaikuttaa nopeammin. Arvioimme, että esimerkiksi rap-kampanja oli erittäin kattava ja vaikuttava suhteessa kohderyhmään (nuoret), mutta sen vaikutukset voivat jäädä lyhyempiaikaisiksi kuin esimerkiksi asumisen yhdenvertaisuuteen liittyvän prosessin.

1.5.3. Suunnitelmat vuosille 2014–2020

Osana kansallista syrjinnän vastaista ohjelmaa³ tullaan vuosina 2014–2015 edelleen kehittämään ja laajentamaan Romaniportaalia. Vuonna 2014 järjestetään myös eurooppalainen konferenssi Romanit ja Syrjintä, johon kutsutaan edustajia kaikista 34 PROGRESS -ohjelmaan osallistuvista maista (EU -jäsenmaat, jäsen ehdokkaat ja Norja, Islanti, Liechtenstein). Yhden edustajan kustannukset maata kohden myös korvataan, jotta tapahtuma voisi saada riittävän kattavuuden.

Ihmisoikeusliitto toteuttaa RAY:n avustuksella Yhteistyö voimavaraksi hanketta (2012–2014), jonka tavoitteena on romanien syrjinnän ehkäiseminen yhteistyössä romanijärjestöjen kanssa. Se tarjoaa romaniyhteisölle koulutusta ihmis- ja perusoikeuksista, syrjinnän eri muotojen tunnistamisesta ja syrjäytymisen vaikutuksista. Hankkeessa toimii päivystävä puhelin, joka ohjaa ja neuvoo romaneja syrjintäkysymyksissä. Myös Suomen romanifoorumi (Finitiko Romani Forum) tarjoaa monipuolista koulutusta Suomen romanijärjestöille.

1.5.4. Hyvät käytännöt

Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus on vuonna 2013 käynnistämässä toimintasuunnitelman laatimisen romaninuorisotyölle, jonka pohjalta kehitetään konkreettisia toimia romaninuorten vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamiseksi ja nuorten ottamisesta mukaan toiminnan suunnitteluun. Tavoitteena on kehittää nuorisoasiainkeskuksen kaiken toiminnan romaninuorten näkökulmasta hyväksi ja turvalliseksi. Romaninuorille tarvittaisiin kohdennettua tietoa koulutusmahdollisuuksista ja tukea työllistymiseen. Yhteistä kumppanuutta haluttaisiin kehittää Vantaan kaupungin kanssa koska romaninuoret käyttävät jo nyt palveluja yli kuntarajojen.

1.5.5. Johtopäätökset

Oikean tiedon jakaminen ei pelkästään riitä muuttamaan asenteita, sillä ihmiset valikoivat tietoa, mitä haluavat vastaanottaa. Kohdennetulla ja oikeiden kanavien kautta tulevalle tiedolle voidaan saada aikaan pysyvämpiä vaikutuksia. Nuoret ovat tärkeä kohderyhmä syrjinnän vastaisessa työssä. Hyviä ka-

³ Equality is Priority

navia tavoittaa nuoria ovat esimerkiksi koulu, nuorisotyö ja nuorison käyttämät kulttuurimuodot, kuten musiikki. Nuorten suosiman musiikin kautta on kyetty tavoittamaan sellaisia nuoria, jotka eivät ole yhteiskunnallisesti aktiivisia tai kiinnostuneita vähemmistöasioista.

Suomessa keskeinen periaate romanien asemaa ja elinoloja kehittävässä työssä on, että romanit itse osallistuvat siihen yhdessä viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Osallistumalla romanit voivat vaikuttaa toiminnan sisältöön ja muokata sitä sellaiseksi, että he kokevat hyötyvänsä siitä.

Romanien yhteiskunnallisen aseman parantamiseen tähtäävään toimintaan tulisi yhdistää heidän yhdenvertaisuuttaan ja syrjimättömyyttään tukevia toimenpiteitä, jotta saavutetaan kestäviä tuloksia. Samalla kun romaninuorten osallistumisedellytyksiä vahvistetaan, tulee toimia sen eteen, että ennakkoluuloja ja kielteisiä stereotyyppioita puretaan työntekijöiden ja muiden nuorten keskuudessa.

2. Rahoitus

2.1. Rahoitus 2011–2013

Valtion talousarvioon sisältyvät kunnille myönnettävät valtionosuudet ja -avustukset ovat laskennallisia. Kehittämistoimintaan kunnat voivat erikseen hakea valtionavustusta. Esimerkkinä mainittakoon sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kaste. Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) myöntämiä avustuksia jaetaan vuosittain hakemusten perusteella sosiaali- ja terveysalan järjestöille. Keskeiset romanijärjestöt saavat sekä yleis- että hankkeavustusta RAY:ltä. Avustusten vuosittainen määrä on noin 500 000–600 000 euroa. Järjestöjen hankkeet toteuttavat romanipoliittiseen ohjelmaan sisältyviä tavoitteita.

Syrjinnän vastaisessa ohjelmassa sekä kansallista että EU -rahoitusta on käytetty toimenpiteiden rahoittamisessa. EU-rahoituksen saaminen edellyttää lisäksi kansallista osuutta, jota Suomella esimerkiksi PROGRESS-rahoituksessa on ollut yli 30 %. Kansallinen rahoitus on tullut eri ministeriöiden talousarvioista. Romaneihin kohdistuvaan syrjinnän vastaiseen työhön on vuosina 2011–2013 osoitettu yhteensä 274 500 euroa.⁴

Vuosina 2011–2013⁵ Opetushallitus on myöntänyt yhteensä 710 000 euroa valtionavustusta romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen 24 kunnalle. Lisäksi uhanalaisen romanikielen elvyttämiseksi Opetushallitus myöntää valtionavustusta romanikieliseen kielipesätoimintaan. Valtionavustuksen määrä toimintaan oli yhteensä 211 000 euroa.⁶ Lisäksi Opetushallitus antoi opetuksen järjestäjille valtionavustusta romanikielen opettamiseen omana äidinkielenä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa 49 000 euroa vuonna 2012.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut romanijärjestöjen toimintaa ja romaneihin liittyvien kansalaistoiminnan hankkeita taiteen ja kulttuurin sekä nuorisotyön määrärahoista tavoitteenaan romanien aktiivisen kansalaisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen.

Sosiaali- ja terveysministeriö on myöntänyt rahoituksen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen romanien terveyttä ja hyvinvointia koskevan esitutkimuksen

⁴ oppimateriaali romanien historiasta 32 000 € työntäjille suunnattu rekrytointikampanja 23 000 € selvitys ikääntyneiden (romanien) syrjintäkokemuksista sosiaali- ja terveyspalveluissa 9 000 € alueelliset seminaarit romanien asumisesta 34 000 € TV- ja radio kampanja 30 000 € koulutusohjelma romani- ja vammaisjärjestöille hanketoiminnasta 51 500 € Romaniportaalin valmistelu 86 000 € tutkimus eri vähemmistöjen kokemuksista oikeusturvakeinojen käyttämisestä 9 000 €

⁵ Vuonna 2011 250 000€ 2012 300 000€ 2013 160 000€

⁶ Vuonna 2011 61 000€ 2012 75 000€ 2013 75 000€

toteuttamiseen. Tutkimuksen kokonaisbudjetti oli 121 000 euroa. Romaninaisten lähisuhde- ja perheväkivaltaa koskevaan selvitykseen osoitettiin 60 000 euroa. Sosiaali- ja terveysministeriö on lisäksi ohjannut henkilöstöresursseja romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoon ja seurantaan. Myös ministeriön Kaste -ohjelmasta kunnilla on ollut mahdollisuuksia hakea valtionavustusta kehittämistoimintaan.

Työ ja elinkeinoministeriö on rahoittanut uusintapainoksen oppaasta 'Palkkaisinko romanin' . Tempo -hanketta rahoittivat ELY-keskus ja Helsingin Diakonissalaitos vuosina 2008–2012. UusiTaito -projekti on Uudenmaan ELY – keskuksen hallinnoima Euroopan sosiaalirahastohanke.

Ympäristöministeriö rahoitti romaniväestön asumista koskevan selvityksen. Lisäksi eri ministeriöt ovat kohdentaneet merkittävä määrä henkilöstöresursseja romanityöhön.

2.2. Rahoitus 2014-2020

Työ- ja elinkeinoministeriö valmistelee parhaillaan yhdessä eri toimijoiden kanssa Suomen rakennerahasto-ohjelmaa vuosille 2014–2020, joka tällä hetkellä on lausunnolla. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Romaniasian neuvottelukunta ovat kumpikin lausunnoissaan korostaneet romanien paremman esille nostamisen ohjelman yhtenä kohderyhmänä. Nykyisessä ohjelmaluonnoksessa romanit ovatkin selkeästi mainittu kohderyhmänä sosiaalista osallisuutta ja köyhyyden torjuntaa koskevassa toimintalinjauksessa. Työllisyyttä ja työvoiman liikkuvuutta koskevassa linjauksessa on mainittu etniset vähemmistöt, johon romanit myös kuuluvat.

Kaste-ohjelma 2012–2015 on sosiaali- ja terveysministeriön kehittämisohjelma, jonka avulla uudistetaan suomalaista sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Kaste-ohjelma muodostuu kuudesta osaohjelmasta, jotka koskevat riskiryhmien osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä, lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja, ikäihmisten palveluja, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteita ja tietojärjestelmiä sekä johtamista. Ohjelmassa saamen- ja viittomakielisten sekä muiden kieli- ja kulttuurivähemmistöjen erityistarpeet otetaan huomioon osallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä palvelujen kehittämisessä.

Kaste-ohjelman tavoitteiden saavuttamista ja toimeenpanoa tukevat sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeiden valtionavustukset, joita kunnat voivat hakea. Hankerahoitukseen on käytettävissä 17,5 miljoonaa euroa vuosittain, yhteensä noin 70 miljoonaa euroa vuosina 2012–2015.

2.3. Hyvät käytännöt

–

2.4. Johtopäätökset

Monessa kunnassa on tartuttu Opetushallituksen valtionavustukseen romaanioppilaiden perusopetuksen tukemiseksi ja toteutettu sen turvin romaanioppilaiden koulunkäyntiä edistäviä hankkeita. Tämä on tuonut merkittäviä parannuksia niin romaanioppilaiden koulunkäyntiin kuin perheiden hyvinvointiin laajemminkin.

Kaste-hanke antaa kunnille mahdollisuuden hakea valtionavustusta romanipoliittisen ohjelman mukaisiin hankkeisiin. Toistaiseksi ei ole käynnistetty yhtään romanihanketta, joka olisi rahoitettu Kaste-ohjelmasta.

3. Lisätiedot

3.1. Romanijärjestöjen kuuleminen

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantatyöryhmä järjesti kuulemistilaisuuden romanijärjestöille 17.5.2013 Helsingissä.

Paikalla olivat kahdeksan erikokoista ja eri toimialoilla työskentelevää romanijärjestöä eri puolilta Suomea. Yksi järjestö jätti lisäksi kirjallisen lausunnon. Kuulemistilaisuuden tarkoituksena oli kerätä romanijärjestöjen näkemyksiä siitä, millaisena Romanipoliittinen ohjelma näkyy järjestöjen kannalta ja miten romanipoliittisessa ohjelmassa voitaisiin hyödyntää romanijärjestöjen tietoja ja taitoja. Lähtökohtana on, että romaniväestö saa järjestöjensä kautta mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua ohjelman toimeenpanoon ja seurantaan. Tilaisuudessa kuultiin järjestöjä heidän toiminnastaan ja tulevaisuuden suunnittelusta, toiminnan haasteista ja resursseista sekä romanipoliittisen ohjelman painopisteistä ja hyödyistä.

Järjestöillä on yhtenäinen näkemys romanipoliittisen ohjelman prioriteeteista: lapsi- ja nuorisotyö, perheiden tukeminen, syrjäytymisen ehkäisy ja osallistaminen. Ne toteuttavat kukin omassa mittakaavassaan ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Toiminnan vahvistamisen suurin este on rahoituksen ja henkilöstön puute. Järjestöt tarvitsivat myös rohkaisua kumppanuuden hakemisessa kuntaan. Järjestöt ovat sitoutuneet romanipoliittiseen ohjelmaan ja pitävät sen tavoitteita ja toimenpiteitä oikeansuuntaisina, joskin vaikeaselkoisina. Romanipoliittisesta ohjelmasta tulee tiedottaa erityisesti niille romanijärjestöille, jotka eivät ole siitä vielä tietoisia. Tilaisuudessa kävi ilmi, että järjestöillä on halukkuutta toteuttaa romanipoliittista ohjelmaa yhteistyössä.

3.2. Romaninuorten kuuleminen

Romaniasian neuvottelukunta kuuli 10.6.2013 romaninuoria ja nuoria romaniaikuisia siitä, miten heitä voidaan tukea kulttuuri- ja ilmaisualan harrastustoimintaan ja ammattiin. Neuvottelukunnan jäsenten lisäksi paikalla olivat turkulaisia nuoria aikuisia, jotka olivat olleet mukana kesällä 2012 toteutetussa Syvä laulu -musikaalissa. Pohjois- ja Länsi- Suomessa romaninuorilla on suurta kiinnostusta ilmaisutaitojen kehittämiseen ja halua harrastamiseen, tehdä näytelmiä ja musikaaleja. Romaneille tulisi järjestää ilmaisutaidon kurssi, jossa olisi mukana kuvataide, näytelmätaide ja musiikki. Suomessa on kattava musiikkiopistojen verkosto, johon romanilapsia ja -nuoria pitäisi ohjata osallistumaan. Tällä hetkellä vain harva romanilapsi tai -nuori osallistuu niiden toimintaan. Romanien keskuudessa ei aina ole riittävästi uskoa omiin taitoihinsa ja juuri itseluottamusta pitäisi lisätä.

Mahdollisuuksia on monta, mutta romaninuorten pitää päästä hyödyntämään niitä täysimääräisesti.

3.3. Kuntien kuuleminen

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantaryhmä järjesti 11.10.2013 kuntakuulemisen Helsingissä. Kunnat ovat avainasemassa romanipoliittisen ohjelman tavoitteiden toimeenpanolle omilla alueillaan. Kuulemistilaisuuden tarkoituksena oli kerätä kuntien näkemyksiä siitä, millaisena romanipoliittinen ohjelma näkyy kunnissa ja miten romanipoliittisen ohjelman avulla voitaisiin tukea kuntien toimintaa ohjelman toimeenpanossa. Tilaisuuteen osallistui 11 kuntaa.

Monien kuntien puheenvuoroissa tuli ilmi epätietoisuus siitä, mikä taho vastaa romanasioista kunnassa. Romanasioiden hoito on usein riippuvaista yksittäisten virkamiesten aktiivisuudesta. Yhtenä konkreettisenä ratkaisuna romanasioiden valtavirtaistamiseksi ehdotettiin, että jokainen kunta nimeäisi romanasioista vastaavan virkamiehen. Kuulemistilaisuudessa tuotiin esiin myös kuntien niukat taloudelliset resurssit esteenä romanipoliittisen ohjelman toteuttamiselle. Kuntia kannustettiin hakemaan rahoitusta esimerkiksi Kaste-ohjelmasta. Todettiin myös, että niukoillakin resursseja voidaan saavuttaa tuloksia jos kunnissa on yhteistyötahtoa ja -kykyä.

Kuulemistilaisuudessa ehdotettiin, että paikalliset romanityöryhmät voisivat kokoontua vuosittain vaihtamaan hyviä käytäntöjä. Lisäksi ehdotettiin, että kuntien kuulemistilaisuuksiin kutsuttaisiin myös eri ministeriöitä. Siten kunnat saisivat lisätietoa siitä, miten romanasioita hoidetaan ministeriötasolla.

3.4. Vantaan kaupungin kysely

Vantaan kaupungissa toteutetaan vuoden 2013 aikana kaupungin työntekijöille ja johtajille suunnattua kyselyä. Kyselyn tavoitteena on kartoittaa, miten kaupungin palvelut tavoittavat romaniväestön. Alustavien tulosten mukaan työllisyyspalveluissa tarvittaisiin erityispalveluja romaneille ja kouluissa romaniopilaat tarvitsisivat tukitoimintaa. Varhaiskasvatuksessa tunnustettiin, että monella romanilapsella on heikot motoriset taidot. Kysely on osoittautunut toimivaksi tiedonkeruun välineeksi. Kyselyä on jatkossa tarkoitus toteuttaa muissakin Suomen kunnissa.

Osastopäällikkö, ylijohdaja

Aino-Inkeri Hansson

Sosiaalineuvos

Viveca Arrhenius

LIITE 4

EHDOTUS JATKOSSA SEURATTAVIKSI TOIMENPITEIKSI

1. Toimintalinjaus: Romanilasten osallistumisen lisääminen varhaiskasvatuksessa

Toimenpide	Vastuutaho(t)
1. Huomioidaan romanilapset varhaiskasvatuksen suunnitelmissa ja uudistettaessa varhaiskasvatuksen perusteet.	OKM
2. Lisätään tietoa romanikulttuurista varhaiskasvatushenkilöstön perus- ja täydennyskoulutukseen.	OKM
3. Tuetaan sijaishuollon piirissä olevien romanilasten kasvatusta ja oikeuksia omaan kieleen ja kulttuuriin.	STM
4. Vahvistetaan romanikielen ja -kulttuurin tuntemusta ja romanilasten valmiuksia kannustamalla kuntia palkkaamaan romanitaustaisia varhaiskasvattajia ja romanikulttuurinohjaajia päiväkoteihin sekä käynnistämällä kielipesätoimintaa.	OKM
5. Kohdennetaan tukipalveluita ja tiedotetaan niistä romaniperheille neuvolatoiminnassa ja kuntien perhetyössä.	STM
6. Kannustetaan kuntia tehostamaan romaniväestöön suuntautuvaa perhe- ja neuvolatyötä sekä rohkaistaan niitä palkkaamaan romanitaustaisia perhetyöntekijöitä.	STM

2. Toimintalinjaus: Romanilasten ja -nuorten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden lisääminen perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa

Toimenpide	Vastuutaho(t)
7. Tuetaan romanioppilaita koulunkäynnin nivelvaiheissa ja varmistetaan peruskoulun loppuun saattaminen riittävin tukitoimin.	OKM, OPH
8. Otetaan romanilasten ja -nuorten tarpeet huomioon kehittämällä oppilas- ja opiskelijahuoltoa sekä oppilaan ohjausta perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa.	OKM, OPH
9. Ehdotus uudeksi toimenpiteeksi: Ohjataan romaninuoria toisen asteen koulutukseen.	OPH
10. Hyödynnetään oppisopimusta, vaihtohtoisen ammatikoulun tarjoamia mahdollisuuksia sekä nuorten työpajatoimintaa romaninuorten työssä oppimisen, koulutukseen ohjautumisen sekä työmarkkinoille pääsyn väylänä.	OKM, TEM
11. Otetaan romaninuoret huomioon kuntien monialaisen yhteistyön ja etsivän nuorisotyön järjestämisessä.	OKM
12. Kannustetaan korkeakouluja sisällyttämään luokanopettajien ja ammatillisen koulutuksen opettajien koulutukseen sekä perus- ja täydennyskoulutukseen tietoa romanikulttuurista.	OKM, Yliopistot
13. Otetaan romanilapset ja -nuoret huomioon kansallisissa lastensuojelun laatusuosituksissa.	STM
14. Tuetaan ja lisätään koulujen toiminnassa ja kuntien lapsija nuorisotyössä romanilasten ja -nuorten mahdollisuuksia osallistua harrastustoimintaan.	OKM

15. Parannetaan romanilasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi omissa asioissaan sekä yhteiskunnassa.	OKM
--	-----

3. Toimintalinjaus: Aikuisen romaniväestön ammatilliseen koulutukseen osallistumisen tehostaminen

Toimenpide	Vastuutaho(t)
16. Varmistetaan, että koulutuksen toteuttajat ja työnantajat tunnustavat syrjinnän vaikutukset romanien työllistymisen esteenä ja tehostetaan toimia koulutukseen liittyvien työpaikkojen saamiseksi.	OKM, TEM
17. Luodaan menettelytapoja aikuisen romaniväestön koulutukseen osallistumisen käytännön esteiden poistamiseksi ja hyödynnetään aikuisten romanien ammatillisessa peruskoulutuksessa valmentavan koulutuksen malleja sekä opiskelun henkilökohtaistamista.	OKM, STM, TEM, OPH
18. Tehostetaan opintoihin kannustavien rahoitusjärjestelmien käyttöönottoa.	OKM, STM, TEM
19. Tiedotetaan romaniväestölle aikuisopiskelun vaihtoehtoja sekä ohjaus- ja neuvontapalveluista.	OKM, TEM
20. Lisätään romaniväestön oppisopimuskoulutusta eri työtehtäviin ja ammattialoille yksityisellä ja julkisella sektorilla hyödyntämällä myös tuettua oppisopimusmahdollisuutta.	OKM
21. Hyödynnetään järjestöjen, vapaan sivistystyön oppilaitosten ja aikuislukioiden opintotarjontaa romanien koulutuksessa.	OKM
22. Tehostetaan etnisten vähemmistöjen rekrytoitumista julkisen hallinnon tehtäviin.	OKM, SM, TEM

4. Toimintalinjaus: Tuetaan ja edistetään romaniväestön sijoittumista työmarkkinoille.

Toimenpide	Vastuutaho(t)
23. Varmistetaan romanihakijoiden yksilöllinen palvelutarvearviointi osana työnhaku ja -palveluprosesseja.	TEM
24. Edistetään työnhakijana olevien romanien mahdollisuuksia osallistua työvoimapolitiittiseen ja ammatilliseen koulutukseen eri menetelmin.	TEM
25. Tehostetaan nuorisotakuun piirissä olevien romaninuorten työllistymistä ja koulutukseen ohjausta sekä TE -toimistojen ja kuntien moniammatillista yhteistyötä.	TEM
26. Vahvistetaan vaikeasti työllistyvien romanien ohjausta palveluihin, kuten työvoiman palvelukeskuksiin ja työpaikka- ja kuntouttavaan työtoimintaan.	TEM
27. Edistetään työnhakijana olevien romanien työllistymistä avoimille työmarkkinoille hyödyntämällä TE -toimiston tukitoimia.	TEM
28. Tehostetaan TE-toimistojen romaniasiain yhdyshenkilötoimintaa ja lisätään koulutusta sekä kehitetään toiminnan sisältöä ja tehtäväkuvaa siten, että se tukee romaniasiakkaiden palvelujen ja työllistymisen tukimuotojen kehittämistä.	TEM

29. Toteutetaan yhteistyössä TE-keskusten kanssa ESR-rahoitteinen pilottihanke, jossa suunnataan romaneille ohjaus- ja tukipalveluja hyödyntämällä romani-taustaisia tukihenkilöitä.	TEM
30. Kehitetään ja kohdennetaan romanityönhakijoille työhön valmentavia ja työnetsijäpalveluita hyödyntämällä romanien työllistämishankkeissa kehitettyjä toimintamalleja.	TEM
31. Vaikutetaan työnantajiin ja koulutuksen tuottajiin työharjoittelu ja työpaikkojen saamiseksi romaneille.	TEM
32. Luodaan edellytyksiä romanijärjestöille toimia palvelujen tuottajana ja romanitukihenkilöiden työllistäjänä hyödyntämällä myös työllisyyspoliittista avustusta järjestöille.	TEM
33. Varmistetaan, että yrittäjyydestä kiinnostuneet romanit saavat yrittäjyysneuvontaa, koulutusta ja tukipalveluita TE -keskusten ja -toimistojen yrityspalveluissa.	TEM
34. Laaditaan monipuolisesti työsuhteista sekä työpaikka- että työelämäkäytännöistä kertova opas tai verkkosivusto työikäiselle romaniväestölle.	SM
35. Suunnataan ja lisätään romanikulttuuriin, romanien olosuhteisiin sekä romanien työmarkkinoilla kohtaamaan syrjintään liittyvää tietoutta TE-toimistojen virkailijoille, työmarkkinajärjestöille ja valvontaviranomaisille.	TEM, SM
36. Toteutetaan työelämän syrjintään, erityisesti rekrytointiin, liittyvää tutkimusta, jossa romanit ovat mukana yhtenä ryhmänä. Julkaistaan 2014 tutkimus romanien syrjintäkokemuksista työelämässä ja toteutetaan seurantatutkimus viiden vuoden kuluttua.	TEM, Vähemmistövaltuutettu

5. Toimintalinjaus: Edistetään romaniväestön hyvinvointia ja tehostetaan sosiaali- ja terveystalouden kohdentumista.

Toimenpide	Vastuutaho(t)
37. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteuttaa laajan tutkimuksen, jossa selvitetään romaniväestön elinolosuhteisiin, terveyteen, hyvinvointiin ja asumiseen liittyvää tilannetta sekä romaniväestön palvelutarpeita.	STM
38. Otetaan huomioon romaniväestön tarpeet suunniteltaessa ja kehitettäessä terveys- ja sosiaalipalveluja valtakunnallisesti ja kunnallisesti.	STM
39. Kansallisissa sosiaali- ja terveysalan ja muissa hyvinvoinnin kehittämissuunnitelmissa otetaan huomioon romaniväestön tarpeet.	STM
40. Tehostetaan monialaista yhteistyötä romanien syrjäytymisen ehkäisyssä paikallisella tasolla yhteistyössä romanitoimijoiden kanssa.	STM
41. Varmistetaan, että romaniväestöllä on yhdenvertainen pääsy kuntien aikuissosiaalityöpalveluihin.	STM
42. Selvitetään, minkä alueellisen sosiaalialan osaamiskeskuksen tehtäväksi voitaisiin antaa erityisosaamisalueena romaniväestön sosiaali- ja terveystalouden sekä sitä koskevan tiedotuksen ja koulutuksen kehittäminen.	STM
43. Varmistetaan, että romanivanhukset on huomioitu kunnallisissa vanhuspoliittisissa suunnitelmissa ja vanhusten palvelujen kehittämisessä.	STM
44. Kannustetaan kuntia palkkaamaan romanitaustaisia työntekijöitä sosiaali- ja terveystalouden palveluihin.	STM

45. Tehostetaan ennaltaehkäisevää työtä kiinnittämällä huomiota erityistä tukea tarvitseviin romaninuoriin, jolla ilmenee samanaikaisesti mielenterveys- ja päihdeongelmia.	STM
46. Tiedotetaan kuntien eri-ikäisten romaninaisten ja -miesten liikuntapalveluista romaniväestölle.	OKM
47. Ehdotus uudeksi toimenpiteeksi: Koulutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunta ja poliisi tunnistamaan perhe- ja lähisuhdeväkivalta ja puuttua siihen kulttuurisensitiivisellä toimintatavalla.	STM, opetusalan henkilöstö ja poliisi

6. Toimintalinjaus: Yhdenvertaisen kohtelun turvaaminen asumisessa ja turvattomuuden vähentäminen

Toimenpide	Vastuutaho(t)
48. Selvittää romaniväestön asumistilannetta osana romanien terveyttä ja hyvinvointia koskevaa tutkimusta ja laatia kehittämissuunnitelmia tulosten pohjalta.	STM
49. Selvitetään mahdollisuuksia kehittää valtakunnallinen toimintamalli paikallisella tasolla tapahtuvaan syrjäytymisen ehkäisyyn eri hallinnonalojen yhteistyöllä kuntatasolla (sosiaalitoimi, asuntotoimi, velkaneuvonta, lastensuojelu, perhetyö, jne.) Toimenpiteellä ehkäistään erityisesti asumisvaikeuksista käynnistyneiden ongelmakierroksien syntymistä.	ESR -hanke, kunnat
50. Valvotaan etnisen syrjinnän kieltoa romanien asumisasi-oissa, kiinnitetään erityistä huomiota vapaarahoitteisten ja yksityisten vuokra-asuntojen tarjontaan romaneille ja julkaistaan vuonna 2014 tutkimus romanien syrjintäkokemuksista asumisessa sekä seuranta tutkimus viiden vuoden kuluttua.	Vähemmistövaltuutettu
51. Selvitetään romaneille suunnattujen sosiaalihuollon asu-mispalvelujen tilannetta ja tehdään tarvittavia kehittämissuunnitelmia.	STM
52. Kehitetään ja lisätään yhdenvertaisuutta ja syrjimättö-myttä koskevaa tiedotusta ja koulutusta turvallisuusalan kentälle sekä viranomaisille, kuten hätäkeskusten, velkaneuvonnan, ulosottoviranomaisten, syyttäjä- ja oikeuslaitoksen, rikosseuraamusalan ja poliisin henkilöstölle. Varmistetaan poliisin sekä syyttäjä- ja oikeusviranomais-ten toiminnassa rasististen tai syrjintäpäilyjä koskevien rikostenkäsittelyprosessien sujutus.	SM, OM
53. Paikallisiin turvallisuussuunnitelmiin liitetään romanivä-estön turvallisuutta parantavat toimenpiteet, joita seura-taan. Romaniväestöä kuullaan heitä koskevissa turvalli-suuskysymyksissä.	SM
54. Ehdotus uudeksi toimenpiteeksi: Tuetaan vapautuvi-en vankien yhteiskuntaan sopeutumista antamalla heille tehostettua ohjausta ja palveluja (asumisen, terveydenhuollon, aikuiskoulutuksen, työpajatoimin-nan keinoin).	STM, YM, OM, OKM, TEM

7. Toimintalinjaus: Romanikielen ja -kulttuurin kehittämisen edistäminen

Toimenpide	Vastuutaho(t)
55. Vakiinnutetaan romanikielen kielipesätoiminta. Var-mistetaan resursointi ja arvioidaan toiminnan vaikut-tavuutta.	OPH

56. Selvitetään miten perustuslaissa turvattu romanien oikeus oman kielen ylläpitämiseen ja kehittämiseen toteutuu alemmanasteissa lainsäädännössä ja sen toimeenpanossa.	OM
57. Varmistetaan, että valtion talousarvioon sisältyvä lisärahoitus taiteellisen toiminnan edistämiseen ja esittämiseen saavuttaa romanitaiteilijat.	OKM
58. Selvitetään mahdollisuudet romanien kulttuurikeskuksen perustamiseksi.	OKM
59. Selvitetään, millä edellytyksillä romanien historian ja perinnekulttuurin esittely voitaisiin liittää osaksi jonkin nykyisen museon pysyvää toimintaa.	OKM
60. Varmistetaan, että romaneilla on edellytykset toteuttaa perinteisiä taidemuotoja kuntien kulttuuripalveluissa.	OKM
61. Vahvistetaan YLE:n ohjelmatoiminnassa romanivähemmistön näkyvyyttä osana suomalaista yhteiskuntaa ja kehitetään romaniväestölle suunnattua, myös romanikielistä, tiedotusta ja ajankohtaisohjelmien tuotantoa sekä luodaan menettelytavat romanivähemmistön kuulemiseksi YLE:n ohjelmatuotannon suunnittelussa.	YLE
62. Selvitetään mahdollisuuksia pohjoismaiseen yhteistyöhön radio- ja TV -tuotannossa romanikielisten ja romaneja käsittelevien ohjelmien tuottamiseksi.	YLE, Pohjoismaiden ministerineuvosto
63. Tuetaan romanijärjestöjä myönteisen julkisuuskuvan luomisessa järjestämällä mediakoulutusta.	SM

8. Toimintalinjaus: Romaniväestön yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistäminen

Toimenpide	Vastuutaho(t)
64. Syrjinnän kokonaisuurannan kehittämistyössä kiinnitetään huomiota romaniväestön kohtaaman syrjinnän seurantaindikaattorien kehittämiseen.	SM, Syrjinnän seurantar ryhmä
65. Kehitetään viranomaisten yhdenvertaisuussuunnittelua ja kannustetaan viranomaisia sisällyttämään yhdenvertaisuuslain mukaisiin yhdenvertaisuussuunnitelmiin positiiivisen erityiskohtelun mahdollisuus. Varmistetaan, että yhdenvertaisuussuunnitelmat sisältävät konkreettisia toimenpiteitä.	SM
66. Kehitetään toimenpiteitä moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi ja ehkäisemiseksi ja lisätään romaniväestön tietoutta moniperusteisesta syrjinnästä ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä.	SM, TEM, STM, YM, OKM
67. Kehitetään romanijärjestöjen tietoa moniperusteisesta syrjinnästä ja keinoista puuttua siihen.	SM, TEM, STM, OKM

9. Toimintalinjaus: Romaniasian hallinnollisten rakenteiden kehittämisen ja romanipolitiikan vahvistaminen

Toimenpide	Vastuutaho(t)
68. Varmistetaan valtakunnallisen romaniasian neuvottelukunnan toimintaedellytykset romanipolitiikan edistämiseksi ja vahvistetaan sen henkilöresursseja perustamalla neuvottelukuntaan uusi asiantuntijavirka.	STM
69. Uudistetaan valtakunnallisen romaniasian neuvottelukunnan tehtäviä, kokoonpanoa ja romanijärjestöjen osallistumista koskevat säännökset.	STM

70. Perustetaan Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoon alueellinen romaniasiain neuvottelukunta sekä sen suunnittelijan virka.	STM, AVI
71. Varmistetaan alueellisten romaniasiain neuvottelukuntien toimintamäärärahat aluehallintoviranomaisille osoitetusta määrärahasta.	STM, AVIt
72. Vahvistetaan paikallisia viranomaisten ja romaniväestön yhteistyörakenteita romaniväestön osallisuuden lisäämiseksi edistämällä paikallisten romanityöryhmien perustamista niihin kuntiin tai yhteistoiminta-alueille, joissa asuu romaniväestöä. Kuntiin nimetään romaninyhteishenkilö.	STM, RONK
73. Käynnistetään selvitys siitä, millä tavoin hallinnossa, lainvalmistelussa ja lainsäädäntötyössä sekä kunta- ja aluetasolla voitaisiin kehittää romanivähemmistön kuulemista.	OM, RONK, ARONK
74. Sisällytetään romanien yhdenvertaisuuden edistämiseksi valtion talousarvioon kiinteä määräraha, kolme miljoonaa euroa, valtionavustukseksi kunnille romaniväestölle suunnattujen peruspalveluja täydentävien palvelujen, tukitoimien ja yhteistyörakenteiden kehittämiseksi.	STM
75. Sisällytetään valtioneuvoston periaatepäätös romanipoliittisen ohjelman toimeenpanosta osaksi hallitusohjelmaa romanipoliittisen ohjelman toimintakauden ajan.	VNK
76. Sisällytetään eri hallinnonalojen toiminta- ja kehittämissuunnitelmiin romaniväestön osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen.	Eri ministeriöt
77. Vahvistetaan romaniväestöä koskevaa tietopohjaa ja kehitetään menetelmiä romanipoliittisen ohjelman vaikutusten arvioimiseksi.	Tilastokeskus, THL

10. Toimintalinjaus: Kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen romanikysymyksissä

Toimenpide	Vastuutaho(t)
78. Tehostetaan Euroopan unionin rakennerahastojen hyödyntämistä ROMPON toimeenpanossa ja osallistutaan Euroopan rakennerahastoverkoston toimintaan.	TEM, STM
79. Edistetään eri maiden välillä liikkuviin, kerjääviin ja kaupusteleviin romaneihin liittyvien ongelmien ratkaisemista Euroopan unionissa, Euroopan neuvostossa ja Etyjin piirissä.	UM, RONK, STM
80. Tiedotetaan paikallisille viranomaisille varattomien ja asunnottomien EU-kansalaisten asemaa ja oikeuksia koskevista säännöksistä ja niiden edellyttämistä toimintatavoista.	Ministeriöt
81. Tuetaan kolmannen sektorin tekemää vapaaehtoistyötä muista EU-maista tulevien varattomien ja asunnottomien romanien tukemiseksi.	Ministeriöt